

(okt - nov - dec)

(ld az
utolsó
lapot)**VICSAY LAJOS:**

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

Terjesztve, 1939 okt. 4. de 21. km.

1939.

VICSAY LAJOS:

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

Tanyai iskolás.

*A sárba, vízbe megmerül a lába,
míg elbaktat a messze iskolába,
foltos, vékonyka, vásott ködmönében
a hideg, maró, havas, téli szélben.*

*Kopott báránybőr süveg a fejében
s kis kenyérke, mit megeszik majd délben —
lapul a rongyos tarisznya fenekén —
tört tábla, írka s pár salátalevél.*

*Könyv volt, s ő a hatodik gazdája.
Elázott százszor, bár vigyáztak rája.
A Mátyás király sincsen benne végig,
Majd megmondja, ha éppen tőle kérdik!*

*Süvölt a szél, majd az árokba dönti...
kékült kis száját füttyre csücsöríti...
Nagy csizmájával keményeket lépked...
Oh tudomány, de meg is szenved érted!*

*Gyöngy-betűket pet majd vörös kis ökle,
a kályha mellett, ha megdörzsölgette,
s ragyogó szemmel a szívébe zárja,
amit magyaráz tanító-gazdája.*

*Lélek ragyog és fény a két szemébe,
mintha valami égi mécses égne...
Szegénység, gond és nyomorúság marja,
de ő az Isten választott magyarja!*

Kovácsné Huszár Jolán.

A nemzeti öntudat nevelése.

Sok szó esik mostanában a nemzeti öntudatról, annak neveléséről. Hogy annyi hallunk róla, azt bizonyítja, szükséges valami, ami nélkül gyengébbek leszünk. Különösen kéznél van a példa: a baráti két nagyhatalom: Olaszország és a Német birodalomé, ahol szinte napjainkban érte el tetőpontját a nemzeti öntudat reneszáncja.

Nálunk sok akadály van, hogy erős nemzeti öntudat fejlődhessek ki a magyarság lelkében. De talán legfőbb ok mégis a kishitőség. Legfőbb, mert legnehezebb szembeszálni vele. Azt mondják, kis nép vagyunk, e helyen távol minden rokontól, tőzsomszédunk lett egy világhatalom és ki tudná felsorolni valamennyi érvet, amit a kicsinyhitűek felsorakoztatnak. Jól lehet mindezzel elhervasztják azt a kevés nemzeti öntudatot is, ami még van, másrészt egyenesen arra készítetik az embereket, hogy kifelé tekintő szemmel járják a világot s onnan várjanak megváltást. Pedig a jövő a mi kezünkben van s Zrinyivel szólva: a jó Istenen kívül egyedül magunkban bízhatunk!

A kishitőségből és tudatlanságból származik az a felfogás is, hogy eltartottjai vagyunk a nyugati közönségnek, hálával tartozunk nekik, hogy megtérnek maguk között, tőlük vettük műveltségünket stb. Mindezek csírájában ölik meg a nemzeti öntudat fejlődését.

Nézzünk hát szemébe annak, kiknek s milyen hálával tartozunk?

Ha mérlegre tennők azt, mit kaptunk, s mit adtunk a nyugati közönségnek, azt hisszük, — s ezt talán még a magyar történelmet ismerő kicsinyhitűek is elismerik — többet tettünk Európáért, az európai keresztény műveltség fennmaradásáért, mint amennyi hasznát láttuk annak, hogy itt, Európa ezen „viharsarkában“ élünk. Vagy soroljuk-e fel történelmünk szörnyű tragédiáit, amelyek mindig akkor értek bennünket, amikor őrülten állva e helyen, saját testünkkel védelmeztük a nyugati keresztény világot. Szóljunk arról, hogy másfél századig mi feküdtünk a török hatalom terjeszkedése elé, s amíg mi csaknem belepusztultunk e heroikus magaaldozásba, addig Nyugaton békében élhettek a művelődés virágoskertjében. Nálunk pusztasággá vadult az ország egyik legáldottabb része, földönfutóvá kényszerült az őslakó magyarság, hogy azután a veszedelem elvonulásakor másnak adják oda vérral szerzett, véren tartott földjét. Mi hálával tartozunk ezért Európának?

Maradjunk azonban a közelebbi eseményeknél. Vakmerő állításnak látszik, pedig úgy van: a német birodalmi egység talán sohasem, vagy alig jöhetett volna létre a magyar politika baráti támogatása nélkül.

Az 1870-ben kitört porosz-francia háború keresve-keresett alkalmat adott volna a Monarchiának, hogy Königgrätz-ért megfizessen Poroszországnak. A Monarchia egész politikai és katonai vezetősége a visszatárlás politikáját képviselte s alig várták,

hogy elégtételt vegyenek a szégyenletes vereségért. Maga az uralkodó is hajlott erre az álláspontra. Megindultak az osztrák—francia tárgyalások, egyrésztől Kuhn hadügyminiszter és Beust külügyminiszter, másrésztől Gramont herceg, Franciaország bécsi nagykövete között. Hogy végső fokon az osztrák—magyar koronatanács mégis a semlegesség mellett foglalt állást, azt egyes egyedül az idősebb Andrássy Gyula gróf tetterős és szilárd magatartásának lehet tulajdonítani. Az ő határozott állásfoglalása zuhanyként hatott az osztrák revanche-politikusok és tábornokok háborús lázaira s ez tette könnyebbé Moltke kezdeti hadműveleti sikereit. Andrássynak ez a céltudatos, következetes és erélyes semlegességi politikája lett mérvadó Bajorország és Szászország magatartására nézve is. Így lett egy magyar államférfiú a versaillesi német császárság egyik elősegítőjévé.

A német szövetségi rendszerben való hűséget még az sem rendítette meg a magyar kormánykörökben, hogy utóbb Bismarck a monarchia hátamögött Oroszországgal viszontbiztosító szerződést kötött, mely azt célozza, hogy egy bekövetkezendő balkán háborúban a német császárság semleges marad, illetve ellenünk jön. De hűségesen kitartottak a magyar államférfiak a német szövetség mellett akkor is, amikor a német Weltpolitik olyan hajótörést szenvedett, mint Algeziras-nál. S ha Ferenc József lovagiasságát annak idején az egész német sajtó magasztalta, amiért ellenállt Ischlben VII. Edvard csábitásának; mennyivel nagyobb hállára tarthattak jogot azon függetlenségi és 48-as magyar ministerek, akik a koalícióban, egy németellenes parlamenti többség hangulatával szemben, változatlan hűséggel vállalták és állották a német szövetségi kötelezettséget? Állották és vállalták becsületesen, jóllehet tudták, hogy ez az irányzat merőben ellenkezik a magyar függetlenségi gondolat alapelveivel.

Mikor számunkra Szerbia és Oroszország letiprásával megszűnt a háború értelmi célja, a pánszlávizmus megbuktatásával s amikor valójában már csak Elszász—Lotharingia hovatartozásának és Belgium kiürítésének kérdésén lebegett a béke és a háború kérdése: Ausztria—Magyarország egyenkint verte vissza a csábitó különbéke ajánlatokat. És itt feltesszük a kérdést: ha becsületérzésünk és lovagiasságunk nem feszélyez saját nemzeti öncélúságunk öntudatos kimunkálásában és nem értelmezzük a német szövetségi hűséget szinte az öngyilkossáig, akkor is reánk lehetett volna-e diktálni Trianont? Aligha: a Habsburgok trónja ma is állana a szentistváni birodalom csonkítatlan területén. Az ántánt csak akkor látta szükségesnek a monarchia és a történelmi Magyarország likvidálását, amikor a Sixtus-kísérlet után IV. Károly királyt rákényszerítették a nagynémet középeurópai tervek elfogadására. Fiatal királyunk és gróf Tisza István csak a legerőteljesebb német nyomásra járultak hozzá a korlátlan bűvárhajó-harc tervéhez, meggyőződésük ellenére. De éppenígy a német hatalmi érdekek előtt való engedelmes alkalmazkodásért áldoztuk fel lengyel politikánkat is a háború alatt, amikor — ugyancsak német nyomásra — elfogadtuk az akkori Lengyelországnak varsói és lublini felosztását s amikor a cholmi tartománynak a lengye-

lektől való elvételeivel hozzájárultunk a német-ukrán tervek útjának megnyitásához. S amidőn sorjában utasítottuk el az angol-francia különbéke-kísérleteket 1916-ban és 1917-ben, német befolyásnak engedtünk, midőn a történelmi erőkkal és tradíciókkal még az utolsó időpontban is számító francia-angol pühatolózásnak ellentmondva, saját államunkra is elfogadtuk Wilson hirhede 14 pontjának érvényességét, annak ellenére, hogy ennek népi elve a német birodalomra nézve gyarapító, reánk lazító és gyöngítő hatással kellett, hogy érvényesüljön.

A trianoni békediktátum aláírása után pedig a német birodalom barátságának ápolása érdekében ejtettünk el olyan esélyeket, amelyek hatalmas reálpolitikai sikerekkel kecsegtettek s amelyeknek megvalósulásai talán egyszer és mindenkorra lezárta volna a sorompót a Súd-Ostrauum látóhatára előtt.

El kellett mindézt mondanunk, hogy egyrészt véget vessünk e viszony egyoldalú szemléletének s ennek következtében a magyar nemzeti értéktudat erőszakos lefokozásának, másrészt azért, hogy rámutassunk arra: nincs okunk a kishitűségre.

A magyar nevelőnek tisztában kell lennie történelmünk minden vonatkozású eseményeivel s ezek tudatában, ezekkel felvértezve kell elültetnie a magyar nemzeti öntudat magvaeszkáját, hogy az idővel hatalmas fává terebélyesedjék, mert csak a mélyen föld-begyökerező tölgy áll szemben a viharokkal, égi láng villámával, amely ki tudja, mikor tör reánk.

V. L.

Virágot hoztunk

Megtépett országnak árva, apró népe,
Im eljött a hősök lelke közelébe.
Magyar virágokból koszorút kötöttünk,
Dicsőség szobrához áldozáshoz jöttünk.
Emlékezni jöttünk tiszta imádsággal,
Bánatos fenyővel, harmatos virággal.

Virág illatába temettük a lelkünk :
Ez a mi hófehér imádságos kertünk,
Ez a mi jövődönk háromszínű bokra,
Ez a mi reményünk mindig élő szobra,
Ez az áldozásunk hősök emlékére,
Ez a mi szívünknek esküt-zúgó vére.

Virágok színében szívünk szava esendül,
Kis magyarok szíve áldást kér a mennyből,
A sírhantra áldást, a szívekbe lángot
S örökké vezérlő Magyar Miatyánkot,
Hogy tanuljunk s tudjunk ősi földért halni,
Szép hazánkért, ha kell, életet is adni.

Árvaság sírjánál felnézünk az Égre,
Tűnő ezredévnek örök mécsesére,

S a névtelen hősök dicső lelke-fényét
 Ott látjuk csillogni, mint Hazánk reményét...
 Ó, névtelen hősök, vértanú-királyok,
 Névtelen nevetek áldott legyen, áldott!

Móra László.

B E S Z É D E K.

A hősök temetőjében.

KEDVES GYERMEKEIM!

Mikor így ősszel üres lesz a határ, betakarítják a termést, itt-hagynak bennünket a vándormadarak, menedéket keres magának minden élő s olyan a természet, mintha ravatalon feküdne: meg-elevenedik a holtak birodalma, a temető. Tavasz után az ősz, pusztulás után a feltámadás, mindig váltogatják egymást. S azok, akik most ott pihennek a korhadó keresztfák alatt, valamikor éppen úgy éltek, kacagtak és örültek, szenvedtek és reménykedtek, mint mi, de aztán eljött rájuk az ősz, visszahívta őket abba az édes anyaföldbe, ahonnan valók, ahonnan vétettek.

És ebben nem is találunk semmi különöset. Ez a természet rendje, gyermekeim. Nemcsak a természetben, a fák, növények és az állatok életében van ez úgy, hogy a születéstől, az élet ragyogó tavaszától a nyáron át a leveleket hullató ősz következik, érvényes a jó Istennek ez a rendelése ránk, emberekre is.

Van azonban a temetőnek egy része, ahová nem tudunk ilyen érzéssel belépni. Ahol olyanok nyugszanak, akiket a legpompázóbb májusban szőlített keresztfá alá a sors. A temetőnek ez a része olyan, mint a virágában pompázó virágoskert, amelyet egy reggelen leforrázva látunk: végighervaszította a májusi fagy.

A temető ezen részének lakói mind-mind életük tavaszán, nyarán tértek meg ide, a pihenés földjébe. Pedig nekik még nem ílt volna a helyük, a holtak birodalmában, hanem otthon, a meleg családi fészekben, az eke mellett, a gyalupadnál, ahonnan elindultak akkor, amikor kibontották a zászlókat s sorakozót rendelt a haza!

Ugy mentek el ezek a hős daliák, dallal, virágos sapkával, szívükben a szülőföld és a drága haza oltáhatatlan szeretetével. Vitte, hívta őket a kötelességteljesítés nagy parancsa, amely akkor azt kívánta tőlünk, hogy mentsék meg, ha kell a saját szép fiatal életünkkel is ezt a földet, a rajta élőket, szüleiket, gyermekeiket, családjukat, magyar testvéreinket az ellenség pusztításától. Nem kellett biztatni őket, elbúcsúztak övéiktől s mentek, mentek hosszú sorokban a haza oltalmára, hogy majd elbánnak a reánk törvő ellenséggel, kiverik őket szép hazánkából, s azután visszajönnek,

állnak majd újra munkahelyükre, a munkás, boldog, nyugalmas életbe.

A sors azonban másként határozott. A háború évekig elhúzódott. A magyar föld legderékabb fiai idegenbe kerültek s nagyrészüket hiába vártuk vissza többé . . . ott hajtották fáradt fejüket örök pihenőre. Kegyetlen volt hozzájuk sorsuk: elszólitotta őket mindentől, amit s akit szerettek: a hűséges feleségtől, a drága szülőktől, gyermekeiktől, testvéreiktől, rokonaiktól, szülőföldjüktől s hazájuktól is . . . Így, mindenkitől elszakítva rontott rájuk a kegyetlen halál s fektette őket földre ott, messze, idegen földön, így hintette tele velük, édes magyar testvéreinkkel a Halál kegyetlen keze észak, dél, kelet és nyugat tájait.

És voltak, akik sok-sok esztendő után hazatértek . . . De hogyan? Kezüik nélkül, lábuk nélkül, szemük világa nélkül, egészségük nélkül. Némelyikük nem is birta sokáig, ahogy hazakerült, csak leborult erre a vérrrel megszentelt áldott magyar földre s fet sem kelet többé, bele kíváncsozott halálában is.

Ezek az egyszerű keresztek, amelyek most is úgy állanak itt egymás mellett, mintha most is sorban állanának, hogy teljesítsék a parancsot még haláluk után is . . .

Ezek a keresztek hősokeket örökítenek meg temetőnkben. A legnagyobb hősokeket, akik nem vagyonukat, vagy valami más értékes tárgyukat adták a hazának, hanem legdrágább kincsüket: meleg piros vérüket, az életüket, ami ott folyt el idegen országok kietlen porában . . .

De ezek a katonakeresztek nemcsak a múltról beszélnek nekünk, hanem tanítanak bennünket a jövőre is, gyermekeim. Mit mondanak? Azt, te magyar fiú, magyar leány, úgy végezd kötelességedet, mint mi teljesítettük, mert tudjátok meg: a hazáért sohasem lehet eleget dolgozni! Mi a haza? Az a föld, amelyen élünk; az a nép, amely a magyar földön dolgozik, él s halála után porával egyesül újra e szent földdel. Ezért a hazáért kell dolgoznunk nekünk is, úgy, teljes akaratunkkal, teljes tudásunkkal, ahogy azt ők, a hősokek tették!

De mást is mondanak ezek a keresztek nekünk. Elsuttogják azokat a néma, el nem sóhajtott sóhajokat is, amelyeket a négy esztendő háborúban szóltan szenvedéssel, türéssel fojtottak magukba. Mert ha tűrni kellett, nekik igazán sokat kellett, hiszen a poklok minden szenvedését rájuk zúdította az ellenség, de ők nem panaszkodtak, ha irtak haza, levelükben erről soha egyetlen szót sem írtak, talán még egymás között sem beszéltek róla, túrték szóltanul, nem zúgolódva, mert tudták, hogy mindezt övéikért, hazájukért kell elszenvedniök.

De figyelmeztetnek még valamire! Eszünkbe idézik a költő szavait: »Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért...!« Eszünkbe juttatják, hogy eljön, el kell jönnie annak az időnek, amikor mi állhatunk helyükbe az itt nyugvó hősokeknek s tőlük tanulva hazaszeretet, kötelességteljesítést, minden szenvedés türé-

sét, befejezzük azt a nagy munkát, amelyért ők meghaltak: ezeréves drága hazánk területi épségének visszaszerzését, a még hiányzó határokig visszavenni mindazt, ami a miénk volt, s a miénk lesz újra! Erre tanítanak bennünket a hősök!

Áldassék érte drága nevük!

Szent Imre napjára.

KEDVES GYERMEKEIM!

Nagy szomorúság volt az országban. Sirtak-rítottak az emberek, nem volt nyugodalmuk se éjjel, se nappal. Ellenség tört a házára s elrabolta legszebb városaikat, földjeiket, testvéreik nagyrésztét pedig rabságba vetették. Nem volt ház, ahol ne szomorkodtak volna, hogyne, hiszen kinek földjét, kinek házáat, kinek szüleit, kinek testvérét, gyermekeit sodorta el az ellenség tőlük. Ugy érezték, magukat, mint aki fölül eivitte a házat a fergeg.

Tanakodtak, mi tévők legyenek? Hogyan vegyék vissza az ellenségtől az elrabolt földet, házat, hogyan szabadítsák ki rab testvéreiket? Egyik ezt, másik azt ajánlotta, de egyik sem volt jó, hiába próbálkoztak vele. Végre felállt egy levante s így szólt:

— Magyar testvéreim! Ne szomorkodjatok, ne süggedjetelek, hiszen ezzel nem sokat segítettek bajunkon! Inkább azon gondolkozunk, miként szerezzük vissza a mi szép hazánkat s elrabolt testvéreinket! De hogy ezt teheszük, előbb azt kell tudnunk, miért vettük el őket? Hát én kimondom, bár félek, meg sem érintek. Azért, mert mindig csak az ellenség legyőzésére gondoltunk, anélkül, hogy előbb magunkat győztük volna le!

A szomorú magyarok felütötték erre fejüket és értelmetlenül nézték a beszélőt.

— Mit akar ez tőlünk? — kérdezték egymástól —, azt, hogy előbb magunkat kellett volna legyőznünk? Hát nem elég az, hogy legyőzték bennünket?!

A levante látva ezt, tovább folytatta beszédjét.

— Hát hogy szavaimat megértsetek, beszélék nektek valakiről, aki meglelte azt, amit mondtam: legyőzte önmagát!

Hát vannak ilyen emberek a földön? Vannak, kedves testvéreim. A szentek! Igen, ők le tudták győzni magukat, ők meg tudták győzni önmagukat az egyedüli igazsággal, ők feltalálták a boldogsághoz vezető utat, művészek tudtak lenni, mert magukra vették a jó Isten képmását s Krisztus hasonlóságát! Ők az igazi, legnagyobb hősök.

Az a hős, akiről én beszélni akarok most nektek — folytatta tovább a levante — Szent Imre herceg.

Ki volt Szent Imre herceg?

Királyfi, aki sohasem lett Magyarország koronás királya, de halála után királlyá lett, sőt több, eszményképe, példaképe min-

den józan magyar ifjúnak! Hogy lett azzá? Legyőzte önmagát, a maga vágyait, testének kívánságait, egyszóval nem a teste uralkodott a lelkén, hanem fordítva: a lelke parancsolt testének. Így győzte le önmagát, magában a rosszra való hajlandóságot. Mit jelent ez? Azt, hogy amikor ő is olyan gyermek volt, mint ti, akkor neki is éppen úgy voltak vágyai, mint nektek. Például szeretett volna még enni, amikor már megebédelt, mert nagyon szeretett azt, amit ettek. Hát ő parancsolt testének s egyszerűen azért sem evett. Ha látta, hogy másnak nincs olyan szép ruhája, mint neki, levelette a magáét, s odaadta neki. Szomjazóval találkozott, vizet vitt számára. Ha neki volt valami, nem arra törekedett, hogy még többje legyen, ha mindjárt másokat károsít is meg vele, hanem megosztotta másokkal a magáét is. És mégsem lett szegényebb: mert lelke egyre erősebb, gazdagabbá lett. Így győzte le önmagát.

Amikor huszonnégy éves lett, magához szólította őt az Ur, s megállott fénye a magyarok egén, hogy reávilágítson arra a lelki tisztaságra, amely minden magyar ifjúnak legnagyobb erénye, erőssége lehet.

Látjátok, magyar testvéreim! Ahhoz, hogy szép hazánk elrabolt részeit, sok-sok százezer elrabolt testvérünket visszaszerezzük ellenségeinktől, annak az a feltétele, hogy kövessük Imre királyfit, legyünk olyanokká, mint ő volt. Tehát mi is előbb önmagunkat győzzük le, győzzük le magunkban a rosszat, a hibákat s csak azután, így megerősödve s szinte legyőzhetetlenné téve magunkat, gondolhatunk az ellenség kiverésére!

Szent Imre királyfi halála óta sok-sok évszázad múlt el, de a történelem azt tanítja, hogy nem pusztulhat el az a nemzet, amelynek fiai megmaradnak a lelki tisztaság szeplőtelenességében. de azt is tanítja, hogy a legerősebb nemzetek is porbahullottak, amikor a lélek tisztasága, szépsége helyett a test kívánságait helyezték előtérbe. Ahol a testet tisztelik jobban, s kielégítik annak vágyait, ott a test cselekedetei, a kapzsiság, az aljas üzérkedés, az élvezethajszolás ütnek tanyát, ott bűnbe sodródik minden s azt a nemzetet nem nehéz legyőzni az ellenségnek!

Ugy-e, magyar testvéreim, mi élni akarunk! Mi fel akarjuk támasztani Szent István királyunk régi, drága Magyarországit! Mit kell tehát tennünk, ha ezt meg is akarjuk valósítani? Követnünk kell Imre királyfit: legyünk tiszták lélekben mint ő volt, s akkor, tudom, nem marad ellenség kezében egy talpalatnyi röge sem drága hazánknak, s minden testvérünk újra visszakerül a mi ölelő karjainkba. Látjátok, erre tanít bennünket Imre királyfi. Kövessük példáját, megmutatja az utat, amelyen járnunk kell, ha győzni akarunk önmagunk rossz tulajdonságai és szép hazánk bitorlói fölött!

Tekintsünk fel a tiszta királyfira ezen a napon, névünnepeén s fogadjuk meg neki, hogy őt tekintjük vezérünknek, őt akarjuk követni: vezessen minket!

Szent Erzsébet napjára.

KEDVES GYERMEKEIM!

Mikor a mi kertjeink rózsáit barna földdombocskák alá rejtjük, hogy a téli fagy kárt ne tehessen bennük, a naptárban felsorolt ünnepek között felragyognak Thüningiai Szent Erzsébet hétszáz éves rózsái, harmatos, égi csillogással.

Árpádházi Szent Erzsébet mindössze huszonnégy rövid évig élt és ez alatt az idő alatt nem lángeszével, tudományokban, vagy művészetekben való jártasságával, hadvezéri vagy más kiváló tehetségével írta fel nevét a világtörténelem lapjaira évszázadokon át ragyogó betűkkel, hanem egy csokor illatozó rózsával, amely ellene bősztett férje haragjának enyhítéséül változott rózsává a szegényeknek szánt alamizsnából.

A magyar királylány csodálatos életútjának első állomása az volt, amikor négy éves korában Thüningiai Lajósnak jegyezték el. A négyéves menyasszonyt azonnal ki is szakították családi környezetéből és atyja, II. Endre magyar király beleegyezésével Wartburg várába vitték, messze idegen országba, hogy jegyese szülei neveljék fel. Tizennégyéves korában tartották meg az esküvőt, tizenkilenc éves korában pedig már elvesztette férjét s özvegyiségre jutott, míg három szép gyermeke árvaságra. Huszonnégy éves korában befejezte földi szenvedéseit. Négy évvel később, 1235-ben avatta az Egyház szentjei közé.

Életének apró, csodálatos részleteiről sok író, festő beszél, de beszél maga a történelem is. Sógora, Konrád örgróf 1236-ban Markburghan gyönyörű templomot építtetett Szent Erzsébet sirja fölé, amely csak 1293-ban készült el.

Ki volt ez a királyleány, s mik tették őt méltóvá arra, hogy egyháza szentté avassa, s hogy az utókor mint az elhagyatottak, szenvedők nagy segítőjét, pátrónáját tisztelje?

Gyermekkora nem volt olyan boldog, mint más gyermeké. Az idegen fejedelmi szülők nem tudták megérteni a magyar királyleányt és amikor hirül vitték, hogy édesanyját Magyarországon megölték, már megbánták választásukat s ezt éreztették is Erzsébettel. Főleg nevelőanyja, Zsófia és annak leánya, Ágnes bántak vele keményen. Talán legszívesebben haza is küldték volna, ha vőlegénye teljes szeretetével mellé nem áll menyasszonyának. Házasságuk után Erzsébet, most már fejedelemasszony, nemcsak maga táplálja az éhezőket, ápolja a betegeket, hanem férje beleegyezésével szegényházakat alapít, a hajléktalanok számára menedékhelyet, míg a betegeknek kórházakat építtetett. Fáradhatatlan jótékonykodása mellett azonban férjének is szerető felesége, gyermekeinek pedig legszeretőbb édesanyja volt.

Néhány évi boldog élet után szakadt rá a szörnyű gyász: forron szeretett fiatal férje egy keresztes hadjáratban meghalt. Az anyakirályné, aki eddig is gyűlölte Erzsébetet, kiűldözte őt gyer-

Néhány évi boldog élet után szakadt rá a szörnyű gyász: forron szeretett fiatal férje egy keresztes hadjáratban meghalt. Az anyakirályné, aki eddig is gyűlölte Erzsébetet, kiüldözte őt gyermekeivel a kastélyból. Hideg, havas téli éjszakán történt meg az embertelen cselekedet, s Erzsébet magyar királyleány kis árváival egy istállóban talált menedéket. Más panaszkodott volna, Erzsébet hála-zsoltárt énekelt s ellenségeiért imádkozott.

Nagy szomorúságának híre eljutott atyjának, a magyar királynak fülébe is. Haza akarta vitetni leányát. Erzsébet azonban nem hagyta magukra szegényeit, gondozottjait, inkább lemondott a jobb, nyugalmasabb életéről is. Királyi apjának segítségét pedig gyermekei számára fogadta el. Őket gondosan nevelte, maga pedig kunyhóba húzódott és jótékonykodásban, imádkozásban töltötte életét.

Élete ifjan felemésztődött az Isten- és emberszeretletben: hamarosan meghalt, hogy bevonuljon az emberiség szeretetébe s ott éljen örökkön-örökké!

Milyen példát állít elénk Magyarországi Szent Erzsébet?

A lemondás nagy és nehéz példáját. Eldobta magától gazdagságát: az oltár elé rakta koronáját, szegényekre adta fényes ruháit, nekik szánta ékszereinek árát. Elhagyta fejedelmi fényes palotáját, hogy maga is kunyhóba húzódva éljen s a hajléktalanok szomorú sorsában osztozkodjék.

Olyan bőkezű volt az alamizsnaosztásban, hogy magának szinte már semmije sem maradt. De az Ur Jézust látta minden elesett szegényben, minden betegben. Hősök és szentek vére folyt ereiben és lelki öröksége önfeláldozó cselekedetekre ösztönözte. Mint kitagadott és üldözött élt férje korai halála után, de visszatudasította egy hatalmas császár kezét, csak hogy gyámoltjai között maradhasson.

Drága hamvait szétvitték a világ minden tájára, de úgy a hamvak felett, mint mindenhol, ahol érző szívű emberek élnek e földön, megemlékeznek róla, a szegények és elesettek nagy királynőjéről ma mindenütt s hirdetik nagyságát.

Ez volt Szent Erzsébet.

Kövessétek ti is őt, legyetek Szent Erzsébet követői, ma, amikor most is annyi a szeretetre szomjazó szegény, beteg, aki enyhülést kér éhségére, szenvedésére. Tanuljátok meg az ő példájából, hogy soha sincsen oly kevesünk, amiből még adni nem lehetne egy nálunk szegényebbnek.

És lehetne-e a magyar leányoknak szebb példaképük Szent Erzsébetnél? Hiszen a női szív legfőbb erénye az adakozó szeretet az, amit a királyleány magasztosított az oltár magasságába.

Magyar leányok, kövessétek őt, hogy a ti kötetnyetekben is rózsává váljanak az alamizsna kenyérdarabkái . . . megfizet érte az, aki számon tartja minden cselekedetünket!

Szent Imréhez

Mint a közkatona deli hadnagyára,
Halón is előlép suttogó ajkára,
Miként menekültek vihartalan várra:
Ugy nézek rád, földünk patyolat virága!

Voltál mocsaraknak nagy levezetője,
Testi gerjedelmek bátor rendezője,
Vagy hegyre vágyó szív lelkes, hajtó hője —
Ragyogó lelked már zászlónkra van szöve!

Vagy a nagy lendítő, vagy a nagy állító,
Helyettünk is sújtott szent villámhárító,
Mikor hazánk volna hínáros szörnyű tó
Tükrén nőtt szűzvirág, Istent vidámító.

Nagy atyád földünkbe szúrta a keresztet:
Te azt a szívedbe még mélyebben verted,
Tested kívánságát keresztre szegezted:
Üdvös rézkigyó lett, ki sziszegve vesztett.

Éjes éjtszakákon, ha letűnt már napja,
Botorkáló század fényét tőle kapja;
Planéta-lelkének pályán tartó napja,
Ifjan, meddőn, holtan: mégis édesapja!

Szeretném, szeretném járni az országot,
Táborba hívni a magyar ifjúságot!
Héj, magyar ifjúság! Nem érzed, nem látod?
Ihol a vezéred, ihol a királyod!

Szeretném, szeretném, véremmel szeretném.
Ha sok szív kigyúlna ezen a nagy eszmén,
Milió ifjakkal zengvén azt zenghetném:
Ő az út, a zászló, a tavasz, az eszmény!

Székely László.

A szent asszony

Wartburg fölött vad német szél füttyül,
Hó csillog fönt a hesszen ormokon,
Idegen ország. Nincsen itt rokon,
Baljós vidéke leprás, szörnyű föld...

A férj Szentföldre ment nehéz csatákra,
Utközben halt s olasz főveny takarja.
Az özvegyet itthon mindenki marja,
Végasza Jézus s három drága árva.

A hegytetőről gyakran néz Keletre,
Ó, szép Pozsony! Szülőföld, ifjú város...
Ó, messze síkság, tündöklő, virágos...

De mélán gondol Assisi Ferencre,
És Jézust látja száz beteg alakban
S a német leprást — megcsókolja lassan.

Harsányi Lajos.

Névtelen hősök

Lengyel mocsarak közt
Omladozó sírok...
Rájuk emlékezve
Forró könnyet sírok...
Száz, meg száz magyar hős
Porlad ott jeltelen,
Hősi homlokukra
Babér már nem terem!

Sok magyar hőst takar
Galicia sírja,
Szibéria jege
S lankás Bukovina...
Piavé habjai,
Sziklás karsztok bércé,
A szerb sár-óceán
S a franciák földje...

Idegen hant alatt
Nyugtalan az álom!
Éjfélkor átkelnek
A csonka határon.
S holt szívünket itthon
Agyonsebzí újra
Hontalan magyarok
Töviskoszorúja.

Akit úgy szeretnénk
S vissza sose tére;
Kinek a hazáért
Foly le meleg vére
S csak éjféli órán
Látogathat minket:
Sirassuk meg újra
Drága véreinket!

F. Huszár Amália.

Imre herceghez

Árpádok hó lilioma,
Boldogságos szűz daliája,
a helyed: angyalok hona.

A lelked liliom-vetése
kilenc századon át virul:
öntöző szemed könnyezése.

Jöhetett ármány, durva horda,
és fergeteges vad idő,
de szép kerted le nem tiporta.

Mert volt, ki védje, összefogja
Pannonia virágait:
István király úr férfi-jobbja.

S törzséből még szentek, nagyok:
Erzsébet, Margit s a dicső
Lászlónak harci bárdja is ragyog.

Hű gondosságod el ne múljon,
Istvánnak szűz fia ne engedd,
hogy néped rút fertőbe hulljon.

Szemed mindig csak idenézzen,
hogy útid járjuk s puha bűn
ne rontson, nálunk ne tenyésszen.

Testvéreim, szóljon az ének,
s dícsérve mondjuk ma nevét
Istvánnak és a szűz Imrének.

A Gonosz ne dúljon, fogyasszon,
Övjon minket István úr, Imre
s velük az égi Boldogasszony.

Mihály László.

Árpádházi Szent Erzsébet himnusza

Óh, Árpádházi Szent Erzsébet!	Óh, elhagyatottak Patrónája
Te hozzád száll forró imánk,	Szent égi jószág, tiszta fény,
Nyomorba, gyászba hullott néped,	Egy koldús ország népe vár ma
Ma Téged hív, tekints miránk!	Könnyekbe fúló életén,
Fogadd szívednek jóságába	Hogy mindennapi kenyerünket
Elhagyott, árva népedet,	Rózsákká váltóztassad át
Lebegjen oltalmad palástja	S könnyünkön át, minket sze-
Elborult életünk felett!	[münk vet,
	Lássunk még boldogabb hazát.

Oh, Árpádházi Szent Erzsébet,
Szeretet, jószág harmatja,
Add vigaszán egy szent remény-
[nek,

Hogy megvirrad itt valaha,
Hogy lesz itt még egy boldog
[élet,

Nem leszünk mindig koldúsok
És szegény, árva magyar néped
Virulni, élni, győzni fog!

Palasovszky Béla.

Magyar katonák!

Felétek küldöm ifjú szívemet,
amerre lép a végtelen menet;
hol dal harsan, — hol bakancsok alatt
döng a föld és új tavasz fakad;
hol kinyitnak a hervadt violák —
Katonák! Ó, magyar katonák!

Felétek küldöm ifjú szívemet:
Aranykalászos-róna integet
s benne búg az estharang szava;
lányok álma, csókja, sóhaja,
kaszák pengése: új magyar világ —
Katonák! Ó, magyar katonák!

Felétek küldöm ifjú szívemet, —
Felétek száll a múlt, mint üzenet,
ha atyák korhadtt, porló csontjai
megindulnak zászlót bontani,
hol szélben zúgnak a kárpáti fák!
Katonák! Ó, magyar katonák!

Vasvári István.

VÁZLATOK. — TANÍTÁSOK.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

1939. november 3. hete.

I. OSZTÁLY

A tanítás anyaga: A könyv.

Nevelési cél: Taneszközeink megbecsülése és gondozása.

Szemléltetés: Tiszta és piszkos könyv, rendes és rendetlen gyermek holmija.

Megfigyelésre utalás: Figyeljétek meg otthon, a családban, mit csinál az édesanya takarításkor? (Az édesapa a műhelyben stb.)

VAZLAT

I. Előkészítés: a) Számonkérés. A tábláról, krétáról, szivacs-ról, számológépről tanultak felújítása kérdések alapján.

b) Célkitűzés. Ma a könyvről beszélünk!

II. Tárgyalás. a) Érdeklődés keltés. Mese rendetlen Palkó-ról, aki nem tudta megtanulni leckéjét, mert kiszakította könyvéből a lapokat.

b) Mi a könyv? A borítólapján a címe van (olykor képes). Belül olvasmányok vannak.

c) Hogyan készült? Okos emberek írták. Nyomdába került, ott kinyomtatták. (Rendes munka, nincs sehol hiba!)

d) Ki készítette? Az író és a nyomdász. (Az író gondolatait leírta. A nyomdában kiszedték, papirosra nyomták, összehajtogatták, bekötötték.)

e) A könyv haszna. Tanít, szórakoztat, jó barát.

f) A könyv kímélése, szeretete. (Szemléltetés.)

g) Megfigyelésre utalás.

h) Alkalmazás. Időnként megnézzük a könyveket, betartják-e a fogadalmat? Pénzbe került.

III. Összefoglalás. a) A könyvről mondtak összefoglalása kérdések alapján. (Osztálymunka.)

b) Mire használjuk?

c) Mit mondanak a ti könyveitek gazdájukról?

Beszéd- és értelemgyakorlat.

I. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Amint nem akarsz magadnak — ne tedd másnak se!

Nevelési cél: A mások megsegítésére való nevelés.

I. Tegnap reggel, mikor az iskolába jöttem, az utcán nagy csődület volt. Mi lehet ottan? — kérdeztem magamban s arra

felé tartottam. Amint odaértem, láttam, hogy egy tetejére rakott nagy kocsit nem bírnak kihúzni a szegény lovak a tengelyig érő sárból. A kocsis ütötte, verte a szerencsétlen állatokat, azok szegények majd megszakadtak a nagy erőlködésben, de bizony a kocsi meg sem mozdult. Látva ezt, magam is közbeléptem.

— Miért veri ezeket a szegény lovakat, István bácsi? Nem látja, hogy ha megszakadnak sem tudják kihúzni!

— Arra való a ló, hogy húzzon! — válaszolta a kocsis.

— Arra ám — válaszoltam neki. — De csak annyit, amennyit elbír. Mit szólna István gazda, ha azt mondanák, hogy maga húzza ki ebből a fenekellen sárból ezt a kocsit? Ugy-e nem bírná? Miért? Mert nincs hozzá ereje! Hát ezek a szegény párák sem bírják. Hiába veri őket, úgy sem boldogul. Meg aztán nem sajnálja szegény lovait? Hiszen látja, hogy minden erejüket összeszedik, mégsem megy. Segítsen nekik: rakjon le a teherből, úgy kihúzzák, azután a jó úton majd ismét rárakhatja a kocsira.

István bácsi nem szólt egy szót sem, de úgy vettem észre, megszegyelte magát. Aztán megfogadta szavamat s csakugyan, csakhamar kiemelték lovai a kocsit a sárból s tovább mehetett.

Látjátok, gyermekek, hát okos dolog az, ha a nálunk gyengébb, oktalanabbal így kegyetlenkedünk?

II. Árvácska. Volt egyszer, hol nem volt, volt egy szegény ember, annak egy fiatal felesége. Csak az volt éppen a bajuk, hogy nem volt gyermekük. Kis leánykát kértek a jó Istentől, mert úgy mondták, hogy a kis leányok szelídek, kedvesek, jók, tiszták, szófogadnak, hogyha pedig megnőnek, mindenben segítségükre vannak szüleiknek. És mert olyan nagyon szerették volna, hát adott is nekik egy gyönyörű kisleánykát a jó Isten. De bizony a szegény édesanyjának nem sokáig volt benne öröme, mert hamarosan örökre lehunyta szemét. A szegény ember pedig, aki most már így egyedül maradt kis leánykájával, Árvácskának kereszteltette a kicsit. Ugy-e milyen szép nevet kapott a kis árva? De jaj, az édesapa sem maradhatott sokáig kisgyermeke mellett, dolgoznia kellett, sokat, mert most már arról is neki kellett gondoskodnia, hogy ha egyszer megnő a kis Árvácska, akkor is meg tudjon élni, ha ő már nem is lesz mellette, hanem utána megy az édesanyjának, oda föl, a csillagok fölé . . . A sok munka azonban úgy elgyengítette szegényt, hogy amikor egy este megfázott, egy ideig még köhögött, azután ő is utána ment Árvácska édesanyjának . . . Így lett Árvácska most már igazán Árvácska: sem édesanyja, sem édesapja nem volt többé. De ahol a legnagyobb a veszedelem, ott van a jó Isten is! Kis Árvácska nem maradt egyedül, megszánták a jó emberek s egyik kis szomszédjának szülei magukhoz vették, hogy segítsen az ő kisleányuknak, Julikának, aki bizony, mit

tagadnánk, hát: rendetlen is egy kicsit, dologkerülő is, sőt, hazudni is szokott néha!

A kis Árvácska halálból, amiért nem hagyták elveszni egyedül, mindent megtett, hogy Julika kedvében járjon. Még az uzsonnáját is nekiadta. Julika pedig, aki bizony irigy is volt, elfogadta tőle s megette azt is. De hiábavaló volt a kis Árvácska minden igyekezete, kis társa csak nem akart megjavulni. Továbbra is rendetlen, dologkerülő, hazug maradt. Leckéit, mert most már iskolába jártak mindketten, nem készítette el, szóval vásott, rossz gyermek volt, aki miatt sokat búsultak jó szülei. De történt egy nap, hogy Julika édesapja megtiltotta Árvácskának, hogy segítsen Julikának feladatait elkészíteni. Árvácska, mint mindig, most is szótfogadott. Megcsinálta a magáét szépen, ügyesen, azután játszani ment. No, több sem kellett a rosszcsont Julikának! Beosont a szobába, megleste, hová tette Árvácska a füzetét, melyben a feladatot elkészítette és este, — mikor Árvácska már lefeküdt, titokban elcsente azt és betette az ő iskolai táskájába. Másnap reggel tábla elé szólította Árvácskát a tanítónéni. De képzelhetitek, milyen rettenetes volt meglepetése, mikor a tanítónéni fellapozta füzetét, amit magával kivitt és a lecke — nem volt benne! Bizony, hiába sírt a szegény kis Árvácska, hogy ő megírta leckéjét szorgalmasan, a tanítónéni hitte is, nem is... A vásott Julika pedig, aki mint tudjuk, mindennek az okozója volt, még egy hazugsággal is megtételte rosszasságát s azt állította, hogy bizony tegnap egy sort se írt Árvácska, egész délután.

Sírt, sírt a kis árva és amikor hazamentek az iskolából így szólott Julikához: Én nem megyek többé hozzátok, mert te vetted kis a táskámból a füzetem s a magadét tetted oda, az enyémbé. Látom az írásomat is! Ilyen hazug, rossz leány nem való hozzám. Nem akarok árulkodni reád, de a jó Isten, aki mindent lát, megbüntet azért, amit tettél. Ment szegény kis Árvácska, ment a temetőbe és ráborult nagy sírással jó szüleinek sírjára. Ott sírt, zokogott keservesen: »Édesanyám, édesapám, vigyetek el oda engem is, ahol ti vagytok... Ti, tudom nagyon szeretnétek engem, s jobb helyem volna veletek fent, az égben, mint itt, a rossz Julika mellett. Amint így rimázkodott, látta, hogy egyre lejjebb ereszkedik hozzá a kék ég, aranyos kapu nyílik rajta s azon kilép egy gyönyörűséges, ezüstös szárnyú angyal, aki megfogja kezét és azt mondja neki: — Gyere velem, te jó kis lány, anyukád, apukád küldöttek érted, hogy vigyelek hozzájuk, mert meghallották keserves sírásodat. Azzal fehér szárnyaival betakarta Árvácskát s felvitte magával. Amíg szállott, két puha, jóságos kezével végigsímította a sok-sok könnycseppet, melyeket Árvácska ejtett szülei sírjánál. Hát amint végigsímította azokat, két keze alatt gyönyörűséges kék, sárga, piros, fehérlevelű virágokká vált valamennyi. — Ti legyetek az Árvácska virágok — suttopta az angyal és kiterjesztett szár-

nyaival felrepült az Égbe Árvácskával. Másnap éppen vasárnap volt. Jöttek Julikáék a temetőbe, mint szokták minden vasárnap, hogy felkeressék Árvácska szüleinek sírját. Mikor odaértek, látták a gyönyörűséges virágokat. Jaj, de csodaszépek! — örvendezett boldogan Julika és amikor le akarta tépni őket, hogy bokrétaiba kösse, egy darázs szállott ujjára s megszúrta! De nini! Mintha hallana is valamit! A darázs beszélni kezdett: Árvácskát bántod megint! Ó, a szegény árva miattad búsulta halálra magát. Hess, hess el innét, te rossz leány! Es dagadt, dagadt egyre jobban Julika kezén a szurás helye. Julika azonban nem mert szólni szüleinek, mert félt, hogy ezzel elárulhatná magát. Mégis egy nap, amikor már nem bírta tovább fájdalmát, kiment a temetőbe és ráborult Árvácska szüleinek sírjára, a lila, fehér, piros és kékszinű virágok közé és sirva fakadt: Bocsáss meg nekem te szegény, jóságos kis Árvácska, nem akartam ilyen rossz lenni hozzád. Nagyon, nagyon sajnálom, hogy így cselekedtem és megfogadom, hogy soha, soha többé nem leszek rossz senkivel. Aztán két kis kezét összetéve, imádkozni kezdett. Egyszer csak azt látta, hogy a kék égboltozat egyre lejjebb ereszkedik hozzá. Megnyílt az aranyos kapu és megjelent a fehérszárnyas angyal, aki Árvácskát magával vitte. — Tedd fájós ujjadat, Julika, a hűs fekete földbe, honnét az árvácskák nyílnak és meggyógyul, — szolt az anyyalka. Julika csakugyan úgy tett. Érezte, hogy szűnik a fájdalma. Mire ismét felnézett, eltűnt az angyal, de az újja sem volt már dagadt, s nem fájt többé . . . — Köszönöm néked, jóságos angyal, köszönöm Árvácskám — hálálkodott boldogan. Azután szeliden hazament, hogy ezentul olyan legyen, amilyen Árvácska volt: szelíd, készséges, szófogadó engedelmes kis leány.

III. Miről szolt ez a mesém, gyermekek? Mit tett Julika a kis Árvácskával? Miért követett el rosszat kis társával szemben? Miért nem szabad másokat megbántanunk? Mit tett Julika aztán, amikor megszúrta a darázs az újját? Miért nem mert szólni róla szüleinek? Mitől félt? Bizony, gyermekek, a rossz tetteire megszólal bennünk a lelkiismeret, ami lelki bírónk, s dorgálni, korholni kezd akkor is, amikor azt hisszük, hogy rajtunk kívül senki sem tud rosszaságunkról! De a kis Julika, ha rossz volt is, benne is volt egy szép tulajdonság! Mi volt az? Mit tett, amikor már nem bírta tovább a fájdalmát? Mit mondott a kis Árvácska szüleinek sírjánál vasárnap? Látjátok, gyermekek, megbánta rossz tettét és megfogadta, hogy ezentul ő is mindig jó lesz! Kövessétek ti is a kis Árvácskát, aki meg olyan volt, mint a kis Julika, az is tanuljon tőle, bánja meg tettét, s javuljon meg.

Amit nem akarunk magunknak, — másnak se csináljuk azt!

Beszéd- és értelemgyakorlat.

1939. november 2. hete.

II. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Hogyan építik a házat?

Nevelési cél: Megfigyelésre szoktatás.

Szemléltetés: Előzetes felhívás alapján beszámolás egy épülő házról látottakról. Képszemléltetés: Házépítés.

Megfigyelésre utalás: Milyen a mi házunk? (A következő órán számoljanak be róla.)

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) A múlt órán tanultak felújítása és számonkérése. Fasorok, liget, játszótér, csősz; Séta az iskola környékén; Hol a mi iskolánk, milyen a beosztása, miért építették, miért van emléktábla a kapunk alatt; Stb.

b) Athajlás, érdeklődés-keltés. Mit láttunk az elmúlt hetekben? Mit mondtam, mit nézzetek meg az utcán? Ki emlékszik még rája? (Közös megbeszélés a látottak alapján.)

c) Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, hogyan építik a házat?

II. Tárgyalás. a) Hol építenek lakóházat? (Hely.)

b) Mindent előre el kell gondolni! Azután már nem lehet javítani. A terv elkészítése. (Milyen legyen, hány szoba, stb.)

c) Kik készítik a tervet és a házat? (Mérnök, építőmester, munkások.)

d) Milyen anyagok kellenek a házépítéshez? (Tégla, mész, homok, gerendák, tetőpala, vas, szögek, stb., stb.)

e) Miért nehéz munka a házépítés? Megbecsülés.

f) Hogy laktak réges-régen? (Kunyhó, viskó, csőszház, galiba, stb.) (Földalatti lakás, barlang, kunyhó, sátor, faház, stb.)

g) Milyen az igazi jó ház? (Nagyság, utcai, udvari, fekvés, helye, stb.)

h) A városi házakban: Ha felmondják a lakást, mit csinálunk? Mire kell vigyáznunk?

i) Tulajdonos, házmester, stb.

j) Tisztaság, szellőztetés. Az egészség védelme!

III. Összefoglalás. A lakóház építéséről mondtak összefoglalása előbb kérdések alapján, majd összefoglaltan.

A lakóház a mi otthonunk! Életünk nagyrészt benne töltjük!

Képszemléltetés: Hogyan építik a házat?

Milyen a mi házunk?

Olvasmánytárgyalás.

1939. november 4. hete.

II. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A tűz c. olvasmány tárgyalása. (Gárdonyi G.)

Nevelési cél: Őszi és téli örömök megfigyeltetése.

Szemléltetés: Az iskolai kályha beszéde...

I. Mi változást vesztek észre, gyermekek, az osztályban? Ég a kályhában a tűz! Miért gyújtottak be? Miért kell tüzelnünk ősszel, télen? Milyen az ősz, a tél? Miben különböznek a tavasztól, nyártól? Mi melegít akkor? Milyen istenáldása a tűz! De jó is elnézni olyankor a tüzet, amikor kinn hideg van, rázza a szél a fákat, ablakokat! De sokat is tud ám mondani nekünk a tűz! Nem gondoljátok? Kérdezzük meg a mi jó Gárdonyi bácsinkat, ismeritek már sok szép olvasmányát, költeményét. Mit mond ő a tűzről?

II. Gárdonyi Géza: *A tűz* című olvasmányának bemutatása.

Szeretem a tüzet nézni.

A hosszú téli estéken elüldögélek néha a nyitott ajtajú kályha előtt. Nem valami drága kályha, csak afféle *cserépalkotmány*.

Kívül a havas faluban csönd van és csönd van idebent is. A kályha száján legyező alakjában áramlik ki a vörös fényesség s a tűz meleg lehelete.

A macskám itt van a lábamnál. Ugy szereti a tüzet, mint én. Összekuporodva fekszik a padlón a lábam előtt s mindig úgy tesz, mintha aludnék. Pedig sohasem alszik, csak hunyorog. Néha dorombol. Ez az ő éneke. Mikor így dorombolva rám-rámnéz, nekem énekel. Mikor a tűzbe merengve dorombol, akkor a maga kedvére dalol. Egyhangú, de mégis kedves muzsika az ő dorombolása: a megelégedésnek, a maga jólérésének a muzsikája. A tücsök cipipelése is csak egy hangnak a folytonos ismétlése. A béka sem ümmög több hangot egynél, de ez az egy hang a boldogság hangja.

Igy tudom én mindig hallgatni ennek a szelíd kis *házi tigrisnek* a dorombolását. Milyen boldog és elégedett tud ő lenni egy kis kályhatűznél! Épp úgy gyönyörködik az aranyló parázsban, mint én. Ilyenkor bizonyára neki is mindenféle gondolatok, meg történetek vonulnak át az elméjén. Az ő történetei bizonyára vadástörténetek, meg családi történetek. A tavaszra s a nyárra is gondolhat olykor, amikor a verőfényben elnyújtózva melengeti rozsdaszínű, selymes bundácskáját. Közben mind a négy lábát elnyújtja és jóízűeket álmodik. De a virágokat is szereti. A nyáron sokszor láttam, milyen kedvvel lépked a violák meg a rezedák között. Meg-megállva szaglálja hol az egyiket, hol a másikat s ilyenkor félig lehunyja szemét.

Igy élvezik a virág illatát a leányok is. De most nincs virág

és nincsen meleg napsugár. A kályha verőfénye az egyedüli, ami emlékeztet a nyárra. De nekünk ez is elég.

b) Miről szólt ez a szép olvasmány? Ki írta? Mit gondoltok, mikor írhatta ezt az olvasmányt az író? Bizonyosan valamelyik szép téli délután. Ott ült a kályha előtt. Előtte dorombolt az ő kedves macskája. Aztán csak lehunyta az író a szemét, hallgatta a cica duruzsolását. Erről eszébe jutott a tücsök, meg a béka hangja is. Hiszen ezek egy dallamot fújnak mindig, még nem jártak isko'ába, hogy énekkarba fogják őket! S mégis milyen szép a daluk, muzsikájuk ...

Azután rágondolt a tavaszra, a virágokra ... A kert olyankor tele van violával, rezedával s más sok-sok virággal. Most éppen köztünk jár a cirmos cica! De nini! Hogy vigyáz, mennyire kerügeti a virágokat, hogy rájuk ne lépjen! Bizonyosan ő is szereti őket! Most! Most éppen az egyik rezedát szaglálja s félig lehunyja a szemét, így ... Aztán eszébe jut, hogy hiszen a lányok is így élvezik a virágot: lehunyt szemmel ... De most nincs virág és nincs meleg napsugár ... Csak a kályha emlékeztet a szép tavaszra, meg a gyümölcserlelő gyönyörű nyárra.

Mindezt elgondolta, aztán ... Mit csinált?

Odament az íróasztalához, papírt vett elő, s írni kezdett ... Egyre szaporodtak a sorok, egyre több lett az írás, s végre megszületett ez a szép kis olvasmány.

Olyan egyszerű, olyan szép, hogy szinte mindnyájan azt mondhatjuk: hiszen ezt én is meg tudtam volna írni! Meg bizony! Csak talán nem ilyen szépen, nem ilyen egyszerűen, hogy mindenki a magáéra ismer benne ... De éppen ebben van ám az író nagysága! gyermekek!

c) Olvassuk el hát még egyszer s élvezzük újra!

(Az első sor és az utána következő bekezdés olvastatása.) Mi az: cserépalkotmány? Milyen kályhákat ismerünk? Az író kályhája milyen volt tehát? (Cserépkályha.) Olvassuk tovább!

Miről szól ebben a részben az író? Szereti a macskáját? Bizonyosan minden állatot szerethet! Miből gondoljátok? Igen, melyik mondatban ismertek rá az író szeretetére? (Néha dorombol. Ez az ő éneke.) De azt is tudja, hogy cica is kedveli gazdáját. Hát ezt miből látjuk? (Mikor így dorombolva rám-rámnéz, nekem énekel.) Miért mondja azt Gárdonyi, hogy „de ez az egy hang a boldogság hangja”? Mikor szoktunk énekelni? Bizony, ha valaminek örvendünk, ha boldogok vagyunk. Igaz, azt mondják, sírva vigad a magyar! Akkor is vigad, ha bánata van! Vigad hát, de az a vigadás nem víg, hanem tele van bánattal, sóhajjal, nehéz lélekkel ...

Olvassuk tovább a következő szakaszt!

Miért mondja azt az író: szelíd házi tigris? Bizony, gyermekek, a macska legközelebbi rokona, atyafia a tigris, csak sokkal

nagyobb állat ám nála! Akkor talán így is mondhatnánk: a tigris a maeska *nagybátyja*! Nem?! Miért? Ugy van, ha így mondom: *nagybátyja*, mást értünk rajta, mintha így mondom: *nagy bátyja*! Hát melyik a jobb? Ismeritek a violát, meg a rezedát? Milyen virágok ezek? Kiknek a kertjében van nyáron viola, meg rezedá? Ezek a magyar ember legkedvesebb virágai. Ott vannak a leg-egyszerűbb kis falusi kertben is.

Olvassuk most már végig az egészet!

Hogyan jutott Gárdonyi eszébe a virágról a leány? Kik szeretik legjobban a virágot? Kik ápolják egész tavasszal, nyáron? Bizony, ők is virágok, szeretik is kicsi gondozottjaikat!

Miért mondja az író azt, hogy nekünk a kályha is elég? Bizony, gyermekek, de sok-sok ember nem húzódhat télen a melegítő kályha mellé... Gondolatok-e már erre, amikor végigjártok a jó meleg szobában? Bizony, gyermekek, vannak a télnek örömei is, de csak azok számára, akik nem szűkölködnek semmi-ben... A jó Isten azonban szívet is adott az embernek: érző, meleg szívet. Hát ez a szív aztán sok mindent eligazít, ami hibásan van a földön. Ez a szív elvezet bennünket a nálunk is szégyembekhez, hogy rásegítsük őket is egy kis melegre, egy-egy tál ételre... Hiszen télen van éppen a szeretet nagy ünnepe is, a Karácsony... a kicsi Jézuska születésnapja... Ő is ajándékokat hoz... mi is adakozzunk... Leglább akinek szíve van, bizonyosan meghallja ott belül, a keblében, csak figyeljen rá egy kicsit...

III. Olvassuk el még egyszer, de most már nem állunk meg, így élvezzük! Majd meglátjátok, most még jobban fog tetszeni!

Számolás és mérés.

1939. november 3. hete.

III. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Rajzoljuk le tantermünk alapját kisebbítve (Méréstan.)

Nevelési cél: Az egyenes vonal, merőleges, derékszög, párhuzamos észleltetése.)

Szemléltetés. A tanteremben.

Megfigyelésre utalás: Pontos mérés!

Vázlat.

I. Számonkérés. a) A múlt órai anyag: a Pályaúdvarton tárgykörből. b) A legutóbbi méréstani tárgykör felújítása: hosszúságmérés.)

II. Érdeklődés-keltés. Célkitűzés. Rajzoljuk le tantermünk alapját! Nem rajzolhatjuk eredeti nagyságában! Hogyan kisebbítjük?

III. A kérdés megoldása. a) Hány méter hosszú a tanterem?

Mekkora a mi rajzlapunk? Hányszor kisebb, mint a tanterem hosszúsága? Vegyünk minden métert egy centiméternek! Hány centiméter van 1 méterben? Hányszor kisebbítjük a rajzot?

b) Hány méter széles a tantermünk? Mekkora a rajzlapunk szélessége? Ezt is hányszor kell kisebbítenünk akkor? Rajzoljuk!

c) Hány centiméter lett a tanterem hosszúsága a rajzunkon?

Hány cm lett a szélessége?

Éppen olyan alakú-e a mi rajzunk, mint a tanterem?

Miért?

Hogyan kisebbítünk?

Mire kell vigyázni a kisebbítésnél?

Kisebbitve rajzoljuk meg az ajtót!

d) Összefoglalás.

IV. A tanterem kisebbített rajza elkészítésének megbeszélése! Így kisebbítik a térképeket is! Város, község, járás, vármegye térképe mind kisebbített! De rá kell írni, hányszor kisebbítettünk! Mit jelent ez: 1:10? (Ami a valóságban 10 m, az a rajzon 1 m) Mit jelent 1:100? (Ami a valóságban 100, az a rajzon 1.) Tehát mit írunk a mi rajzunk alá? Miért?

Természeti és gazdasági ismeretek.

1939. november 4. hete.

III. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Házunk táján, erdőn-mezőn!

Nevelési cél: A természet jelenségeinek észrevétele és tudatossá tévése.

Szemléltetés. Előzetes kirándulás alapján.

I. Mit láttunk a határban, tegnapi sétánkon? Mit vettünk észre az iskolában, az utcákon, a házak táján? Mit láttunk a kertekben, az erdőben, s a tó partján? Annyi sokat és olyan szépeket láttunk s beszéltünk meg, hogy ezeket ma itt mind összefoglaljuk.

II. Valamint a házban, az udvarban és a kertben, úgy a szabad természetben is lépten-nyomon a legkülönbözőbb állatokra bukkanunk. Némelyek a földben tanyáznak, vagy a föld alatt élnek, mások a levegőben repkednek, ismét mások a vízben tartózkodnak. Nagyon érdekes *megfigyelni* azt, hogy ez a sokféle állat hogyan él, miképpen mozog, mivel táplálkozik s minő szervekkel végzi különböző életműködéseit; továbbá, hogy az állat egész testalkotása, különösen pedig végtagjai, hogyan *alkalmazkodnak* az életmódjához, a szájrészei pedig a táplálékhoz és megszerzési módjához. Szokjunk hozzá, hogy a körülöttünk végbemenő életet és jelenségeket megfigyeljük és az érdekes adatokat föl is jegyezzük. Amint láttatok, nincs az a falu (város), ahol erre alkalom ne kínálkoznék.

1. Kezdjük hát a sétát először a házban és a ház körül.

Legelőször beszéljünk a kutyáról és a macskáról. Milyen a színük, alakjuk, nagyságuk? Milyen kutyafajtákat ismerünk? (Házörző, pinesi, vadászkutya, agár, mézáróskutya stb.) Hogyan mozognak (járnak, futnak), feküsznek? Milyen a lábnyomuk a porban, hóban, esetleg vizes lábtól a padlón. Mit tapasztaltatok, amelyikből hallásuk, szaglásuk (kutya) és látásuk a (macska) finomságára következtethetünk? Mit esznek (mit kapnak és mit keresnek maguknak), különösen ősszel?

Hogyan viselkedik a kutya, ha idegen, vagy ha ismerős lép a házba, ha valami harapnivalót szeretne kapni, ha sétálni viszik, ha otthon kell maradnia stb.

Hogyan szűkül és tágul a macska szembogara (pupillája); hogyan fogja meg az egeret (madárkát, galambot); hogyan mosakodik; mikor fon, mikor görbíti meg a hátát? Símogattatók már a szőrét sötétben? Hátulról előre? Mit vettetek észre? Hogyan torzkodik? Karmait mikor húzza vissza? Mikor állnak ki?

Hogyan viselkedik egymással a kutya és a macska? (Kutya-macska-barátság.)

A ló és a szarvasmarha. Hogyan lépnek, hogyan futnak, hogyan alszanak? Csikó és borjú; tinó és üsző. Tülkös szarv. Mivel és hogyan etetik? Legeléskor hogyan tépi a szarvasmarha a fűvet, hogyan mozgatja ilyenkor a nyelvét? Kérődzése. Nyalja-e a sót?

A sertés. Nézzétek meg jól a belső részeit disznóöléskor? (Gége, tüdő, szív, rekeszizom, nyelőcső, gyomor, máj, vesék, belek; — a csontok, gerincoszlop, csigolyák, bordák, mellcsont, lapocka, medence és a végtagok csontjai). Alkalmilag a trichina és borsóka is szóbakerülhet. (Nagyítva bemutatjuk.)

A baromfi. A tyúk és kakas. Mi a különbség a külsejükben? Hogyan járnak, futnak, kapargálnak, repülnek? Hogyan szedik föl táplálékukat, amikor etetik őket? Mikor mennek aludni? Hol és milyen helyzetben alszanak? Mikor ébrednek? Melyik évszakban tojik a tyúk legtöbbet, melyikben a legkevesebbet? Hová rakja tojását s mikor kotkodácsol? Hogyan költi a kotlós csirkéit, hogyan gondozza őket, hogyan védelmezi őket? Szemléljék meg a baromfit leöléskor, különösen a belső részeit! (csőr, láb, csontjai, a mellest taraját stb.)

(Hasonló megfigyelések a galamboknál is a dúc előtt, a tetőn, az udvaron, kertben, amikor járkál, ül, repül, turbékol, eszik. Gyűjtsünk tollat!)

A kacs és a lúd. Milyen a járásuk? Milyen hátsó végtagjalk helyzete? Hogyan repülnek? Hogyan úsznak? Mit és hogyan esznek? Hogyan zsírozza be tollait, hogyan szűrösöl és bukik a vízben? Hogyan rázza le a vizet tolláról? Tömés, fosztás.

A vakondok. Milyen a túrása az év különböző szakaiban?

2. Kertben, erdőn-mezőn, víz partján.

A mezei pocok, egér, a hörsög és az ürge. Ürge-öntés. Ha találunk ilyen állatokat, szemléltessük a metszőfogait és a pozsebeket.

Hogyan lapul a nyúl? „Hegyezi a fülét“! Mely hónapokban nem szabad löni? A lelőtt állaton figyeljük meg a test részeit: fogazatát, hasadt ajkát, bajuszát, szemét, fülét, hátsó lábait (viszonyítva a mellsőkhöz), belső szerveit, esontjait.

A tüskésdisznó testalkotását: orrát, hogyan gömbölyödik össze, hogyan fogja meg az egeret, a nap melyik szakában látható és hol? Mit csinál? Téli álma. (Télen olykor megdermedve ott találjuk a pajtában.)

A veréb. Hogyan építi fészket és hogyan eteti fiait? Mit eszik? Hogyan és miből él télen?

Hogyan költözik a fecske? Hogy építi fészket, hogyan eteti fiait, milyen a repülése (miközben fogja a rovarokat). Figyeltesük meg hasadt csőrét, szárnyait és farkát.

A gólya csőre, lábai, hogyan jár, kelepel, eszik és iszik? Milyen a fészke? Hová építi? Hogyan fogja meg az egeret s hogyan kapja be a sáskát?

A varjú életmódja télen és nyáron; tavasszal a szántó-vető ekéje nyomán, fészke a fán. Hogyan viszi oda az eledelet. Pusztításának nyoma azon a helyen, ahol tápléléket keresett. Ragadozó madarakat üldöző varjak.

Télen, amikor hó takarja a földet, etessük a madarakat!

III. Összefoglalás. A megsejmléltek és megbeszéltek összefoglalása.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

1939. november 3. hete.

IV. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Magyarország műveltségének fénykora. Mátyás.

Nevelési cél: Nagy volt hajdan a magyar . . .

Szemléltetés: Képek Mátyás király életéből.

Vonatkoztatás: A mai csonka haza viszonyaira.

Megfigyelésre utalás: Hol vannak Mátyásra vonatkozó emlékek?

Vázlat.

I. Számonkérés. Mátyás gyermekkora; Megválasztása; Mátyás anyja; Szilágyi Mihály kormányzó; Frigyes jelölése; bécsújhelyi szerződés; Mátyás török politikája; gseh háború (1468—1478); lázadás Mátyás ellen; háború Frigyesse (1477—1486) Mátyás nemzeti politikája; honvédelem (fekete sereg); Mátyás hadierényei;

pénzügy; igazságszolgáltatás. (Meghalt Mátyás király — oda az igazság!); a nádor hatásköre.

II. Érdeklődés-keltés. Mátyás 33 évig uralkodott, rengeteget háborúzott, mégis azt mondjuk, korában hazánk járt műveltség dolgában az európai népek élén! Hogy lehet ez?

Beszéljünk ma erről!

III. Tárgyalás. a) Művelődés. E korban a tudományos élet a régi római és görög műveltségéből táplálkozott. Ezt a szellemi irányt, humanizmusnak, művelőit humanistáknak nevezték.

b) Magyar humanisták. Vitéz János, Hunyadi János, Csezmicei János, (latin nevén: Janus Pannonius).

c) Olasz humanisták: Bonfini, Galeotti Marzio).

d) Mátyás könyvtára. Könyvtáros: Ugelotti Tádé. Kézírt könyvek a világ minden részéből! Másolás finom hárttyákra, szépen rajzolt kezdőbetűkkel (iniciale), gazdagon díszített lapszéllel. Mátyás hollós címere az első lapon. A könyveket bőrbe, bársonyba, vagy selyembe kötötték és aranyos kapcsokkal zárták. A félezer kötet Korvinából ma 159 ismeretes, nálunk 51 darab van.

e) Nyomda, Hess András könyvnyomdája Budán (Szebbek az írott könyvek, kódexek!

f) Iskolák. Mátyás budai főiskolája! Pozsonyban egyetem! Bár a latin műveltséget szerette, az udvar nyelve magyar!

g) Művészet és fényűzés. Renaissance-művészet: ez is a régi görög és latin emlékekből vette anyagát és a természetes ábrázolás híve volt. Befejezte a Zsigmond által épített palota szárnyát és belsejét renaissance ízléssel díszítette. Kertjében márványlépcsők, márványkútak, bronzlámpák, művészi szobrok, a padozat mozaik, mennyezet aranyozott, ablakok üvegből, a falakon festmények, selyemkárpitok, pompás szőnyegek a padlón; szobrokkal ékített kályhák, ezüst szökőkútak, arany és ezüst edények, bennük különleges ételekkel és italokkal.

h) Udvari élet. Kisebb palotái és vadászkastélyai a budai hegyekben, Visegrádon, Tatán, Komáromban, Pozsonyban, Díszlakomák, felvonulások, lovagi tornák, bajvívások. Kedvelt volt a lófuttatás, kocsiverseny, vadászat és tánc.

III. Összefoglalás. Szellemi rátermettségével a legműveltebb uralkodók sorába lépett. Alatta élte hazánk fénykorát.

Természeti és gazdasági ismeretek.

1939. november 3. hete.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A szarvasmarha. Életmódja, szervei, viszonya az emberhez.

Nevelési cél: A gazdasági érzék fejlesztése.

Szemléltetés: részben természetben, részben kép és táblai rajz segítségével.

Megfigyelésre utalás: Figyeljük meg a szarvasmarha életmódját, testének részeit a mészárosnál.

I. Előkészítés. Milyen állatot találunk csaknem minden falusi ember házában? Mi adja a tejet, túrót, sajtot?

Beszéljünk ma a szarvasmarháról!

II. Tárgyalás. a) Szervei.

Az ember az őstulokból szelídítette meg és folytonos nemesítés által nyerte a mai szarvasmarhát. Ma már az egész világon el van terjedve.

Alakja, valamint belső szervezete is azt mutatja, hogy növényevő állat.

Nehéz, otromba testét erős lábak hordozzák. Négy újja közül csak kettő érinti a földet s hogy ezek meg ne sérüljenek, kemény *patába* vagy csülökbe vannak foglaltva. (Valódi csülök.) A másik kettő kisebb és nem érinti a földet. (Álcsülök.)

Lábának szerkezete után a szarvasmarhát párosújjú patás állatnak nevezzük.

Érzékszervei az ember közelében eltompultak. Nem is esoda, mert állandóan az ember védelme alatt él. Csupán szaglása mondható fejlettnek. De szüksége is van rá, mert a mérges növényeket kellemetlen szagukról hamar megismeri és nem nyúl hozzájuk.

A szarvasmarha sokat eszik. Két oka is van erre: először nagy testének sok táplálékra van szüksége; másodsor, a széna, fű, mind növényi táplálék s ezért sokkal kevésbé tápláló, mint a hús, tehát több is kell belőle. (Mi is több főzeléket eszünk, mint szalonnát, vagy húst!) A sok és kisétkü tápanyag feldolgozására szolgál a hosszú bélesatorna. Növényevőknek általában hosszú, a húsevőknek pedig rövid bélesatornájuk van.

A füvet esomóban tépi le. Húsos és érdes nyelvével körülnyalábólja, majd az alsó állkapcsában levő nyolc metszőfogával a felső állkapcsához szorítja és fejének oldalra rántásával leszakítja. A felső állkapocsban a metszőfogak hiányoznak, helyükön kemény, megszarosodott bőr van. (Hiányos fogazat.)

A letépett füvet szájában néhányszor megforgatja és majdnem egészben lenyeli. A lenyelt eledel a *bendőbe* jut. Mikor azután az állat a legelőn jóllakott, vagyis ha bendője megtelt, csendesebb helyre vonul és lepihen. Közben a bendőben megpuhult táplálék a *recés gyomorba* vándorol, amely apró gombócokká formálja. Ezeket az állat szájába visszaböfögi és *lapos, redős, zápfogaival* finoman őrli. A finomra őrölt táplálék sok nyállal hígulva egy harmadik gyomorrészbe, a *száxrétűbe* (leveles gyomor) folyik. Innen jut a tulajdonképpeni gyomorba, az *oltóba*. Itt történik az emésztés. A folyékony és már pépszerű táplálék a hosszú vékonybélbe jut, ahol felszívódik. — A táplálkozásnak azt a módját, amidőn az állat az eledelt kétszer rágja meg, *kérődzésnek* nevezzük.

A szarvasmarha tehát kérődző állat.

A szarvasmarha fejét két hatalmas szarv díszíti, mely az állat védelmére szolgál. A szarv két részből áll: egyik az elszarusodott bőrből álló *tülök*, másik a homlokcsontból kinyúló *szarvcsont*, vagy homlokcsont. Első a bőr vázhoz, második a csontvázhoz tartozik.

b) Életmódja.

Igazi ellenségei manapság a rovarok (böglyök, kolumbácsig légy, stb.) Ezeket bozontos farkával és bőrének rángatásával kergeti el magáról.

A hím állatot bikának, a nőtényt tehénnek, a fiatalat borjúnak, az egyéves tehénborjút üszőnek, a növendék ökröt tinónak nevezzük.

c) Viszonya az emberhez.

A szarvasmarha egyike a leghasznosabb házi állatainknak. Teje fontos táplálék (vaj, sajt, túró). Nagy ereje miatt teherhúzásra használják (igás állat). Trágyájával a szántóföldet termékenyítik meg. Húsát megesszük, bőrből különféle tárgyakat készítenek (bőrönd, gépszíj, talpbőr stb.) faggyújából szappant, csontjából enyvét főznek.

Hazánk szarvasmarhatenyésztése igen virágzó. Honos fajták az erdélyi magyar és a svájci piros tarka, továbbá a bonyhádi tehén fajta.

Rokonai a bivaly, a juh, kecske, a zerge, őz, szarvas és rénszarvas. (Szemléltetés.)

III. Összefoglalás. Mi a különbség a tülök és az agancs között? A különbség többféle, ezek: 1. a tülök el nem ágazó, az agancs elágazó. 2. a tülök hím és nőtény állaton egyaránt található, agancsa csak a hímnek van (kivéve a rénszarvast); 3. a tülök lehúzva, belül üres, — az agancs tömött; 4. a tülköt a belek nyúló homlokcsap erősíti a fejhez, míg az agancs a rózsatőre nő rá; 5. a tülök állandó, az agancs évenként lehull; 6. a tülök felelőlete síma, az agancs érdes; 7. a tülök anyaga bőreredetű szaru, az agancs anyaga csont; 8. a tülök a bőrrel lehúzható, az agancs nem és végül 9. a tülök a bőrvázhoz, az agancs a csontvázhoz tartozik.

Összefoglalás a vastagabb betűkkel szedett vezérszavak szerint.

Megfigyelésre utalás.

Számolás és mérés.

1939. november 4. hete.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Tizedesszám szorzása egészszámmal és tizedesszámmal.

Nevelési cél: A számolási készség gyakorlása, fejlesztése.

Szemléltetés: gyakorlati példákön, méterrüd.

Megfigyelésre utalás: méter, deciméter, centiméter, milliméter.

V á z l a t.

I. Számonkérés. A múlt órai anyag számonkérése. Tizedesszám szorzása egészszámmal és tizedesszámmal. Vételár kiszámítása.

II. Érdeklődés-keltés. Egy leányruhához kell 3.5 m szövet á 8.36 P, 0.5 m bársony, á 12.60 P, 1.75 m szalag á 2.30 P, különfélek 2.50 P.

a) Mennyibe kerül a ruha, ha a leány maga varrja meg?

b) Ha a varrásért 12.50 P-t fizet?

c) Ha varrónő varr a házban 2 napig; aki naponként 3.50 P-t kap és napi ellátását 2.10 P-be számítjuk?

Hogyan számítjuk ki ezt?

III. A példa megoldása. Becslés útján, fejben.

Írásban.

1 m szövet 8.36 P, 3.5 m szövet 8.36-szor annyi. (Szorzás végrehajtandó.)

ha 1 m bársony 12.60 P, 0.5 m ára: 12.60-szor 0.5. (szorzás végrehajtandó.)

ha 1 m szalag ára 2.30 P, 1.75 m ára 2.30-szor 1.75. (Szorzás végrehajtandó.)

A végösszegekhez hozzáadjuk a különfélékre szánt 2.50 P-t.

a) feladatnál nem jön hozzá semmi.

b)-nél még 12.50 P-t hozzáadunk.

c)-nél a ruhaanyag összegéhez még hozzá adunk kétszer 3.50 P-t és kétszer 2.10 P-t.

III. Összefoglalás. Hogyan szorzunk tizedesszámot egészszámmal? Hogyan szorzunk tizedesszámot tizedesszámmal? Mire kell vigyáznunk? (A szorzatban annyi számot vágunk el, ahány tizedes a szorzóban és a szorzandóban volt.)

Történelem.

1939. november 2. hete.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: II. András kora.

Nevelési cél: A széthúzás átka: a nemzet szenved meg.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. III. Béla uralkodásának felújítása és összefoglalása. A keleti császárság törekvései és azok megghiúsulása.

b) Az erőskezü király után ismét felüti fejét a magyar átok: a civakodás! Az ország szenved kárát, legyengül, pedig közeledik már rája egy nagy veszedelem, s éppen most kellene az erős, egyseges ország!

b) Beszéljünk ma a III. Bélát követő II. András király uralkodásáról.

II. Tárgyalás.

a) Testvérharcok Imre és András között. Az országot arról a magasságról, amelyre III. Béla emelte, az új testvérharcok a mélybe sodorták. III. Béla idősebb fiára, Imrére hagyta a koronát. Andrásra, pedig nagy vagyont hagyott azzal a kikötéssel, hogy keresztes hadjáratot vezessen a Szentföldre. Míg Imre a pápa buzdítására a Balkánon eretnekek (bogumilok) ellen küzdött és megszerezte Szerbiát, András az örökölt pénzen sereget gyűjtött és felesége, a nagyravágyó meréniai Gertrud unszolására háromszor is felkelt koronás királya ellen. Utoljára a Száva partján állt szemben a két sereg. Imre királyi díszben, kezében egy veszővel átmént András táborába. „Majd meglátom”, — kiáltotta — ki meri felemelni kezét a felkent király ellen! Bátor fellépése ámulatba ejtette a katonákat, akadálytalanul hatolt András sátoráig, karjánál fogva elvezette és foglyul ejtette öccsét. András hívei pedig meghódoltak a királynak. Imre később megbocsátott öccsének és fia gyámjává tette, de a gyám a kis III. Lászlótól elragadta a koronát.

b) Zára Velence kezére kerül. Imre idejében újabb keresztes sereg indult Velencéből a Szentföldre (1204), de a velenceiek csak oly föltétellel voltak hajlandók a sereget a tengeren átszállítani, ha ez a magyar királytól elragadja Zárárt. Hiába tiltakozott a terv ellen a pápa és Imre király, Zára el esett, sőt a keresztes vitézek Konstantinápoly elfoglalásával még a görög császárságot is megdöntötték és helyébe megszervezték az új, latin császárságot.

c) II. András. (1205—1235.) II. András már hanyatlóban levő országot vett át. A hanyatlás feltartóztatására neki sem hatalma, sem tekintélye nem volt. A süllyedésnek főbb okai: áttérés a terménygazdaságról a pénzgazdaságra, a királyi udvar fényűzése és pazarlása, a királyi várbirtokok elajándékozása; ennek következtében aztán a birtokkal együtt csökkent a király jövedelme, tekintélye és fegyveres ereje. II. András már egész vármegyéket ajándékozott el. Súlyosbította a helyzetet még az is, hogy a magyarságot a kapzsi idegenek háttérbe szorították. A királyi birtokok új urai nagy hatalomra tettek szert és elnyomták, szolgasorsba döntötték a vármegyék eddig szabad vitézeit és szabad telepeseit és azt kívánták, hogy ezentúl nekik engedelmességeskedjenek. A telepesektől a pápi tizedet készpénzben követelték, holott a termést akkor nehéz volt értékesíteni.

Az elégedetlenséget fokozta az is, hogy mikor a király pénzzavarba került, egyes jövedelmi ágakat könnyelműen bérbe adott izmaelitáknak és zsidóknak, s ezek a királyi jövedelemnek kíméletlen behajtásával az általános elkeseredést még fokozták.

d) Halicsi hadjárat. Gertrúd meggyilkolása. Az elégedetlenség már 1213-ban nyílt lázadásba tört ki. Sokan az ország lehangolásának okát az idegen királynéban és környezetében látták. Mikor 1213-ban II. András Halics ellen hadjáratot vezetett és az ország kormányzását a nádor és az esztergomi érsek mellőzésével sógorára, a tapasztalatlan Bertholdra bízta, összeesküvést szőttek az udvar ellen. Az összeesküvők a pilisi hegyekben vadászó udvart megrohanták, az idegenek nagy részét felkoncolták, maga Gertrúd is életével lakolt. A király a rémhírre visszafordult, de tehetetlen volt az összeesküvőkkel szemben. Az összeesküvők fejét, Péter ispánt ugyan karóba húzatta, de Bánk bánnak, a nádornak semmi bántódása nem történt.

e) Keresztes hadjárat. A bajt még növelte II. András keresztes hadjárata. Gertrúd halálában Isten ujját látta. Felébredt tehát lelkiismerete és elhatározta, hogy atyjának tett fogadalmát beváltja és keresztes hadjáratot vezet a Szentföldre. A kincstár azonban üres volt. Eladta tehát az Egyház kincseit, még Gizella királyné koronáját is elzálogosította. Egy évben többször is vett pénzt, mivel a pénzbeváltás mindig haszonnal járt. Minden alkalommal több rezet kevert bele és a már kész pénzt körül is nyíratta. A királyi kincstári nyereség jogával súlyosan visszaélt, mérhetetlen kárt okozott az országnak, mert a pénz vásárló ereje nagyon megromlott. Mikor így a legszükségesebb pénzt előteremtette, elindult a Szentföldre. Seregének a tengeren való átszállítása végett Velencével szerződést kötött; ebben nemcsak igen magas bért ajánlott fel az átszállításért, hanem örökre lemondott Záráról, azonkívül a velencei kereskedőknek vámmentességet is biztosított. A nagy költséggel és erőfeszítéssel megindított hadjárat teljes kudarccal végződött. Minden cél nélkül végigportyázott a Jordán völgyében és anélkül, hogy komolyabb hadműveletekhez hozzáfogott volna, 1218 januárjában hazafelé indult, mivel otthonról nyugtalanító hírek érkeztek táborába.

f) Az Aranybulla kiadásának előzményei. Visszatérve teljes felfordulást talált az országban. A királyi kincstár üres volt. Izmaeliták, zsidók és idegenek garázdálkodtak az országban. A testvérharcokban a hatalmas főurak elnyomták a kisbirtokosokat. A gazdag és szegény nemeseket áthidalhatatlan hatalmi és vagyoni szakadék választotta el egymástól. A király először új adórendszerrel és a jogtalanul elidegenített várbirtok visszavételével próbált a bajon segíteni, de környezete ezeket az intézkedéseket is a maga javára használta ki. Valóságos forradalmi hangulat uralkodott az országban. A király fia, Béla hereceg csak azzal tudta elejét venni a forradalom kitörésének, hogy atyját rendszerváltoztatásra, tanácsadói elbocsátására és a kisbirtokos nemesek jogainak biztosítása végett szabadságlevél kiadására vette rá. Így született meg az Aranybulla, alkotmányunk alaptörvénye.

g) Az Aranybulla (1222.) Célja a visszaélések megszüntetése, különösen a birtokadományozás terén és a nemes szabadok Szent Istvántól nyert jogainak biztosítása volt. A király megígéri, hogy évenként egyszer, húsvét napján a bajok orvoslására, megtartja a székesfehérvári törvénynapokat, ott mindenki előadhatja panaszát. Évenként csak egyszer veret, mégpedig jó pénzt és az húsvéttól-húsvétig marad forgalomban. Az idegenektől visszaveszi a jogtalanul szerzett birtokokat. Külföldiek az országtanács beleegyezése nélkül nem viselhetnek hivatalt, birtokot nem kaphatnak. A tizedet ezentúl természetben és nem pénzben kell fizetni. Az izmaelitákat és zsidókat eltiltja a királyi jövedelmek bérletétől. Azonkívül megerősítette jogaikat. A nemesítéssel nélkül elfogni nem lehet, bírása a király vagy a nádor, de fő- és jószágvesztésre csak a király ítélheti el. Adót nem fizet, csak vérrel adózik a hazának. Birtokával — a leánynegyed kivételével — szabadon rendelkezik, csak hűtlenség vagy felsegysértés esetén lehet attól megfosztani. Csak a király vezetésével köteles hadbaszállni, de csak az ország határain belül, külföldre csak a saját akaratából s a király költségén. A 31. pont felhatalmazza a nemeseket, hogy ha a király a kiadott rendelkezéseket nem tartaná meg, egyenként és együttesen hűtlenség bűne nélkül a királynak ellenállhatnak és ellentmondhatnak.

A király és a főpapok aláírták az oklevelet, ellátták aranypecséttel és hét példányban bocsátották ki.

h) Újabb bajok. Csakhamar újabb bajok mutatkoztak. A király megbánta ígéreteit, de nem volt ereje, hogy a törvény rendelkezéseinek érvényt szerezzen. Maradt minden a régiben. A pápát bántotta Magyarország szomorú helyzete és megintette Andrást. Erre 1231-ben némi módosítással újra kiadta az Aranybullát, de mert nem volt hatalma, a törvényt most sem tudta végrehajtani. Ekkor a második Aranybulla rendelkezése szerint az esztergomi érsek egyházi tilalom alá vette az országot és a király két tanácsadóját kiközösítette az egyházból. Elhallgattak a harangok, megszűnt a szentségek kiszolgáltatása, csak gyermekeket lehetett keresztelni és a betegeket a halottak szentségével megerősíteni volt szabad, bezárultak a templomok, gyászba borult a szerencsétlen ország. Ez a súlyos büntetés megtörte Andrást. Az éppen akkor szentté avatott leányának Erzsébetnek érdemeire való tekintettel a pápa megbocsátott Andrásnak és feloldotta a büntetés alól. András nemsokára meghalt és az országot a legnagyobb zavarban hagyta fiára, Bélára.

III. Összefoglalás. András uralma figyelmeztetés arra, hogy a hártoskodásból táplálkozó testvérharc, egyes társadalmi rétegek dúrva visszaélése a hatalommal, a gyengébbek elnyomása, a törvények lábbal tiprása, az esztelen fényűzés és a céltalan pazarlás romlásba döntheti az egész nemzetet.

Természetf. tan.

1939. november 4. hete.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Miért úszhatnak a páncélos hajók?

Nevelési cél: A természet örök törvényeinek figyelemmel kísérése.

Szemléltetés. Vízben tartott kockacukor, kréta, gyapotesomó, vászon, itatóspapiros, puhafadarab. Vízbe tett bedugaszolt gyógyszeres üveg.

Megfigyelésre utalás: Figyeljük meg a nagy hajók úzását! Hogyan úszunk?

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Miért megy fel a víz a vízvezetékben a magasabb emeletekre is? Mitől nedves a lakás?

b) Érdeklődés-keltés. Kép bemutatása: Nagy csatahajó a vízen.

Miért nem merül el?

Célkitűzés. Beszéljünk ma arról, miért úszhatnak a páncélos hajók?

II. Tárgyalás. a) Bemutató kísérlet.

Öntsünk a tálba vizet és belesüllyesztünk egy üres, de bedugaszolt gyógyszeres üveget.

Ugyanezt bemutatjuk felfüggesztett bádogdobozzal is.

b) Fából készített esónakot teszünk a vízre.

Bádogból készült esónakkal tesszük ugyanezt.

c) Az eredmény leolvasása.

A folyadékba mártott test veszít a súlyából: ezért fönnmarad a vízben. (Pontosabban éppen annyit veszít, mint amennyi az általa kiszorított víz.) Archimedes törvénye.

Ha a test akkora súlyú folyadékot szoríthat ki, amely saját súlyánál nagyobb, akkor a test *úszik*. (Vashengerek, amelyek az úszodák állanak; az acélhajók.)

A hajók teherbírása attól függ, mekkora súlyú vizet tudnak kiszorítani. Ezért a hajók nagyságának megjelölésére nem külső méretüket használják, hanem az általuk kiszorított vízmenyiségnek tonnákban kifejezett súlyát.

d) Az emberi test vízen úszó (zsír, haj, levegő a tüdőben) és vízben elmerülő (csontok, izmok) részéből áll. Súlya az általa kiszorított víznél valamivel nagyobb, ezért merül el az úszni nem tudó ember. Az úszó madarak tollazata sok levegőt zár be, azért nem merülnek el a vízben.

Összefoglalás. Archimedes törvénye.

Utalások: Miért nem merül el az, aki nem tud úszni, de fel-fújt hólyagot köt a hátára? Miből készítik a mentőövet?

Miért úszik leveseden a zsírcsepp? Miért úszik a záptojás?

Miért emelheted fel fürdés közben könnyen társadat?

Mit jelent az, hogy valamely tengeri hajó 24000 tonnás?

A hajó oldalára festett vízszintes vonalak és a melléjük írt számok azt mutatják, hogy ha valamely vonalig lemerül, mennyi a kiszorított víz súlya. Milyen vonalagnál látjuk a nagyobb számokat?

MESEDÉLUTÁN.

Elszakított földön

Magyar föld alattam, magyar ég felettem,

Régi galambbúgás a mély rengetegben :

Magyar a levegő, amelyet beszívok,

És Istenem, néha mégis úgy megsírok !

Mert e magyar földön idegenek járnak,

Törvényt kénye-kedve szab itt a barbárnak,

Ezen a levegőn most bitorlók híznak

Örvendve kajánul a „győzelmi“ díjnak.

Hát egy ezeréves ország így széthullhat?

Nirvána nyelhet el olyan dicső múltat?

Európa feledte, mennyivel adósunk,

Azért darabolta szét eleven húsunk?

Nem! Isten e földet magyarnak teremté,

Két dicső királyát fölavatta szentté ;

Töröktől, tatártól megmentett a karja,

Az nem lehet, hogy most romlásunk akarja.

A szerető atya nemcsak szeret: büntet ;

Ő is szeret, azért büntetett bennünket.

Talán megeléggli immár szenvedésünk,

Hittel, bizalommal hozzá ha megtérünk.

Megérem, nem tudom, de hiszem nincs messze:

Az ígért-földje nincs számunkra veszte.

Azt hirdeti nékem vadgalamb búgása :

Leszáll mireánk még az Isten áldása !

Csengerő János.

A pozsonyi vértanuk

A cseh légiók 1919. január 1-én vonultak be Pozsonyban. Parancsnokuk Riccardó Barreca olasz ezredes volt, aki abban a tudatban vonult be Pozsonyba, hogy Pozsony cseh város. Azonban Barreca már másnap esodálkozva tapasztalta, hogy Pozsonyban magyarok és németek laknak, nem csehek!

A cseh megszállás természetesen súlyosan érintette a pozsonyiakat. Az ősi magyar koronázó város polgársága változatlanul ragaszkodott a magyar államhoz és ennek, ahol csak lehetett, kifejezést is adott. Nem félték a pozsonyiak a csehektől, bár a légionisták brutális kegyetlenséggel kezelték a polgárságot s még a munkásszervezetek is szívvel-lélekkel csatlakoztak a polgársághoz.

Az elégedetlenség nőttön-nőtt s végül is 1919 február 11-én általános munkabeszüntetés következett, amely tiltakozás akart lenni a csehek betolakodásáért. A csehek meglepődve figyelték a pozsonyi polgárság egyöntetű megmozdulását s tapasztalniok kellett, hogy a pozsonyiak hallani sem akarnak róluk, a betolakodókról, a csehek bevonulását jogtalanának tartják, mert a pozsonyiak magyarok voltak és továbbra is azok akarnak maradni!

Másnap, február 12-én nagyszabású tüntetést rendeztek a pozsonyiak. A város apraja-nagyja megjelent a város főterén, hogy résztvehessen a tiltakozó gyűlésen és bátran kiálthassa a világba: Pozsony magyar volt és ez akar maradni! S ekkor rendezték a csehek a pozsonyi vérfürdőt.

A tüntető tömegben egyre-másra kerültek elő a piros-fehérezöld zászlócskák. És ekkor a csehek megmutatták azt, mire képesek. A közeli laktanyából futólépésben cseh légionáriusok érkeztek a főterre és vad lövöldözéssel rontottak a tomboló és lelkesedő tömegre. Sortüzet adtak a védtelen lakosságra s a vérfürdő nyomán halottak és sebesültek tömegei maradtak az utcákon.

A csehek vad dühe nem ismert határt. Lövöldöztek jobbra-balra, amíg a tömeg szét nem szaladt s még később is tüzeltek, a mellékutcákban is.

A csehek gáztettét hírül vitték Barreca olasz ezredesnek is, mire gépkocsiba ült, a gyűlés színhelyére robogott, hogy rendet teremtsen. Alighogy kiszállt kocsijából a csehek körülfogták s az egyik hátulról puskatussal fejbeverte a derék ezredest. Barreca súlyos sebével összerogyott s felgyógyulása hetekig tartott. Betegágyához természetesen magyar orvosokat hívott.

A derék olasz ezredes betegágyához később száz pozsonyi magyar leány vonult magyar ruhában és piros-fehérezöld virágokból álló csokorral igyekeztek a pozsonyiak háláját és együttérzését kifejezésre juttatni.

Mi történt ezalatt a főtéren? Több mint száz sebesült és halott maradt a vérfürdő helyén. A csehek még a mentést és az első segítséget nyújtókkal is úgy bántak, mintha teljesen elvesztették volna eszüket. Rájuk tüzeltek s üldözni kezdték őket. Végeredményben nyolc halott és száz sebesültje lett az esztelen vérfürdőnek.

A pozsonyi vérfürdő emlékét nem feledhetjük el!

Jusson eszünkbe minden február 12-én, mi történt, a tőlünk elszakított Pozsonyban e napon!

Kikap a cseh határkő . . .

Emlékeim útjait bolyongva, vissza-visszatérek ama boldog kis falura, amit Asztély néven ismer a Felvidék. Mint már említettem, ezen a ponton léptük át első ízben a keleti határt.

Megragadó szépségű katonai parádé volt a határátlépés percei előtt. Remegett az ember belül.

Kürtharsogás, elindultak a csapatok.

Gyalog meneteltünk mi is a napfénytől fehér országúton.

Egyszerre csak látom, hogy a filmiroda munkatársa leszalad a rétre, beállítja a gépét és filmez. Odafutottam.

Ez történt:

Fekete ünneplőbe öltözött, őszhajú magyar veri a csehek által földbe épített határkövek egyikét. Hatalmas husánggal. És szidja, pocskondiázza, köpi.

— Mit csinál, bátyó?

— Elverem a határkövet!

— De hiszen kő ez s a kő nem érzi!

— Bánom is én! Az a fontos, hogy cseh kő!

És üti tovább.

Addig ütötte, verte, amíg szét nem rongyolódott kezében a keményfejú füttykös.

Ez az ember asztélyi földműves. Két évvel ezelőtt átosont a határon, a mi oldalunkra. Lakodalomba. Hát bizony kissé felöntött a garatra. Éjféltajt jött vissza. Persze nem az országúton, hanem a réten át. Tél volt. A vízenyős rét megfagyott. Sötét volt. Ahogy osonkodott, elbotlott ebben a világot kémlelő cseh határoszlopban. Elesett. Nagy huppanással, Homlokával beverte a réti jeget. Recsegett-ropogott a jég. Szóval — a közeli vámház cseh őrei felfigyeltek. Kiszaladt két határőr. Megfogták a lakodalmazó magyart s bizony nem kérdezték: tetszik-e, nem-e, alaposan összeverték. Borzasztó bűn; határátlépési engedély nélkül lakodalmazott!

Az öregot kijózanították a cseh ütlegek. Hazament. Azóta egyetlen egyszer se mozdult ki a faluból. Várt. Mintha tudta volna, hogy híre megigazul és eljön a boldog szabadulás napja.

El is jött.

Felöltözött ünnepibe s kísért a határkőhöz, amelyben megbotlott. És szétverte rajta a füttykőst. Elverte a követ... A csehek követ. Ugy verte, hogy beleverejtékezett. Elégtételt vett. Azután még rugott egyet a kő felé és elindult a többiekhez.

Néztem a követ. Parányi pont a roppant glóbuszon. És mégis óriási pont. Húsz évig bámulta a réti fűszálat. Jelezte, hogy a háta mögött Prága az úr. No, most jól kikapott. Lehajoltam hozzá. Ezt kérdeztem:

— Fájt?

De a kő néma maradt. Nem szólt egy szót sem...

Igy történt, így esett a különös eset, hogy kiporolta az öreg a trianoni határt...

Babay József.

A morva ezredes és a magyar kém

A Bácska gazdagságával vetekedő Mátyusföld egyik leggazdagabb faluja a mintegy 2200 lelket számoló Tallós község. Eltekintve a határban épült telepés falutól, a község lakossága színmagyar. Nem lakott ott még mutatóban sem cseh vagy szlovák.

Ebben a községben volt a mátyusföldi csendőrség parancsnoksága. Itt lakott egy morva ezredes, a csendőrség főparancsnoka is.

November 10-én lépték át a vitéz magyar csapatok a község határát. A falu bejáratánál emelt díszkapu alatt ott szorongott, tolongott, éljenzett, sírt a falu apraja-nagyja. Amikor az útkanyarulatnál feltűntek a dalolva menetelő, felvirágozott Horthybakák, a diadaikapu felől egy fehérhajú, haresabajszú öreg magyar indult a század elé. Ráncos, naptól süttöt kezével magasra emelte a nemzetiszínű zászlót. Márkus Mihály, hatvanhat esztendősen öreg magyar, megittasultan a boldogságtól, csillogó szemekkel tolta magát a lobogó után. Piszkos, gyűrött, itt-ott átluggatott volt a zászló. Az öreg magyar mégis úgy cipelte, mintha az Oltári Szentség, mintha az élete lenne. Nem is közönséges lobogó volt az. Hozzá tartozott az öreg Márkus Mihályhoz. Félteve őrzött, drága kincse volt az.

Márkus László népfőlkeli huszártizedes a 6-os huszárezredből, bent szorult századával Przemysl várában. Átélt, átszenvedte az orosz tűzéréség gyilkos tűzét, az éhezést, a nyomorúságot, amely végül is arra bírta rá Kuzmanek tábornokot, hogy az éhségtől meggyötört csapatnak elrendelje a fegyverletételt. Amikor elhangzott a szomorú parancs és a védő-őrség fegyvertele nélkül sorakozott, hogy meginduljon a hófödte, végtelen orosz síkságok felé, Márkus Mihály, a 6-os huszár tizedes, felkészült a przemysl katolikus templom tornyába, leszedte az odáig büszkén lobogó nemzetiszínű zászlót s azt derekára csavarva indult el az orosz csapatok felé. Hosszú volt az út, az ázsiai fogolytáborok egész során átvándorolt a tallósi magyar, akit odahaza felesége és hat gyermeke várt. Piszkos, tépett zubbonya alatt azonban ott lapult a drága kincs: a Przemysliből elhozott nemzetiszínű lobogó.

A taskendi fogolytáborból került haza Márkus Mihály négyévi raboskodás után, szülőfalujába. Nem akart hinni a szemeknek: cseh katonák, cseh csendőr dirigálta a falut. Az öreg huszár megölelte a családját, majd beosont a hálószobájába és a lúdpihével tömött dunnába rejtette el sok éven át hűségesen megőrzött kincsét. Nem tudta a faluban senki — egy-két meghitt barátját kivéve —, mit rejteget az öreg Márkus bácsi a tarka dunnában.

Amikor derengeni kezdett, amikor a rádió szívmengető híreket hozott, az öreg magyarból kitört a virtus. 1938. október 4-én felesége ámulatára bicskával esett neki a dunnának, kiszedte a pihe közül a gyűrött lobogót s megindult vele a falu káplánjához, aki rúdra tűzte azt. S Márkus Mihály hatvanhat éves öreg huszár három derék magyar embertől kísérvé, nekiindult a falunak, kezében a magasra tartott lobogóval.

A cseh csendőrök a bámulattól tenni sem mertek. Csak néztek az öreg magyart, aki valami esodálatos érzéstől megszállva, rékedt hangján zokogva énekelte a Himnuszt és marsolt előre, keresztül a falun, zászlóval a kezében. Mire elérték Márkus Mihály házáat, már vagy száz ember követte az öreget és énekelte vele a Himnuszt. Az öreg fölmászott a padlásra és kitűzte a lobogót.

Amint várható volt, pár perc múlva megjelent ott a csendőrkormányos és követelte, hogy Márkus Mihály vegye le a zászlót. Az öreg magyar megvetette a két lábát, megpördölte bajuszát s miközben gyilkos szikrákat hányt kemény, fekete szeme: rárivallt a csendőrökre:

— Halál fia, aki a lobogóhoz nyúl!

Csoda történt. A csendőrök elvonultak, a zászlót ott hagyták. Amikor azonban az öreg huszár másnap este megjött a földekről, hiába kereste a lobogót. Mint sebzett tigris rohant el a csendőrpáncsnokságra, a morva ezredeshez.

— Adja vissza a lobogót ezredes úr, különben emberhalál lesz.

Az ezredes magyarázta a nyakas magyarnak, hogy ő nem adhatja vissza a zászlót, menjen békén haza, de az nem tárgyalt. Akármilyen hihetetlenül hangzik, mégis megtörtént az eset, hogy az öreg Márkus Mihály addig nem jött el a csendőrpáncsnokságról, amíg ott nem szorongatta kezében ismét a drága lobogót.

November 10-én délelőtt, az utolsó cseh csendőrcsapatok is felkészültek a kitakarodásra. Ekkor történt, hogy a falu népe, mintegy ötszáz ember, felvonult a morva ezredes elé és arra kérték, ne menjen el, maradjon itt magyarnak, majd meglátja, jobb dolga lesz itt nálunk, mint az éhes cseheknél.

— Maradjon itt, ezredes úr, itt még tábornok is lesz. — kérte őt az öreg Márkus. — Hitet tesz maga mellett az egész falu, hogy derék ember volt, hogy nekem is visszaadta a lobogót.

A morva ezredes könnyes szemekkel nézte a lelkes csoportot s meghatottan hallgatta az egyszerű emberek elismerését.

— Nagyon köszönöm szavaitokat. Elviszem magammal drága emlékként. Értsétek meg azonban, hogy én morva vagyok, cseh katonatiszt, akinek a sorsa összefügg a cseh állam sorsával. Én elmegyek, de sohasem foglak titeket elfelejteni. Mielőtt azonban távoznék, még egy útam van, oda elkísérhetek.

S az ezredes, követve a falusiak csapatától, megindult a faluban és megállt az egyik vendéglő előtt. Belépett oda és az eléje siető kocsmároshoz fordult:

— Eljöttem lebúcsúzni magától is. Megköszönöm önnek azt a sok és hasznos szolgálatot, amelyet nekem, mint a csendőrpáncsnokának éveken át teljesített. De most mint magánember is lenne pár szavam önhöz; mint magyar embert utálom és megvetem!

S a következő pillanatban végigköpött a halálsápadt kocsmáros arcán. Aztán kifordult a kocsmából, lóra ült és a tallósi magyarok könnyes Istenhozzádja után kilovagolt utolsó szaka-sza élén a faluból.

Vitéz Kiss Ernő.

„Szép halál az egész elfolyt életet megfényesíteni“ — mondja Zrinyi egyik írásában s csak erre a mondatra tudunk gondolni, mikor megjött a szürke híradás, hogy vasárnapra virradóra a Gyáli-úti honvédkorházban lehunyta szemét egy fiatal honvédtiszt.

Lehet, hogy fáradt, megtörő, utolsó tekintete ráesett az ágya melletti asztalra, ahol ott pihent a csillogó, fehérzománcú hadiékítményes kardossalagú érdemkereszt. Még néhány hete csak, hogy a legfelsőbb Hadur meleg szavakkal adta át neki, Kiss Ernő főhadnagynak, a januári munkácsi esata szenvedő hősenek, hűséges, hősies katonafiának. Akkor, hisz még nagyon messzi ólalkodott betegágyától a csontkezü Végzet, lehet, hogy nagyon szépet álmodott Kiss Ernő főhadnagy úr, hisz az éledő természet bebesapta illatát, lehelletét a nyitott kórházablakokon ezekben a verőfényes februári napokban. Vasárnap azután Kiss főhadnagy is elment arra az útra, ahol már véres homlokukon a hősök koszorújával várták munkácsi vitéz bajtársai. Sokat szenvedett Kiss Ernő főhadnagy, kezdve attól a munkácsi vízkeresztű véres éjszaktól, amikor neki s hős bajtársainak vére festette meg a kárpátaljai havat. Amikor átrohant visító, sziszegő golyók közt a Latorca-hídon, rohamot vezetve a város éji nyugalma hiénaként törő csehek ellen, amikor lövés érte, elbukott s mellézuhan holtan a rajta segíteni akaró két bajtárs: Csapó főhadnagy és Konez főhadnagy. De mégis ezek előtt a hősök előtt kiváltságos sorsot tartogatott neki Annak az akarata, Aki mindnyájunk felett van, mert véres, lázas lihegésében megláthatta, hogy miként takarodik ki az ő bajtársai vére árán megvert bitorló Munkácsból, Zrinyi Ilona várából sakálként. Kiss Ernő főhadnagy, mikor súlyos sebével elterült a havon, hű maradt azokhoz az erkölcsi intelmekhez, tanításokhoz, melyeket számára a nagymúltú Alma Mater, a Ludovika adott. Egy esztendeje lesz immár, hogy örök pihenőre helyezték a pestszenterzsébeti temetőben, abba a földbe, ahol a rege szerint még a csontok is megmozdulnak, valahányszor felzeng a magyar tájakon a csatákba hívó „előre“! Majd mikor a magyar szabadság diadalmas zászlóerdőbe borul az egész megnagyobbodott Magyarország s vele Munkács is, talán ennek a fiatal, hős főhadnagynak minden tanításánál parancsolóbban száll felénk a síron túl is a szava, élete példájával való tanítása: hogy ez a föld, ez a magyar haza megmaradását sosem a hétköznapi szószátyár politikai beszédének, hanem a Kissek, Csapók, Koneczok, Szarkák, az örök magyar sorshordozók, a póz nélkül, egyszerűségben is imponálóan meghalni tudó hősök kardjának, életáldozatának köszönheti!

Mikor kihült testét kivitték a temetőbe, hogy átadják az édes anyaföldnek, amelyből vétetett, egyik bajtárs a búcsúzott tőle:

— Főhadnagy úr, bajtársunk, Ernőnk! Becsülettel teljesítetted!

a parancsot, mi pedig eljöttünk, hogy elköszönjünk Tőled. De nem búcsúzni, mert holnap, vagy holnapután mindnyájan ott fogunk találkozni, ahol Te most vagy! Mi, „rongyosok“ engedelmeskedni fogunk nektek továbbra is, s ti, az elesettek fogtok vezetni minket tovább!

Magyar gyermekek: emlékezzünk!

Sanyi Mikulása.

MIKULÁSESTI TRÉFA.

SZEMÉLYEK:

	1-ső krampusz
Laci	2-ik krampusz
Mikulás bácsi	3-ik krampusz
Sanyi.	4-ik krampusz

Az első krampusz bárdal, a 2-ik késsel, a 3-ik tüzes fával, a 4-ik virgácesal jelenik meg. Néma krampuszok: 2 előljáró és 4 puttonos. A puttonosok közül az első egy nagy könyvet, a 2-ik egy nagy tintatartót, a 3-ik egy nagy lúdtollat, a negyedik egy nagy pápaszemet hord.

Szín: Diákszoba, dívány, könyves pole, asztal, székek, fogas stb.

Sanyi: (Egy nagyobb lekvárosüveget nyalogat, az egész arca csupa lekvár.) De jó... (Csettint a nyelvével s az ujjával is szedegeti.) Nagyon jó! (Nagyot fúj, mintha nem tudna már többet enni.) Csak addig ne jöjjön még édesanyám, amíg meg nem ettem... (újra neki kezd, de most már gyorsabban.) Nnnna! Így ni! (Az üveget a sarokba rejti, egy szekrény mellé.) Jaj, siessünk, mert jönnek... (Hirtelen megtörli az arcát, de azért lekváros marad az arca.)

Laci: Sanyi, Sanyi, mit csináltál már megint? Ugy látom mesterkedtél valamiben! De tisztítsd ki hamar a cipődet... (Sanyi néz, észreveszi a lekvárt.) Hát veled mi van? (Szörnyűködve.) Honnan bújtál elő, te kölyök? Sanyi, te olyan vagy, mint egy krampuszfiók!

Sanyi: (értelmetlenül néz Lacira) Mi?... mi??... mi az?...

Laci: (közelebb megy hozzá) Áháááá!... Na megállj csak te híres! Most már tudom, hogy ki eszi meg mindig a lekvárt, amit édesanyám megkezd! Persze... Az ifiúr! Aztán én kapok ki érte! Na megállj csak!

Sanyi: (hirtelen közbevág.) Nem is igaz! Nem is láttam a lekvárt!

Laci: De én látom ám! Ott van az ábrázatodon! Majd Édesanyám is látni fogja mindjárt, ha szólok neki! Megállj! (Nevetve az ajtó felé megy.)

Sanyi: (Gyorsan a tükörhöz szalad, székre áll s úgy néz bele. Nagyon elrémül magától, le akar ugrani a székről, aztán könyörög

Lacinak.) Te... Laci... de... csak... egy... kicsi volt... már... benne... Igazán kicsi... Ugy-e... nem szólsz?

Laci: Dehogy nem! Én nem akarok temiattad többet kikapni Édesapámtól! Tegnap is te voltál az, aztán letagadtad! Meg az Apus cipőfűzőjét is te bogoztad össze! Meg a vajba is te dugtad bele az ujjad! Ismerlek már egészen!

Sanyi: (Lacihoz közeledik hízelegve). Ugy-e nem szólsz, most az egyszer... csak most az egyszer... ugy-e, nem... máskor inkább neked is hagyok egy kis lekvárt... csak ne szólj...

Laci: Nekem nem kell a te lekvárod, én nem akarok olyan lenni, mint te! Hanem jó lesz, ha kitisztítod a cipődet, mert jön a Mikulás!

Sanyi: (Kíváncsian) Ki jön?

Laci: Hát a Mikulás bácsi, aztán aki jó volt, annak sok cukrot hoz, hiszen elmékszel, tavaly is hozott... de aki lekvárokat nyalakodik, annak virgácsot hoz ám, az ülőkéjire! (Nevetve tisztogatni kezdi cipőjét.)

Sanyi: (Közömbösen arcfintorral). Én még nem is ismerem azt a Mikulás bácsit, de nem is vagyok rá kíváncsi.

Laci: De majd megismered estére, a virgácsáról! (A kitisztított cipőket felveszi s kifelé indul.) Most megyek, felmondok édesanyámnak a holnapi leckéket, aztán a hálószobába viszem az ablakba a cipőmet. Te pedig nehogy megint rosszban törjed a fejed! (kimegy, de még visszafordul.) De aztán elég legyen ám a lekvárból és jó lesz, ha megmosakodsz!

Sanyi: (Hol az ajtóra, hol az előbb elrejtett lekváros üvegre néz. Aztán nadrágja zsebébe teszi két kezét, úgy jár-kei a szobában.) Hm! Mikulás! Mi közöm van nekem, ehhez a Mikuláshoz... (tovább dúdol)... És mi köze van neki hozzám? (tovább járkál)... Azért, mert azt a kis maradék lekvárt... (legyint a kezével). Nekem ugyan a cukra se kell... Nem kérek belőle... Már fáj a gyomrom a sok édességtől úgy is! (A gyomrát tapogatja.) Sohasem szerettem az ilyen, mindenbe beleavatkozó bácsikat!... Elvégre az Anyuka és az én ügyem!... privát ügyünk... Semmi köze hozzá! (A díványra ül dúdolgat, fejét lehajtja, közben még felfel dohog) Hm!... A Mikulás!... Félni is kellene ám tőle!... (Egyre halkabban dúdol, majd elnyomja az álmot.)

Egy félperc szünet.

(Halkan kinyílik az ajtó s két kis krampusz jön be, óvatosan körülnéznek, az egyik az ajtóhoz szalad s kiszól) *Lehet! már alszik!...*

(Nyole krampusz jön be a Mikulással, letelepednek az asztal mellé s a magukkal hozott nagy könyvet felnyitják.)

Mikulás: Lássuk a lajstromát!

Könyves Krampusz: (Felnyitja a nagy könyvet s lapoz.) *Néve:* Sanyi. Száma 3567. Kistelek.

2-ik Krampusz: (Lapoz a még nagyobb könyvben.) 3566... 35671 Ez az! Tyű! de tele van a rosszaságok lapja! A jó tettek oldala

persze egészen üres!

Mikulás: Halljuk csak, mit csinált?

1- és 2-ik Krampusz: (Ráhajolnak a nagy könyvre s az egyik olvasni kezdi). Tavaly Mikulás reggelén nem köszönt meg a cukrot, amit a cipőjébe tettünk és keveselte. Két csokoládét elloptott a bátyjából s megette. Édesanyját nem kínálta meg belőle! A cselédet hátba vágta a konyhában s krumplit tett a bátyja kabátzsebébe. Még ugyanaznap összetört két poharat, kiönötte az asztalterítőre a tintát, édesanyját csúfolta, elszakította a nadrágját, a levest az abroszra öntötte...

(Míg ő oivas, a másik négy krampusz hatalmas virgácsot készít elő, suhogtatja az alvó Sanyi felé, majd hatalmas bárdot készítenek elő, az egyik azt feni, élesíti, a másik egy hosszú nagy-kést élesít, a negyedik pedig egy ízzó-piros, hegyes fát szúrkál feléje.)

...Másnap nem akarta felvenni a melegítőt, a kávé az ágyra öntötte, anyukájának azt hazudta, hogy a cseléd öntötte ki... kitépett egy lapot a Laci német könyvéből, édesapjának kiöntötte a dohányát s a nagymamájának a zsebkendőjébe hintette a dohányport... Elszakította a függönyzsínort, kétszer azt mondta, hogy „fene“, édesapjának nem köszönt, délben nem evett levest...

(A krampuszok mind veszedelmesebben fenik szerszámaikat s közelednek az alvó felé. Sanyi hánytörög, nyög nagyokat.)

Mikulás: Elég lesz fiaim! Nem szeretem az ilyen nagyon rossz fiúkat. Ne is folytassátok tovább... rajta, leckéztessétek meg ezt a rossz firmát! Rajta hát legények, csak a fejit, hogy meg ne sántuljon!

(A négy krampusz erre körülveszi a díványt. A bárdos ráshint, a virgácsos verni kezdi, a késes a nyelvét vágja ki, a tüzes fával a szemét égetik, közben így beszélnek.)

Bárdos krampusz: Nesze neked, tolvaj Sanyi! Most levágom a kezéd, hogy ne tudj máskor csokoládét csenni, lekvárt lopni, könyvből kitépni!... Nesze!

(*Sanyi:* hánykolódik és sikít.)

A késes krampusz: Nesze neked, hazug Sanyi! Most kivágom a nyelved, amellyel hazudtál, hogy máskor ne tudj hazudni és csúfolni! Nesze!

Sanyi: (Minden műveletnél erősebben hánykolódik és sikít.)

A tüzes fával jövő krampusz: Én meg kiégetem a szemed, hogy ne tudj máskor leselkedni! Nesze!...

Virgácsos krampusz: Én meg elhegedülöm a nótádat, hogy máskor megismered édesapádat és köszönj neki. (Közben mindig húz rá egyet) ez a függönyzsínorért, ez a német könyv lapjáért, ez a dohányért, ez a zsebkendőért, ez a levesért...

Sanyi: (Egyre jobban ordított, míg végre felébred, nyakát tapogatja, kezét nézi, szemét dörzsöli, hátsó részét tapogatja, de közben még folyton jajgat.)

A krampuszok erre mindenestül kiszaladnak, csak a nagy virgácsot felejtik az asztalon.)

Laci: (beszalad) Mi az Sanyi, miért óbégatsz úgy, mintha a fogadat húznák? Nézd megjött már a Mikulás, nézd, nekem menyinyi sok cukrot hozott!

Sanyi: (szepegve) Ba-ba-ba-rá-rátom... itt... is volt... a... Mi... ku... lás... bá... csi... (Halkan sziszeg és tapogatja magát.)

Laci: Na, és mit hozott, mutasd?

Sanyi: (a hátát tapogatja) már... meg... et-tem... any-nyi... sokat... őjjjjjé! (egyre jobban tapogatja magát és sírni kezd.)

Laci: (értelmetlenül nézi Sanyit). Hát akkor minek bögsz, ha annyi sok cukrot hozott, akkor ne óbégass!

Sanyi: (kitör belőle a sírás) hiszen... ép... pen... azt... si... ra... tom... m te... sza... már... hogy... már... megettem...

Laci: felveszi az asztalról az ottfelejtett virgácsot) Ahááááá! Látod! Ugy látszik, itt felejtette az ajándékodat!... (hangosan nevet.)
FÜGGÖNY.

A Mikulás.

Volt egyszer, hol nem volt, az Óperenciás tengeren túl, de már a Szilvásgombócon mégiscsak innen, éppen a Nemtudomhol mellett, egy kisesi falu, abban meg egy nagyon szegény, nagyon öreg csizmadiamester. Régi kis tőpörödött kunyhóban lakott a falucska végén, mert az emberek már nem igen esináltatták vele csizmájukat s így nem jutott pénze rendesebb házikóra. De ha mégis összeszedegedett egy-két krajeárt, azt se magára költötte, hanem elvitte ahhoz, akit legjobban szeretett a világon. Annak a halványarcú kis leánynak és a szőkefürtű kis legénykének, akik ott tengődtek a jóemberek alamizsnáján. De szerethette is őket mindenki, hiszen olyan jók voltak az istenadták, mint a földreszállott angyalkák. Ha még még egy falat kenyérkéje sem volt az öreg Mikulásnak, hát elvitte a jó szívét, ölébe ültette a két kis árvát és mesélt nekik szép tündérmeséket, vigasztalja őket, mert a szívbe gazdagabb volt szeretetben, mint a király kincseskamrája aranyban.

Ilyenkor aztán, ha az öreg Mikulás kimozdult hazulról, hát összesereglett a falu minden vásott gyereke s vége-hossza nem volt a csúfolódásnak. De az öreg rájuk se nézett, csak tipegett hazafelé s szüntelenül az ő két árvájára gondolt, akiket legjobban szeretett ezen a világon.

A menyországban éppen tollat fosztogattak s nagy kövér hópihék szálilingóztak a földre, — s a Mikulás éppen hazafelé tartott az ő kis árváitól. Összetalálkozott a gyermekekkel. Nosza volt szegény Mikulásnak! Ahány gyermek, annyifelé húzták, rángatták, csúfolták, hógolyóval dobálták... de a Mikulásbácsinak csak a két pislogó szeme lett nedves... nem szólt nekik. Ezen aztán mégjobban nekibátorodtak a gyermekek! Az lett a vége, hogy a szegény, öreg Mikulás bácsi elesett... bele a hóba... vértől piroslott az arca... alig tudott hazamenni.

Nagyon elbúsult az öreg Mikulás. Most már az utcára sem mehet ki... Mi lesz akkor az ő kis árváival?... ki ad nekik kenyérkét?... Ki mesél nekik a tündérékről?...

Amint így elbúslakodott, egyszer csak arra nyitja fel a szemét, hogy egy fényes szárnyú, csillagszemű angyal áll előtte.

— Ne félj, jó ember — szólt hozzá az szelíden — hiszen nem bántalak. Engem az Atya küldött hozzád, az Atya, aki mindent látott... Mondd, mit kívánsz? Kincseket, aranyat, drágaköveket... mit kívánsz?

Az öreg bizony kétszer is megdörzsölte a szemét, hogy elhigye-e amit lát, de az anyalka olyan édesen mosolygott rá, hogy neki csak meg-
eredtek a könnyei.

— Szeretet... csak egy kis szeretet...

— Jól van, jó ember, megkapod, de nagy fába fágta a fejszédet! Sokan, nagyon sokan kérték már ezt, sokan megpróbálkoztak már vele, hogy megszerezzék, de bizony célhoz nem ért még földi ember soha! Meg aztán, megérdemlik az emberek... gyermekek? De jól van, ha tetszik, útravalóval is ellátlak, pénzt is adok, ennivalót is, de a többi magadnak kell kitalálni, hogy merre menj, hova menj, mit csinálj!

Ennyit mondott az anyalka, aztán letett az asztalra egy megtömött tarisznyát s úgy eltűnt, ahogy jött.

Az öreg Mikulás pedig nyakába akasztotta a tarisznyát, elbúcsúzott az öreg kis kunyhótól... gondolatban még egyszer megsímogatta az ő kis árváit, aztán megindult és ment, mendegélt, ahogy öreg lábai bírták. Mikor már nagyon megéhezett, leült és elővette tarisznyáját, falatozni kezdett. Alig evett egy-két falatot, keserves jajgatást hallott maga mögött.

— Jaj, jaj, de éhes vagyok!

Amint maga mögé nézett, egy vézna, sovány kis leánykát látott nyöszörögni, aki az éhségtől kimeredt szemekkel nézett az ő mindenféle jóval megrakott tarisznyájára.

— Gyere ide kisleánykám és egyél velem — mondta szeretettel a Mikulás és elébe tette a tarisznyát. De most látott csak esodát! Az a szegény, éhes leánya egy szempillantás alatt mind megette ami a tarisznyában volt s bizony még jól sem lakott.

— Jaj, jaj — hallotta megint maga mögött és amikor megfordult, egy nyöszörgő fiúcskát látott, aki a földön keresgetett valamit.

— Mit keresel fiacskám? — kérdezte tőle Mikulás.

— A krajeárt... — szepegte nagy sírás között a fiúcska — két nap óta nem láttunk kenyeret s most az utolsó krajeárral küldött el édesanyám... most elveszett az is...

Mikulás odanyújtotta neki erszényét, amelyben minden pénze benne volt.

— Itt van fiacskám, ne sírj, nesze, mind a tied!

— Jaj, jaj, jaj! — hallotta harmadszor is maga mögött amint tovább haladt és egy meztelenül didergő-fázó gyermeket látott az úton maga előtt. Meg se kérdezte miért sír, csak levette minden nélkülözhető ruháját és odaadta neki. A gyermek hálásan mosolygott rá és sovány kis kezével előre mutatott.

— Nézd, jóember, arra kell menned!

Az öreg nekivágott hát az útnak. Igaz, hogy most már ő is fázott, éhezett, de azért csak ment tovább s egyre csak az ő két kis árvájára gondolt, akik hiába várják most az ő érkezését...

Egyszerre valami éles, nagy fájdalmat érzett. Egy ember haladt el mellette, aki nagy terhet cipelt s vigyázatlanul neki ment úgy, hogy az oldalát véresre sebezte.

— Miért nem vigyázott! — kiáltott rá az ember — én nem tehetek róla! Pedig az öreg Mikulás egy szóval sem tett neki szemrehányást.

— Nem baj, jó ember, hiszen tudom, hogy nem akarta, én sem haragszom, maga se haragudjék — nyújtotta neki kezét az öreg. Nem fáj — mosolygott könnyei között is az emberre, mert nem akarta, hogy bánatot okozzon neki.

Hirtelen vihar kerekedett s mintha mennydörgés dörögte volna, ezeket hallotta:

— Átjöttél a Jóság útján, céloznál vagy jóember!

Az öreg Mikulás hirtelen hátrafordult... Hát uramfia! Nagyot kiáltott a csodálkozástól! Csupa azuros kékség, csupa lágy selyem, csupa arany vette körül, mintha a menyorszámban lett volna.

Előtte egy nagy kék palota állott, oda tartott. Felment s nagy kék termeken haladt keresztül. Az egyik telve volt drágakövekkel, a másikban a legkivánatosabb gyümölcsök és ételek voltak felhalmozva. A harmadikban szebbnél-szebb ruhák, aranyosak, gyöngyösek, selyemből-bárszonyból. Tarkatollú, csodálatos kis madárkák énekeltek a negyedikben, az ötödikben a legszebb rózsák nyíltak, a hatodikban tömérdek kincs, arany-ezüst csillogott és így tovább, valamennyi telve volt gyönyörűbbnél-gyönyörűbb dolgokkal. De az öreg csak ment, ment tovább és nem nyult semmihez.

Már éppen a legutolsó terembe jutott. Ez volt a legegyszerűbb, csak az egyik sarkában volt valami gyöngye pir. Az öreg Mikulás félve lépett oda... lehajolt — és felsikoltott az örömtől.

— Megvan! — kiáltotta diadalmasan és térdrehullott egy egyszerű, disztelen kis piros szív előtt. Boldogan ölelte magához és kifelé indult.

— Na, öreg nem kellek? — integettek feléje az ékszerek és drágaságok, — Nem kellünk?

— Nem, nem kellek, csak te kellesz! — súgta az egyszerű kis piros szívnek és melegen magához szorította. Aztán úgy ment ki, ahogy bejött, csak azt a kis piros szívet vitte magával.

Ahogy kiért, valami nagy-nagy csoda történt vele! Az a kis piros szív — amint a szíve fölé szorította — egyre beljebb és beljebb vándorolt és odanőtt a másik szíve mellé. Aztán mintha százezer mérföldet repült volna egyszerre, anélkül, hogy csak egyet is lépett volna, ott volt a jó Isten arany trónusa előtt... Térdre rogyott, alázatos fejét a trónusig hajította a nagy boldogságtól s nem mert felnézni a nagy fényességre.

— Öreg Mikulás — hallotta felülről a szótat — hát olyan nagyon szereted őket?... Azt a két kis árvát?... Legyen tiéd a gyermekek szeretete. Minden gyermeké, mert nagyon szeretted őket. Mérhetetlen kincseket adok neked, hogy jutalmazd meg a jókat, akik szeretnek... de a virgácsot is neked adom... a csúfolóknak... a rosszaknak! A te jóságos szíved ítéljen ezentúl a földön a gyermekek fölött. Menj öreg Mikulásom, s vigyáz rájuk a földön. Légy közöttük és nézd, ki a jó és ki a rossz... aztán ítélj fölöttük... azon a napon, amelyen téged megbántottak: Mikulás napján... Menj, öreg Mikulás...

Első útja kicsi falujába vezetett... ahhoz az elhagyott két kis árvához. De most már nem kellett fáradnia, szárnya volt. Bekukucsált az ablakon: — aludtak... esillagszemükön két nagy gyöngyszem csillogott...

Sokáig nézte őket, aztán telerakta a két kis ablakot ezerféle jóval. Cukrot, játékokat, hintalovát, tarka babot, még egy zacskó aranyat...

De a csúfolódókat is meglátogatta. Egy-egy virgácsot tett az ablakukba...

Sokáig keresték a falubeli emberek... de sehol sem találták többé. Vigyáz a gyermekekre. Mindent felír... aztán mikor elérkezik a nevenapja, akkor ítél minden gyermek fölött.

S a gyermekek kíváncsian teszik ki kis eszmájukat az ablakba.

— Mit hoz a Mikulás?... Mit hoz a Mikulás...

Ne féljétek kis pajtikáim, a jóknak cukrot, aranyalmát, csilingelő kis báránykát, töméntelen sok játékot... A rosszaknak pedig!... Találjátok ki!

Üdvözlégý gyermek.

A palotában ezer mécs lobog
 És lángolnak a márványoszlopok.
 Tolong a sok biborruhas követ,
 Görögöt, gallt, új hódolt nép követ.
 Augusztus császárt ünnepli ma
 Thrák, perzsa, zsidó főpapi ima.
 Ő küldött helytartót a nemzeteknek,
 Kik Róma sasai után epednek,
 A császár büszke. Bólint boldogan.
 Száz szolgáló öblös tömlőkkel rohan,
 Folyik a bor. Duda, síp, dob rikolt,
 S Róma fölött bukfencet vet a hold.

A palotában kar-dal lesz a thrák, gall, perzsa nóta:

— Üdvözlégý, Cézár, világ megváltója!

Az istállóban csak egy mécses ég,
 De csillagokat dobál a fényes ég.
 Szagos szénától illatos a jászol,
 Barom bőgése hallik a karámból.
 A jászolban a Kisded szendereg,
 Előtte térdel öt pásztorgyerek.
 A vén kasokban ébrednek a méhek,
 Egy zsenge bárány izgatottan béget,
 Kakas-szó hallik. Felfigyel az éj.
 Pirosra gyúl a vékony holdkaréj,
 A jászol szélén kis angyalok ülnek
 És nádi hegedűkön hegedülnek.

Az istállóban halkán zümmög az angyali nóta:

— Üdvözlégý, gyermek, világ Megváltója.

Harsányi Lajos.

Kormányzó urunk névünnepe.

KEDVES GYERMEKEK!

Tudom, régen vártátok már ezt a mai napot! Hogyne, mikor a Mikulás-bácsi olyan kedves a gyermekeknek! Ennek a jó bácsinak feneketlen a zsákja s az is tele van mindenféle jóval, jó-gyermekeknek valóval! — És érdekes, hogy éppen erre a napra, ennek az áldott lelkű Mikulás-apónak napjára esik a legelső magyar embernek, Kormányzó Urunknak névünnepe is! A két végtelen jóságú szívű ember találkozik e napon! S van-e közte valaki, aki nem éppen úgy örvendene Kormányzó Urunk névünnepének, mint a jóságos Mikulás-apónak? Az egyiknek már csak az emléke jár vissza hozzánk évről-évre, a másik — hála Istennek köztünk van s megdobogtatja ma is szívünket, minden magyar szívét, amikor nevét halljuk is!

De amíg a jó Mikulás bácsi az évben csak egy napon teszi várva-várt ajándékait az ablakba kitett cipellőkbe, addig a mi jó Kormányzó Urunk az év minden napján gondját viseli nagy-nagy családjának s bizonyosan ő örül a legjobban, amikor nagy családja valamelyik tagjának örömet okozhat!

Bizonyára mindnyájan emlékeztek még a múlt évben azokra a napokra, amikor Kormányzó Urunk bevonult a felszabadult Komáromba és Kassára! Hát maradt-e szem szárazon azoké közül, akik — mint mi is mindnyájan — ott hallgattuk ezt a felejthetetlen eseményt a rádió mellett s együtt éreztük dobogni szívünket a felszabadult magyarokéval, akik áldva, imájukba foglalva ejtették ki Kormányzónk nevét! Katonáink meg oly büszkén lépkedtek a nevéről csinált nótára, hogy elfeledtek minden fáradtságot s elmentek volna talán még a világ végéig is. Hogy is szól az a Nóta, gyerekek?

Horthy Miklós katonája vagyok,

Legszebb katonája . . .

De nemcsak jószívűsége az, amiért ma őt tartjuk a Legelső Magyarnak Kormányzó Urunkat!

Bizonyosan tudjátok, hallottátok már, hogy még mielőtt ti megszülettetek volna, nagy égháború tombolt a világon, amit világháborúnak neveztek. Két táborra oszlott a világ, két egyenlőtlen részre s gondolhatjátok, hogy mi, magyarok a kisebb, a kevesebb oldalán állottunk. Nem hiszem, hogy egy mondatban fel tudnám sorolni mindazokat, akik ellenségeink voltak akkor! A magyar azonban nem ijedt meg a sok-tól sem, még a nagyon soktól sem! Mert azt tartja, hogy az ellenség is csak éppen olyan ember, húsból-vérből-csontból való ember, mint mi, magyarok. Hiszen ezer év alatt, mióta miénk ez a szép haza, sokszor és sokkal nagyobb veszedelemben is megvédelmeztük mindenkivel szemben. A háború azonban tovább tartott mint gondoltuk. Elmúlt már egy esz-

tendő, kettő, három is, itthon bevetetlenül hevert a föld, pihent a munka szerszáma, hiszen akik értették annak művelését, azok az alatt fegyverrel kezükben álltak a távoli harcmezőkön. Így történt azután, hogy a lelkeken urrá lett a vágy a béke után. Véreinket visszahívta a föld, a műhely, amelyeket olyan régen odahagytak már. És ami ezután következett, az volt a legszomorúbb. A visszatérő hős katonákkal elhitették, hogy katona nélkül is fennállhat egy nemzet. Így történt, hogy hazatérő katonáinkkal letették a fegyvert, bízva az ellenség ígéretében. Mikor azonban nem volt már többé fegyver a magyar kezében, egyszerre megrohanták édes hazánk testét minden oldalról a lesben álló ellenségek s — a többit már ti is tudjátok, gyermekeim... Szét-szaggatták az ezeréves Magyarországot!

A veszedelmet csak tetézte az, hogy az ország sorsának böles intézőit elűzték olyanok, akik csak a hatalomra vágytak, de minden tudás, tehetség nélkül! Még ez sem volt elég... hazánkat, Magyarországot eladták a lelketlen kufárok olyanoknak, akik letették a nemzeti színű zászlókat s helyükbe vörös rongyot tűztek a házak falára s a kebiükre. Teljesen felborult minden rend, fegyelem, s erre az ellenség, amely számítani sem mert többé arra, hogy nagyobb területet is el vehet tőlünk anpál, amit már kezükben tartottak, — bevonultak hazánk fővárosába!

Az igazi magyarok elhallgattak, aki szólni mert, azt kivégezték, mások elmenekültek. Különösen sokan keresték fel az akkor francia megszállás alatt volt Szegedet s itt szervezkedtek meg a vörösuralom megtörésére. E mozgalom élén ott látjuk először a mi Kormányzó Urunkat, aki a Szegeden megalakított nemzeti hadsereg fővezére lett. És Szegedről megindult nemsokára egy délceg kis sereg. Csupa válogatott, deli levante, sapkájukon sastollal, a menet élén a letiport magyar lobogóval! Százan, ezren sóhajtottak föl e menet láttán: Hát van még feltámadás? És nem maradt szem szárazon, amerre ez a felszabadító sereg elhaladt. Akkor tanulta meg tisztelni, szeretni a magyar a *Horthy* nevet.

Nyomában, amerre elhaladt, új életre ébredt a hazaszeretet, új hitet öntött a már-már elesüggedt lelkekbe, új reményt fakasztott a szívekben. Valóban elmondhatjuk, hazánk harmadik honalapítóját tisztelte meg a nemzet, amikor a diadalmas fővezért csakhamar Magyarország Kormányzójává választotta. Azóta húsz esztendő telt el, de hogy a nemzet vezetője jó úton halad: mutatja az is, hogy „megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán“! Mutatja a Felvidék egy része, mutatja a hősi harcokban visszavett Keleti-Kárpátok vidéke!

Ma, amikor Kormányzó Urunk névünnepét tartjuk, kérjük a jó Istent, vezérelje Őt tovább is a megkezdett úton s érje meg egészségben, boldogságban azt, amiért a nemzet élére állott akkor, húsz évvel ezelőtt: *a magyar feltámadás!*

TANÍTÁSOK, VÁZLATOK.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

I. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A gyermek játéakai. (Mit játsszunk?)

Nevelési cél: A játék nevelési céljainak felhasználása.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés-keltés. Sokat meséltem már nektek, játsszunk egy kicsit! Ki milyen játékot tud? (Megbeszélés.)

b) Célkitűzés: Szeretnétek-e új játékokat tanulni?

II. Tárgyalás. a) Virágvásár.

A játékhoz egy nagykendőből sátrat készítünk úgy, hogy a kendő négy sarkát egy-egy botocskához kötözzük. A botocskánál fogva viszik a sátrat a sátorvivők. A gyermekek számához mérten 4—6 kisleányt virágnak választunk, akiket az évszaknak megfelelően élő, vagy művirággal díszítünk (olyannal, aminek nevét viselik.) A virágok beállnak a sátorba, amelyet a sátorvivők lassú lépésben félkörben visznek a teremben a félkörben ülő gyermekek felé. Mikor szembekerülnek, a következőket mondják: Gyermekek! Mit visztek, mit visztek selyem sátor alatt? A virágárús és a sátorvivők: Virágot viszünk, selyemsátor alatt. Gyermekek: Hogy adjátok szálát? Virágárús: Száz aranyért egyet, a legeslegszebbet. Ekkor a virágárús int a félkörben ülő gyermekek közül egynek, aki odalép és ezt mondja: Én megveszem a rózsádat, — kiválasztja a rózsát közülük, — megadom az árát is. Erre a virágárús és a vevő kezét fognak, mialatt a megnevezett virág kiszökik a sátorból és futásnak ered. A vevő utána fut s ha elfogja, viszi magával az ülők közé. Ha nem, s a virágnak sikerül visszajutnia a sátorba, akkor tovább is virág marad. Addig folytatjuk, míg minden gyermek sorra kerül.

b) A macsó és a méhecske.

Egy ügyes gyermek a macsó, 10—15 gyermek kört alkot, amely az odvas fát ábrázolja. 8—10 gyermek méhecske. A többiek félkörben széken ülnek; ezek a virágok. — A méhek körben sűrőgnek-forognak, a macsó pedig egy sarokban leskelődik rájuk. Kis idő múlva a méhecskék is kirepülnek s így beszélnek: Züm, züm, züm, züm. Mézet gyűjtsünk! — Azután a virághoz repülnek s énekelnek: Piros rózsá, szépen kérünk: Egy kis mézet adsz-e nekünk? Erre a virágok így felelnek: Hogyne adnék kis méhecskénk, tessék itt van a mézeeském! Ugyanígy énekelnek a pipacsvirágoknál is. Majd a mézszedégetést utánóztatva befejezik a dalt s hazarepülnek. A macsó most négykézláb lassan cammog utánuk. A méhek berepülnek a körbe (odvas fá) s ismét zümmögnek-forognak. A macsó most két lábra áll, felkapaszkodik a körtalkotó gyermekek vállára s dörögve szól be: Tányértalpom, lompos farkam. mézéért jöttem, mézet kaptam. — A méhek ujjacskáikkal össze-

vissza szürkálják, mire a mackó leesik a földre és sír: Úhühühü-brühühühühühü! — Azután dörmögve elcammog. A méhecskék ugrálnak, tapsolnak és ezt mondogatják: Dirmeg-dörmög a medve, Nincsen neki jókedve. — A játék tetszés szerinti ideig folytatható, míg a gyermekek ki nem fáradnak.

c) Madárvásár.

A gyermekek félkörbe állva kalitkát csinálnak, ebben vannak a madárcák. Egy gyermek madárárús, egy a vevő. Azután kezdődik a játék: Vevő: Jó napot kívánok, madaras bácsikám! — Madárárús: Jó napot! Mi tetszik aranyos fiacskám (leánykám)? — Vevő: Madár kéne nekem, van-e szép fecskéje? Mondja, mi az ára s adja ide hamar! Ha van fecske (a játék kezdetén madárnevet kapnak a gyermekek) az csicsereg, utánozza a fecske hangját. Ha nincs, más madarat kínál megvételre az árús. Pl.: Van egy bűgő szép gerlicém, Egy szép tarka tengelicém, Hosszúlábú gólyám, Kelepel, de jól ám! — Vevő: Mennyiért adja a madárát? A hosszúlábú gólyát? Árús: Egy fütyért, meg két ugrásért! — A vevő egyet fütyül, kettőt ugrik, mire a megvásárolt madár, az illető madár hangját utánozva — kirepül. A vevő kergeti s ha megfogja, a madár lesz a vevő, ő áll a madarak közé. Ha minden madár elkel, a gyerekek szerepet cserélnek.

d) Gyertek haza ludaim!

Egy gyermek a gazda, egy libapásztor, kettő farkas, a többiek libák. A pásztor sorba tereli libáit s kihajtja a rétre, ahol a legelést utánozzák. A farkasok nagyobb távolságban két oldalra állnak, vagy ülnek és leskelődnek. A pásztor hazakiált: — Anyám, anyám, ehetném! — Gazda: Ha ehetnél, Gyere haza! Pásztor: Nem merek, mert félek! — Gazda: Mitől félsz? — Pásztor: A farkastól! — Gazda: Hol a farkas? — Pásztor: A bokorban! — Gazda: Mit eszik? — Pásztor: Báránytejet. — Gazda: Mibe törülközik? — Pásztor: Selyem kendőcskébe! — A gazda ekkor így hívja libáit: — Jertek haza libuskáim, jertek, jertek, jertek! — A libák hazafelé szállnak (szaladnak) s ezt mondják: gigágá, gigágá! — A farkasok annyit fognak el belőlük, amennyit tudnak. Az elfogottak leülnek, a többiek folytatják a játékot, míg a libák mind el nem fogynak.

III. Befejezés. A játékot énekkel, énekes menettel fejezzük be.

Helyesírás és nyelvi magyarázatok.

1939. december 1. hete.

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A magánhangzók. (Rövidék és hosszúak.)

Nevelési cél: Utalás a helyesírásra, értelemváltozás!

Szemléltetés: Olvasmány és szavak alapján.

V á z l a t.

I. Előkészítés. Pista levele: Kerék egy pár cipót. Itt nagyon hűs idő van. Stb.

b) Célkitűzés. Ismerjük meg a magánhangzókat!

II. Tárgyalás. Vizsgáljuk a magánhangzókat. (Olvasmány alapján.) Könnyen észrevehető — hangoztatás után —, hogy vannak rövid- és hosszú magánhangzók. (Pl. A tészta *kél*, meg *kell* sütni. A bort a kocsmáros kannával *meri*, de literrel *méri*. Pali nem megy *fel*, mert *fél* a leeséstől. *Felénk* jön a *félénk* nyulaéská. *Őt* barátja kíserte *őt*. *Őröl* a malom, *ürül* a zsák, *örül* ennek a molnár. Stb.)

Irjuk fel a táblára:

Rövid magánhangzók: a, e, i, o, ö, u, ü.

Hosszú magánhangzók: á, é, í, ó, ő, ú, ü.

A hosszú magánhangzó jelölésére, megkülönböztetésére a *vo-nás* szolgál.

Begyakorlás. (Pl. Nagy *ára* van az *ara* kelengyjének. A hordónak *csapja*, a bogárnak *csápja* van. A fűzfa már kihányta *barkáit*. A halász *bárkáit* csendesen viszi a víz. A *mének* a rétre *mennek*. A gazdasszony ebédet *főz*. A *fűzet* lapokból áll. Péter gazda zászlót *tűzet* a házára. *Tűzet* rakott eszemadta. Stb.)

Hívjuk fel figyelmüket az értelemváltozásra!

A vonás elmaradása: kar, vad, vád, sas, sás, hat, hát, stb.

Egy vonás elmaradása: tűr, túr, bőr, bor, hūs, hús, stb.

Vonás helyett pont van: örül-örül, tör-tör, stb.

III. Összefoglalás. A különbség észrevétele: hal, hál, bab, báb, csap, csáp, száma, számára, vetek, vétek, retek, rétek, merek, mérek, töröl, töröl, tok, tök, gomb, gömb, kor, kör, szór, szór; karok, karók, szur, szűr, túr, tūr, csikós, csikos.

Vigyázzunk a magánhangzók helyes kiejtésére, írásközben az ékezetre, nehogy értelemzavar támadjon!

Keressétek ki a hosszú és rövid magánhangzókat ezekből:

Ahol állok, ahol megyek, mindenütt csak feléd nézek.

Azt kérdezem a felhőktől, azt a suttogó szellőktől.

Másoljátok le a Szülőföldem szép határa című olvasmány első szakaszát s vigyázzatok a rövid és hosszú magánhangzók helyes írására.

Költeménytárgyalás.

1939. december 3. hete.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Havas István: *Jótevők*: c. költeményének tárgyalása.

Nevelési cél: A jóság magában hordja jutalmát.

Vázlat.

I. Előkészítés. Mit láttak az utcán? A beszéd ráterelése a szegényekre. Milyen lehet számukra a tél? Ki visel gondot rájuk?

Célkitűzés. Beszéljünk a jótevőkről!

II. Tárgyalás. a) A költemény bemutatása.

*Puha, meleg tolla
Van a kis madárnak,
De van-e ruhája
Sok ember fiának?*

*A jószágos Isten
Sorsát meg is szánja,
Jótevő lelkeket
Meneszt a világba:*

*Van-e az árvának
Csizmája, gúnyája,
Mikor fölsír a szél
Fagyos furulyája?*

*„Ne lássak — rendeli —
Könnyező kis orcát,
Árvának is jusson
Egy darab menyország!*

*Bujdosik az árva,
Didereg szegényke...
Merre, hová nézzen?!
Föltekint az égre.*

*Meleg ruha, csizma
Atfázott testének,
Egy vigasztaló szó,
Csüggedő lelkének“!*

b) A költemény által keltett hangulat elmélyítése. (Közös megbeszélés alapján.)

c) A költemény tárgyalása.

Szakaszonként való olvasás és szómagyarázat.

Az egész költemény végigolvastatása.

A költemény tartalmának elmondatása.

III. Begyakorlás. a) Elmélyítés. Ki mint tett már jót a szegényekkel?

b) Alkalmazás. Tegyetek jót a szeretet ünnepén. Nincs olyan szegény, aki egy nála szegényebbet meg nem segíthetne. Az ünnepek után aztán majd beszámoltok róla, mi jót tettetek!

Beszéd- és értelemgyakorlat.

1939. december 3. hete.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A mohácsi csatavesztés.

Nevelési cél: A széthúzás, a pártoskodás mindig a nemzet kárára megy!

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Dobzse László. Az ország szomorú állapota. Ulászló nemtörődömsége. Ellentét a fő- és köznevesek között. A szegény nép sorsa. A Dózsa-féle parasztlázadás. A megtorlás. Nemzeti egység hiánya.

b) Célkitűzés. Hová vezette a nemzetet a széthúzás?

II. Tárgyalás. a) II. Lajos. II. Ulászló halálakor 1516-ban az országgyűlés nagykorúnak nyilvánította az alig 10 éves Lajost, elfogadta királyának és tanácsot rendelt mellé. Nevelését Bor-nemissza János és Brandenburgi György vették át. II. Lajos ki-

rály eszes és tanulékony gyermek volt, de Brandenburgi György elszoktatta a fegyelmezett munkától és léha szórakozásokkal elterelte az uralkodás gondjaitól.

b) Rendi küzdelmek. A fő- és köznemesek pártoskodása ezalatt tovább tart. Külön-külön tartanak országgyűlést, sok mindent elhatároznak, de az ország érdekében semmit sem tesznek. A főnemesség lelke Báthori István és a köznemesség vezére Werbőczy egymást buktatják ki a nádori méltóságból. A királyi udvar főméltóságai lelkiismeretlenül, a maguk zsebére gazdálkodnak, idegen kalandorok pénzügyi visszaélései a teljes pénzügyi romlásba sodorják az országot.

c) II. Szolimán első támadása (1521). Szánalmas helyzetben volt Magyarország, amidőn a török sereg élére új szultán állott, az ifjú és nagyratörő II. Szolimán. Rajtunk keresztül az egész európai kereszténységet meg akarta dönteni és ezért a Duna vonalán támadta. A pápa, X. Leo keresztes hadjáratot sürgetett, de az európai fejedelmek egymás ellen harcoltak s e mindnyájunkat fenyegető veszedelemmel nem törődtek. Így történt, hogy elesetek Magyarország déli végvárai: Nándorfehérvár, Zimony, Sabác, Riadalom támadt a nemesek között. Gyorsan nagy hadi adókat emlegettek, sőt kincseiket is felajánlották. A török azonban visszafordult, mert a Földközi-tengeren akadt dolga. Elmúlt a veszedelem, el a nemesség lelkesedése és áldozatkészség is. A pápa követte, Burgio (Burdzso) Antal hiába hirdette, hogy a török visszafog térni, nem hitt neki senki.

d) Szolimán második hadjárata (1526). A török valóban visszatért és 1526-ban elfoglalta Péterváradot és Eszéket. Szegény fiatal király! Pénz, hadsereg nélkül, vezetőképeség hiányában hogyan segítsen az országon! A külföldi udvarokhoz küldött követei üres kézzel tértek vissza, a fejedelmek nem törődtek Magyarországgal. Lajos király sógora volt V. Károly német császárnak, aki valóságos világbirodalom ura volt, még Amerikába is kiterjedtek birtokai. Fenyegető túlhatalmával szemben szövetség alakult és ez a törököt is pártjára vonta. Magyarországot a Habsburg-családi kapcsolatok folytán Habsburg-birtoknak tekintették és sorsára hagyták. Még örültek is, hogy a szultán keresztülgazol rajtunk és elfoglalja Bécsét, a Habsburgok családi fészket. Szerencsétlenségünkben csak a pápa emlékezett meg rólunk. Küldött 50.000 aranyat és megengedte, hogy a templomi kincsekből pénzt verjenek.

e) Hadihelyzetünk. A déli végek kapitánya Tömör Pál volt. Vitéz katonáiból lett jámbor szerzetes, majd kalocsai érsek. A király a kétségbeejtő helyzetben őt bízta meg a védelem vezetésével. A legnehezebb órában felgyúlt mégis a torzsalkodó nemesekben a hazaszeretet lángja és a király hívó szavára csatlakozni kezdtek a személyesen hadbainduló Lajoshoz. Budáról a Gellért-hegy alatt vezetett az út. Érden volt az első pihenőjük, Mohács mezején az utolsó. Utközben 25.000 főre szaporodott a sereg. A tö-

rök hadereje háromszor annyi volt és szerencsés elgondolással a környező dombokra húzódott, míg a magyar sereg a síkságra szorult.

f) A mohácsi csata. A magyarok azt hitték, hogy csak a török előcsapatokkal van dolguk, ezért a főereg megérkezése előtt szét akarták verni a szembenálló ellenséget. A király rosszat sejtve elsápadt, amidőn arcára leeresztették a sisakrostélyt. A magyar sereg támadt és belerohant a halál torkába, a török főereg ágyútüzébe. Az ég elborult, felhőszakadás támadt. 1526 augusztus 29-én délután 4 órakor folyt le a végzetes csata. A másfél óráig tartó elkeseredett harcnak gyászos vereség lett a vége. A mező nem látszott a halottaktól. Ott veszett a király is menekülés közben a Csele-patakban. Elestett Tomóri is, vele Szalkai László esztergomi érsek, püspökök, zászlós urak, nemesek; ott pusztult a nemzet „dísze, virága“ (24.000 fő.)

A mohácsi nagy temetést özvegy Perényiné, Kanizsay Dorottya végeztette el. Megadta fiának s a többi hősnek a végtiszteességet és misét mondatott lelki üdvükért.

A török sereg pedig egyenesen Budára tartott. Portyázó csapatai foglyok után kutattak. A Vértes-hegységben üldözőbe vették Dobozi Mihályt és feleségét. A ló összeroskadt alattuk. Dobozi, hogy megmentse a török rabszolganők sorsától, szíven szúrta feleségét és hősieles küzdelem után ő maga is elesett.

g) Szolimán Budán. Szolimán a Dunántúl feldúlása után bevonult Budára, de ott senkit sem talált, akivel béketárgyalást kezdetett volna. Mária királyné már előbb kimenekült az országból. A szultán kirabolta a várat és a rabok ezreit magával hűrcsolva a Duna-Tisza közén kivonult az országból.

h) A mohácsi csatavesztés jelentősége. A mohácsi csatavesztés országos szerencsétlenség volt, nagyobb, mint a mohi pusztai. IV. Béla életben maradt, II. Lajos elesett. IV. Béla akkor teljes erővel látott neki az építő munkának, most azonban nem volt, aki építsen. A magyar nemzetet ebben a nagy szerencsétlenségbe a pártoskodás, az önzés, a mérhetetlen nagy pazarlás és a rövidlátó külpolitika sodorták.

III. Összefoglalás. A táblára írt vezérszavak alapján összefoglaljuk a tárgyalás menetét. Elmélyítjük a gondolatot: hová sodorta a nemzetet fiainak csak a magunk érdekeit tekintő viselkedése! Utalás a mai időre: Ma Trianon után vagyunk, hová csaknem ugyanazon bűn miatt jutottunk, ahová Mohács után. Merre vezet ki ebből a szerencsétlenségből az út? Az összetartás útján. Egy célunk legyen: a haza minden előtt!

Olvasmánytárgyalás.

1939. december 3. hete.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Gárdonyi G.: Karácsonyest a názáreti házban c. olvasmányának tárgyalása.

Nevelési cél: A kis Jézus gyermekkorának szemléltetése, utalással a gyermekek életére.

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Érdeklődéskeltés. Itt van a tél, közeledik a karácsony. Mit ünnepelünk Karácsonykor? Miért nevezzük a szeretet ünnepének? Hogyan emlékezünk meg róla? Ti hogyan szoktatok várni, megünnepelni a karácsonyt? (Közös megbeszélés.)

b) Célkitűzés. Olvassunk ma arról, milyen volt a karácsony a kis Jézus otthonában, a názáreti házban.

II. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

Jézuska egy napon hazafelé mendegélt az iskolából. Havas, téli, hideg nap volt.

De a kis Jézus nem fázott. Subácskája volt annak a báránynak bőréből, amelyet a pásztorok ajándékoztak születése éjjelén; a lábán sarucska, a fején süvegecske.

És ime, amint az isteni gyermek az úton haladt, látott egy koldúsasszonyt, a názáreti hídon.

Öreg volt az asszony és reszketett a hidegtől. Megkékült vén kezét ölébe kulcsolta és szomorúan nézett.

A kis Jézus látta őt és megállt előtte:

— Asszonynéném, — szólt hozzá —, miért ülsz itt a havas kövön?

Amaz pedig felelte:

— Nincs hol megpihennem. Ugy kerültem én a városba, mint a széltől fútt töviskóró. Idegen vagyok itten.

Jézus azt mondta:

— Jöjj mihozzánk! A mi hajlékunk meleg...

Amaz pedig felelte:

— Ó, édesajkú gyermek! Hiszen ha minden ember gyermek volna, bármely házba is beléphetnék!

És az asszony ülve maradt. Jézus pedig elszomorodva hazament.

Hazaérve benyitott a házba. Otthon találta anyját, Máriát, amint az ablaknál ült és ingecskét foltozott.

Jézus köszöntötte őt:

— Dícsőség a mennyben Istennek!

S anyjához ment és megcsókolta kezét.

Mária megölelte a gyermeket és mondta:

— Szeretett fiam, tudod-e, hogy ma van születésed napja?

Immár betöltötted hatodik évedet.

És amint őt a subácskából vetkeztette, tovább beszélt édesen:

— Mivel szerezzek néked, gyermekem, örömet e napon?

— Anyácskám — felelte Jézus —, csak olyan örömet szerezz nekem, ami néked is öröm! Mert ahol ketten örülnek, az az igazi öröm és ahol hárman örülnek, az a boldog öröm.

Mária felelte:

— Miképpen örvendezhetnénk hároman?

Jézus pedig mondta:

A híd kövén az úton egy asszony-atyánkfia ül. Szólítsd be őt, mert az én hívásomra nem jön.

Mária elcsodálkozott és mondta:

— Melyik atyánkfia járna erre?

Jézus felelte:

— Nem tudom a nevét.

Mária kérdezte.

— Vajjon ő mondta-e, hogy atyánkfia?

— Nem mondotta — felelte Jézus.

— Hát akkor honnan tudod, hogy atyánkfia?...

Jézus behunyta szemét és csendesen felelte:

— Érzem...

Mária ekkor kendőt borított fejére s kiment az útra. És megtalálta az asszonyt. Nyájasan megszólította:

Ki vagy te?

— Koldus vagyok. Kapernaumból tévelyedtem ide, mert hómályos már a szemem látása.

A Mária szólt:

— Jer velem!

Az asszony fölkel és követte Máriát.

Amikor elérkeztek a házhoz, Jézus megnyitotta előttük az ajtót. Mária pedig bevezette az asszonyt, széket tett a tűzhely mellé és mondta:

— A tüzem elaludt, de a fal még meleg. Ülj le!

Az asszony szemérmesen letelepedett és boldog fohászkodással áldotta magában az Urat.

Jézus pedig mondta:

— Anyácskám, a mi atyánkfia talán éhezik is...

Mária felelte:

— Már adok ennie.

Azzal elővette a kenyeret és szelt belőle. Odanyújtotta az asszonynak és mondta:

— Nincs egyebem, asszony-néném. A férjem oda van ácsolni. Ilyenkor nem főzünk.

— Ó, áldott óra! Ó, áldott hajlék!

S tört a kenyérből. De a kenyér ölébe fordult, mert nem bírta tartani gémberedett ujjai között.

Mária fogta a kenyeret és szeletekre metélte az asztalon.

Amíg Mária ebben foglalatostkodott, a gyermek Jézus odahúzódott az asszonyhoz. Áhítatosan nézett rá, két kis tenyerébe fogta a koldús kezét és huhukolta, lehelgette.

És mind a hárman örvendeztek.

b) Az olvasmány által keltett élmény mélyítése. Kis születés után kérdések alapján. Miért tetszett ez az olvasmány? Mi tetszett benne? Miért? stb.

c) Az olvasmány részenkénti tárgyalása.

a) A kis Jézus hazafelé tart az iskolából.

b) Találkozik a koldusasszonnyal.

c) Mit mondott utoljára a koldusasszony?

d) A kis Jézus hazaérkezik.

e) Beszéde édesanyjával.

f) Behívják a koldusasszonyt is.

g) Mária és a kis Jézus jószívűsége.

h) A kis Jézus szeretete az idegen asszony iránt.

d) Elmélyítés. Még egyszer végigolvastatás. Megtennének-e mi is azt, amit a kis Jézus cselekedett? Miért kedves az ilyen cselekedet a jó Isten előtt? Milyen ünnep a karácsony? Miért nevezzük a szeretet-ünnepének? Ki szentelte meg ezt az ünnepet? Mivel? Hogyan tesszük hasonlónak a karácsonyt az első karácsonyhoz, mit gondoltok? Boldog lesz az ilyen karácsony? Látjátok, gyermekek, de sok ember tehetné ilyen boldoggá a karácsonyát, csak mit kellene csinálnia? Igen, követnie kellene a kis Jézust... Miben? A szegényeken való segítségben...

III. Összefoglalás. a) Az olvasmány tartalmának összefüggő elmondatása.

b) Rajzoljanak az olvasmányból tetszés szerint valamely részt!

c) Befejezésül:

Hull a hó... hull a hó... és — giling-galang —

Égi hárfá zendül, cseng a kis harang.

Szent karácsonyest van, ájtatos dalú,

Kis Jézust dícsérni gyűl a kis falu,

Kis Jézust dícsérni, ki ma született

S aki a megváltó, örök Szeretet...

Földrajz.

1939. december 2. hete.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A Dunántúl összefoglalása.

Nevelési cél: Hazánk szépségeinek érzékeltetése.

Szemléltetés: térképen s táblai rajzon.

Megfigyelésre utalás: Lakóhelyünk hasonlósága és különbözősége a Dunántúlhoz viszonyítva.

V á z l a t.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A Dráva és a Rába vidékének felújítása. Felszíne, vizei, talaja, termékei, lakosai, vármegyéi, városai.

b) Célkitűzés. Megismertük most már a szép Dunántúlt, annak tájait, foglaljuk most össze, nézzük az egészet együtt, ahogyan a jó Isten teremtette.

II. *Tárgyalás.* a) Neve, határai.

b) Felszíne. Van rajta síkság, halom- dombvidék- és hegység. Változatos, mert tengerfeletti magassága 100 métertől 883-ig váltakozik. Közepes magassága 400 m.

Alacsony vidékei: a Rába és Rába vidékének keleti része, a Duna és Sió közén levő Mezőföld és a Dráva-menti síkság;

Dombos vidékei vannak Vas- és Sopron megyékben, a Zala-Balaton és Sió vonaltól délre.

Hegyei a Keleti-Alpok, a Nyugati Magyar-Sziget-hegység s az ehhez csatlakozó Dunazug-hegység és a Mecsek.

c) Éghajlata. Mérsékelt, de nem szélsőséges, mint az Alföldön. (Magasabban fekszik és közelebb a tengerhez.) Csapadéka is több s ez egyenletesen oszlik meg. Aszály nincs.

d) Vizei. Folyói: a két határfolyó: a Duna és Dráva; előbbi végig, utóbbi Barestől hajózható. Belsejében nincsenek nagyobb folyók. Nyugati területének vizeit a Rába viszi a Dunába, a déli részékét a Dráva gyűjti össze. Legnagyobb állóvize a Balaton. (Turolás, rianás; híres halgazdasága, fürdőélet!) Kisebb állóvizei a Fertő-tó és a Velencei-tó.

Régi mocsaras területeit lecsapolják és csatornázzák. Sok forrása és ásványos vize van.

e) Talaja, termékei. Legnagyobb része lösz, alacsonyabb részein áradmányos talaja van. (Mindkettő igen termékeny.) Földművelés fejlett, termelés változatosabb (kedvező éghajlat). Kiváló szőlőművelése. Különösen a Bakony faipara fejlett.

Hazánk legfejlettebb szarvasmarhatenyésztő vidéke. (Jó legelő kaszálók és takarmánynövények!) Az erdős vidéken sok a sertés (makk.) A szárazabb legelőkön sok a juh. A Balaton halászatára nagy jövedelmet nyújt a lakosságnak.

Hegyei tele vannak ásványi kincsekkel. Építő- és burkolókő, mész- és cementégetésre alkalmas mész, márga sok van. Szene elsőrendű és bőven van (gyáripára fejlett!) Kőolaj telepek (csaknem fedezik hazánk évi kőolaj szükségletét!)

f) Lakossága. Település. Sűrűbben lakott, mint az Alföld (Jó talaj, kedvező időjárás, sűrűbben lakott!) Lakosságának több mint kétharmada magyar. A Fertő vidékén németek, Zala és Vas megyék déli részén vendek, a Dráva mentén sokácok élnek nagyobb számban.

Települése falutelepülés. (A falvak átlag kicsinyek, de sűrűn vannak egymás mellett.)

Nemcsak a legsűrűbben lakott területe hazánknek, de legműveltebb is. (A legkevesebb analfabéta!)

Vallásra nézve túlnyomó többsége római katolikus.

g) Közlekedése. Élénk közlekedése van. (Jó utak, kiterjedt vasúti hálózat, kiváló víziutak). Legfontosabb víziútja a Duna Hajózhatóvá a Dráva is. Budapest és Bécs között kitűnő gépkecsi utak épültek.

h) Vármegyéi, városai.

III. Összefoglalás. Kérdések alapján? Miért kedvező éghajlata? Hol keletkeztek nagyobb városai? Másoljuk le a három dunántúli tavat, tegyük egymásra a kivágott lapokat! Melyik és hányszor nagyobb vagy kisebb a másikinál? Hol van a Balaton meredekebb és sekélyebb partja? Mennyi a Dunántúl népsűrűsége, ha területe 36.834 km², lakossága 2.685.000?

Vegytan.

1939. december 3. hete.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az alkoholok.

Nevelési cél: Az alkohol káros hatása az emberi szervezetre.

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A szénhidrátokról tanultak összefoglalása: a cellulóz, a mézga, a keményítő, a cukorról tanultak felújítása.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) Az alkoholos erjedés. Ha híg cukoroldatot vagy édes gyümölcs levét néhány napig a levégőn állni hagyjuk, gázbuborékok fejlődnek benne. Később az oldat elveszti édes ízét és alkoholos lesz. Ezt az elváltozást igen apró, szabad szemmel nem látható élesztőgombák okozzák. A levegőben rengeteg van belőlük, sarjadzással szaporodnak. Ezek az élesztőgombák belejutnak a cukoroldatba s a cukrot széndioxidra és alkoholra bontják. Ezt nevezzük alkoholos erjedésnek. Az élesztőgombák csak híg cukoroldatot tudnak erjeszteni, ezért nem erjed a lekvár, a méz, a gyümölcsbefőtt, ha sok cukor van benne. A nagy meleg megöli a gombákat, a hideg megakadályozza fejlődésüket. Az erjedéshez közepes hőmérséklet kell (4–35 C fok.)

b) Hogyan „kel” a tészta? Az élesztő élesztőgombák tömege. Kenyérsütéskor a liszt egy kis részéből langyos vízben áztatott élesztővel tésztát gyúrnak s ezt meleg helyen állni hagyják. Ebből lesz a *kovász*, amelyet a többi liszttel, sóval, langyos vízzel lágy tésztával dagasztanak, hogy a kovász a tésztában egyenletesen eloszolhassék. A jól megdagasztott tészta (esetleg kelés után) kiszakasztják, szakajtóba újra kelesztik s azután megsütik.

Keléskor a tésztában alkoholos erjedés megy végbe. Az élesztő

tő a liszt keményítőjének cukorra alakult részét alkoholra és széndioxidra bontja. A széndioxid feldúzzasztja, likacsossá teszi a téstát, megkeleszti. Kisütéskor a széndioxid és az alkohol elpárolog a kenyérből s a kenyér felületén a keményítő dextrinné alakul. A kenyérhéj könnyebben emészthető, mint a kenyérbél.

c) A szeszes italok. 1. A bor. Ha a mustot hordókban hagyják, az csakhamar forrni, erjedni kezd s bor képződik belőle. Mintegy 2 hét múlva az első erjedése (zajos vagy főerjedés) lezajlik s a szőlőcukor nagyrésze alkoholra és szénsavra bomlik. Ebből lesz az újbor. A sok élesztőgomba ugyanis a hordó aljára seprű, s a borkő a hordó falára rakodik le, azért lesz az eleinte zavaros újborból lassanként tiszta bor. A seprűből az újbort másik hordóba fejtik. Az utóerjedés ideje alatt a bort többször lefejtik.

A bor nem dohosodik meg, ha kénezett hordókban tartják, s nem ecetesedik meg, ha a hordókat teletöltik.

A vörösbort a kék szőlőből készítik, úgyhogy az összezúzott szőlőt nagy kádakban erjesztik egyideig, azután sajtolják; az így nyert mustot újból erjesztik. Az erjedéskor képződő alkohol kioldja a szőlő héjából a kék festőanyagot, amely a mustban lévő savaktól megvörösödik. A vörösbort íze a magból és héjból kioldott cersavtól fanyar. A bor főbb alkotórészei a víz, alkohol (6–17%), borkősav, cukor s egyéb zamatosító anyagok.

Legkevesebb alkoholt az asztali borok tartalmaznak (6–10%), többet a pecsenyeborok (10–12%) s legtöbbit a nehéz fajborok (17%).

Hazánk borterméséről igen nevezetes. A tokaji aszu, badacsonyi, móri fehérborok és az egri, szekszárdi, villányi vörösbortok híresei.

2. A sört malátából készítik. A megdarált malátát vízzel keverve bizonyos hőmérsékletre felmelegítik; ekkor a maláta keményítőjét a diasztáz cukorra és kevés dextrinné alakítja. Az ilyen módon kapott malátát leszűrlik a malátatörkölyről és komlóval felforralják. A sör a komlótól kesernyészű lesz. Ezután lehűtik a malátalét és élesztővel keverve hideg pincében erjesztik. A főerjedés után a sört hordókba fejtik. Utóerjedés közben bedugaszolják a hordókat, hogy a fejlődő széndioxid a sörben maradjon. A sör pezsgését és üdítő ízét a széndioxid okozza. A barna sör készítésénél a maláta egy részét megpörkölik.

A sör kevesebb alkoholt tartalmaz a bornál (2–7%), borkősav nincs benne. Könnyen romlik, a levegővel érintkezve megsavanyodik.

3. A pálinkafélék igen sok alkoholt tartalmaznak (30–40%), A közönséges pálinkát úgy készítik, hogy a tiszta alkoholt vízzel hígítják. A gyümölespálikák készítésekor a gyümölcsöt összezúzzák, kádakban, hordókban erjesztik s azután desztillálják. Ilyen eljárással készül a szilvapálinka vagy szilvórium, a barack-, cseresznye- és meggy-pálinka. Erjesztéssel és desztillálással

készül a bortörkölyből a törkölypálinka, a borseprűből a seprűpálinka, a cukornád melaszából a rum. A konyakot a borból, lepárlással kapják. A likőrök sok alkoholt tartalmazó zamatos és édes italok. Ugy készítik, hogy a tiszta alkoholt kellemes gyümölcsökkel, magvakkal vagy illanó olajokkal zamatosítják, azután eukorsziruppal keverik és megfestik. A rumot rumesszenciával zamatosítják, azután eukorsziruppal keverik és megfestik. A rumot rumesszenciával zamatosított alkohollal hamisítják.

d) Az alkohol káros hatása. Minden szeszesital káros az ember szervezetére és szellemi képességeinek kifejlesztésére. A szeszes italok lassan, de biztosan ölik a szervezetet, melynek ellenállását a betegségekkel szemben csökkentik. A szeszes italok mértéktelen élvezése teljesen tönkreteszi a szervezetet s az embert az elzüllés örvényébe juttatja. Óvakodjunk tehát a szeszes italoktól!

III. Összefoglalás. A táblára írt vezérszavak alapján.

MESEDÉLUTÁN.

Jézuska subája.

Venyige Pál zsellérember levelet kapott a földesurától, nagyságos és nemzeti vitéz Boróki Páltól. Az volt a levélben megírva, hogy az Andris gyermeket késelem nélkül indítsák útnak a városba, hogy a karácsonyi ajándéknak szánt subát, amit a Jézuska küld a számára, átvehesse.

Nó hiszen, lett nagy öröm a szegény ember házában. Olyan mozgás támadt egyszeriben a békés hajlékban, hogy lakodalomnak is beillett volna.

Andrist, hogy illendőképpen jelenhessék meg édes gazdája, a földesúr előtt, anyja megmosdatta, megfésülte, kopott és foltzott ruháscskáját pedig olyan akkurátosan rendbehozta, hogy látára még a bágyadtan delelő nap is forróbban kezdett melegíteni, mint ahogy így, téli időben szokta. Öltözködés közben Venyigéné hasznos tanácsokkal látta el a fiát. Hogyhát öketlenül kezét csókoljon a nemzeti asszonynak és ha akármivel kínálják is meg, el ne fogadja. Kicsi eszímáját bele ne törölje a szőnyegbe, az orrát pedig a kabátja újjába. A megszívlelendő tanácsok osztogatása után, egyenes léptekkel, dagadó szívvel útnak indult Andris. Ahogy elhagyta a falut és rátért a városba vezető havas útra, dalra zendített:

*Esik a hó, fúj a szél,
Házunk előtt már a tél.
Besurran a szobába,
Elkelne már a suba...*

Egymásután énekelte el a szebbnél szebb magyar nótákat. Csak akkor hagyta abba a vigadozást, amikor a temető előtt álló kőből faragott szent Antal szobrához ért, kinek erős karján a kicsi Jézus üldögélt némán. Ahogy mellé ért a szentnek, levette a kalapját és így hálálkodott:

— Jézuskám!... Köszönöm a subát. Akár lesz rajta piros tulipán és ezüst csat, akár nem, büszkén fogom hordani, mert Te adtad...

Többet egy szót se szólt, csak nézte a Jézuskát és a szentet. Ahogy így nézte őket, látja, hogy az isteni gyermek síma arca mosolyra nyílik. Mosolyog, akár a tavasz, mikor a szigorú tél más hazába költözik. Andris nem akart hinni a szemeinek. Megdörzsölte. Mire kinyitotta, a Jézuska már újra a régi volt: a néma Kisdéd, a jóságos Isten fia. Kicsi Venyige várt egy darabig. Ugyan mosolyog-e még egyszer a Jézuska. Nem mosolygott. No, tovább folytatta az útját. Hamarosan megérkezett a városba.

A földesúr kedvesen fogadta. A felesége is. Röviden elbeszélgettek, majd a suba átadására került a sor. Andris átvette. A vállára kanyarította. Megköszönte illendően. Ugyan jól állt neki. Azután elbúcsúzott. Visszafelé jövet már nem volt olyan könnyű dolga, mint a városba menet. Erősen havazott, szél apó meg ugyan dudorázott. Így hát csak lépésben haladhatott. Bizony, jól besötétedett, mire a szoborhoz ért. Fáradt volt és éhes, de azért úgy határozott, hogy a subát okvetlenül megmutatja a Jézuskának, mert hiszen Tőle kapta ajándékba. A szobor elé került. De nem sokat látott a Kisdedből, mert az egész testét hó fődte, csak az arca fénylett ki alóla. Ez az arc most szenvedőnek látszott.

— Fázik a Jézuska, — suttogta András. Én meg a meleg suba alatt vigadozok. Való ez?

Nem sokat gondolkozott az ártatlan zsellérgyerek. Felhágott a szobrot övező kerítés légtetejére, lekanyarította válláról a subát és betakarta vele a Jézuskáját. Aztán, mint aki jól végezte a dolgát, tovább ment. Rosszul tette, hogy elment és hogy nem nézett vissza. Láthatta volna, hogy a kicsi Jézus megint mosolyog.

A szél közben viharra változott. Süvítve, nagyokat horkanva nyargalt előre és hátra s úgy felkavarta az országútra tornyosult havat, csakúgy porzott. András nehezen haladt előre, mert a szél koma egyre megállította, sőt még a földhöz is teremtette. Csöppecske Venyige nem törődött a bolondozó széllel. Gyors léptekkel, vidáman igyekezett hazafelé, hogy gyertyagyújtásra otthon lehessen. Közben a Jézuskára gondolt. Örült a lelke, hogy Neki adta a subát, viszonzozhatta a kegyes jóindulatát.

Már alig tízpercenyi járásra lehetett otthonról, amikor úgy érezte Andris, hogy a lába elnehezedik, a háta pedig megborzong. Megijedt. Még jobban nekifeküdt a kegyetlenül süvítő orkánnak. Haszon nélkül volt a fáradsága. A goromba, a kíméletlen vihar

a havas útra teperte. Ugy oda lapította, hogy mozdulni se tudott. Gyöngye teste végkép elernyedtt s valami kellemes melegség futott át rajta. Szinte jól esett neki. Lehunyta a szemét. Nagyot nyújtózkodott, aztán elaludt. Ekkor a szél is megpihent. Csönd borult a tájra, csak a lassan hulldogáló hó gyöngye zizzenése halatszott.

*

Venyigéék ezalatt türelmetlenül várták a fiukat. Hogy nem érkezett meg időre, öreg Venyige eléje sietett. Rátalált. No, elszomorodott a szíve. Lehajolt a dermedt testhez, ölbe kapta s ahogy csak tudott, haza futott vele. Otthon padra fektették, hóval dörzsölték. Ezerféle édes szóval babusgatták, gyógyították. Hosszu idő múltával Andriská kinyitotta a szemét. Révetegen körül nézett. Ahogy meglátta az anyját, magához intette.

— Édesanyám — suttogta. — Megvan ám a suba, csakhogy odaadtam a Jézuskának, mert nagyon fázott.

— Kinek adtad oda, gyöngyöm? — Kérdezte meglepetten az anyja.

Nem felelt Bandika. Újra elaludt.

— Félrebeszél a gyerek — vélekedett az apa. Fektesseitek ágyba, a jó meleg takaró alatt majd eszméletre ébred.

Ahogy így sűrögtek, forogtak a lázban égő gyermek körül, egyszer csak észrevétlenül kinyílt az ajtó és a sötét éjszakából nagy fényesség özönlött a szobába. A fényességből fehéringes, szőke hajú, csillagszemű fiúcska lépett elő. Arcán a békesség örök ragyogása, kezében kicsi suba. Vitte Andris felé. Ahogy az ágyhoz ért, a subát a nyugtalanul alvó gyermekre terítette és hal-kan megszólalt:

— A tiéd, viseld egészséggel...

Aztán úgy, ahogy jött, eltávozott. A fényesség is eltűnt. Alig hogy eltűnt, Andris arcáról is tovaröppentek a láz piros pillangói. Lélekzete nyugodtabb lett, szája mosolyra derült. Megmozdult. Felült. Ahogy meglátta a subát, boldogan felkiáltott:

— Anyám!... apám!...

A szülők a gyermekhez rohantak.

— Mi bánt, kicsi fiam? — érdeklődött az anyja. Talán rosszat álmodtál?

— Ide nézzetek!...

— A kicsi suba! — mondta egyszerre az apa, meg az anyja. Hogy került ide?

A feleletet a falu kicsi templomának édesen zengő harangja adta meg:

— A Jézuska... a Jézuska... súgta, súgta.

Arató Béla.

Karácsony este.

*Az égi angyalkák
Serényen dolgoznak,
Karácsony estéjén
A jó öreg Földnek
Új takarót hoznak.*

*Pajkos szél emeli,
Aláfúj, simítja,
A csudás takarót
Játékos kedvében
Szerteszét szakítja.*

*Csillagos hópelyhet
Egymás mellé rakják,
Holdsugár cernával,
Ezüstfényű tüvel
Sűrűn összevarrják.*

*Angyalkák Szél úrji
Hátára felülnek,
A szent éjszakának
Ájtatos csendjében
A földre repülnek.*

*Négy sarkát megfogják:
A földre terítik —
Hegyeket, völgyeket,
Fázós kopár fákat
Vele melegítik.*

*Utszéli kunyhókban
Kicsi lángok gyúlnak,
Fényes ablakokra
Gyémántos függöryként:
Jégvirágok hullnak.*

Egri Rózsi.

Péterke karácsonya

A külváros egyik rozoga bérházában lakott Balogh András napszámos. Karácsony hetében, amikor esténként fáradtan hazament, két kis gyermeke mindenkor aludt már. Ilyenkor a hideg szobában elbeszélgetett a feleségével az elmúlt időkről, a feledhetetlen szép napokról, amikor még minden évben állíthattak karácsonyfát, mert tisztviselő volt és ha nem is sokat, de mégis keresett annyit, hogy karácsonyfára is jutott s imádkozhattak alatta a kis Jézus születésnapjának ünnepén, hogy őket is ajándékozza meg az Ur kis gyermekkel.

A jó Isten meg is hallgatta kérésüket, de amikor a második babát is meghozták a golyák, már kereset nélkül maradt Balogh. Súlyos gondokkal telt napok következtek. A mindennapi kenyérre valót is alig tudta megkeresni s bizony az ötödik születésnap is elmúlt már, hogy nem tudtak még csak egy kis karácsonyfát is állítani. Ilonka hat éves volt, Péterke pedig öt és még egyszer sem örülhettek a legszebb ünnepnek. Pedig Balogh most is mindent elkövetett, hogy legalább egy kis karácsonyfát állíthasson, de nem hiszi, hogy sikerül. Nagyon-nagyon fájt neki, hogy kisínyeinek nem szerezhet örömet, a legnagyobb boldogságot, hogy a szeretet ünnepén karácsonyfa alatt örülhessenek velük együtt.

Nem is sejtette, hogy amikor ezt mondta, gyermekei a hidegtől összébújva egymás mellett még nem aludtak el. Így bizony minden szót hallottak és a rossz pokróc alá bújva egyszerre keservesen sírni kezdtek.

Reggel, amikor édesapjuk elment hazulról, a két gyermek

nagy dologra határozta el magát. Megbeszélték, hogy amíg édesapjuk odalesz, ők is elmennek hazulról és mindent elkövetnek, csak hogy jó szüleiknek örömet szerezhessenek. Kint az utcán szakadatlanul hull a hó és a két csöppnyi gyerek elindult vándorútjára. Mentek, mendégéltek a nagy házak között és dideregve gyönyörködtek a szebbnél-szebb kirakatokban. Így érkeztek el végre az egyik dunaparti karácsonyfaerdőbe. Istenem milyen boldogok voltak! Ott lehettek a karácsonyfák között, amelyek estére feldíszítve, aranydióval, almával ékesen gyulladnak fel, hogy hirdessék a szeretet, az isteni Gyermek megszületését. Álltak és tágranyitott szemmel bámultak, hiszen még sohasem láttak ilyet. A boldogságtól még a hideget sem érezték már annyira.

Egyszer csak megszólította őket egy néni.

— Gyerekek! Nem hoznátok fel hozzám ezt a kis fenyőfát? Kaptok valamit?

— Itt lakom csak a közelben és sok vinni valóm van. Ez már nem fér a kezembe. No, jöjjetek csak!

Ilonka magához ölelte a kis fenyőfát és Péterkével együtt elindultak a néni után. Az egyik közeli ház második emeletére mentek, de amíg odaértek, a néni mindent kikérdezett tőlük és nagyon megsajnálta őket. Özvegyasszony volt, akinek meghalt a kisleánya, s akit olyan nagyon szeretett. Amikor felértek a meleg lakásba, nem engedte el a gyermekeket, hanem mindjárt enni adott nekik, elbeszélgetett velük és együtt díszítették fel a néni karácsonyfáját.

Ezalatt édesanyjuk kétségbeesetten kereste gyermekeit, s amikor már sehol sem találta őket, kétségbeesésében bejelentette eltűnésüket a rendőrségen, ahogy azt nagyvárosban tenni szokták. Tekintettel a szent estére, édesapjuk is korábban érkezett haza munkájából. Amikor megtudta mi történt, hogy a gyermekek eltűntek hazulról, azonnal keresésükre indult. Éppen a kabátját akarta fölvenni, amikor kopogtattak az ajtón. Gyorsan kinyitotta s nem akart hinni a szemeinek, amit látott! Egy gyönyörű karácsonyfa állott előtte roskadásig rakva mindenféle jóval, amit a kis Iluska tartott a kezében. De ott volt Péterke is, egy hatalmas csomagot szorongatott a kezeiben. Jó szüleik nem győztek csodálkozni a látottakon s alig tudtak szóhoz jutni a nagy boldogságában! Végre örömtől könnyes szemekkel faggatták ki gyermekeiket. Azok persze mindent elmondtak töviről-hegyére, csak azt nem tudták elmondani, hogy ki volt az az áldott jó néni, aki megajándékozta őket a sok mindennel s ráadásul még nem is gyalog, hanem gépkocsin hozta őket haza.

Édesapjuk titokban megtörölte szemeit.

— Ő volt a karácsonyi angyal, kedves gyermekeim, akit a jó Jézuska küldött, hogy ti is megismerhessétek az Ő születésnapjának boldogságos ünnepét.

Meggyújtották a szép karácsonyfán a gyertyákat, szépen elébe térdeltek mindnyájan és őszinte áhítattal énekeltek:

*„Mennyből az angyal,
Lejött hozzátok...”*

És messze tőlük, valahol egy gyönyörű dunaparti palotában egy bánatos özvegy asszony adott hálát a Kisdednek, hogy ezen a szent estén nem maradt egyedül, mert igaz boldogságot szerezhetett egy sorsüldözött családnak...

Salamon József.

Julika angyallá lesz.

Julika, az ágrólszakadt, árva kis szolgáló, lihegve megáll, apró kezecskéit a futástól dübörgő szívére teszi és feszülten hallgatózik...

— Nem, hála Istennek, nem vették észre a szökését!

Gyorsan körülnézett... tájékozódni próbált. Tekintete a tanyát keresi, az idegen emberek szánalmából lett otthonát, — hasztalan erőlködik. A nagy sötétségben semmit sem lát.

— Ja, ha eltévednék!... riadt meg Julika és rémülten behunyta szemeit.

Ezzel azonban csak azt érte el, hogy megint eszébe jutott öregbéres Áron-bácsi gyönyörűségeken szép meséje. A mese, amelyet tegnap este hallott és amelyet sehogysem bír felejtteni:

...aztán így karácsonytájt, amoda túl a fenyvesben... leszállnak Isten angyalkái, hogy összegyűjtsék a jó gyermekek karácsonyfáját. Pirinyo kis aranybaltácska, hegyikristályból fogazott fűrészszeke van kezükben: úgy dolgoznak, könnyedén libegve, vidáman nevetve, egymással versengve, hogy minél több jógyermeknek jusson a csodadíszes, gyantaillatú karácsonyfából...

— Hát nekem miért nem jutott még soha? Én talán nem vagyok jó? — kérdezte ő akkor bánatosan.

Áron bácsi öreg kezei remegve simogatták meg a fejét.

— Dehogynem, — mondta gyorsan. — Persze, hogy jó vagy, te kis árva. Csak, hogy nagy ám a világ! Nem is lehet csodálni, ha itt-ott kifelejtjenek valakit a nagy sietségben. De egyszer majd eszükbe jutsz te is, meglásd.

Julikát azonban nem lehetett így könnyen megvigasztalni. Azóta is egyre azon búsul.

Hogy éppen őt felejtik így ki!

Alig is aludt valamieskét az éjjel; virradattól meg csak ténfergett, mint valami holdkóros. Minduntalan a fenyvesre kellett gondolnia. A kacagó angyalkákra... és nem lelte helyét.

— Látnod kell... Látnod kell... taszigálta egész nap a belső

kísértés. — Hiszen olyan közel van a fenyves, csaknem idelát-szik...

Hát most aztán látni fogja!

Ezért szökött el.

Hogy lássa.

Pedig, de sok dolgát is hagyta végezetlenül!... A malacok biztosan visítanak már türelmetlenül. Vajjon jut-e majd eszébe valakinek, hogy elébük öntse az estelit?

Imígy furdalja most Julikát a lelkiismeret. De szíve fáj a baromfinépért is, amelyet elmulasztott álba kergetni.

Mi lesz velük, szegényekkel, a szabad ég alatt?! Reggelig megveszi őket az Isten hidege!

A sűrűsödő büntudat végképp gyászbaborította Julika képezetét.

— Csak most az egyszer segíts meg bennünket, édes Istenem! — fohászkodik nehéz szívvel és égre emeli tekintetét.

No, fent is akad az menten!

Mert hát éppen ebben a minutumban kukucsált elő a felhők közül egy szép fényes csillagocska és pártfogó kacsintással lenevet Julikára.

— Gyere csak, gyere! — kiáltja videran. — Ne félj semmit. Én elvezetlek a fenyveshez, ha akarod. Csak gyere mindig utánam.

Azzal máris bukfencezik egy nagyot és gurulni kezd az égbolton. Néha úgy tesz, mintha belebonyolodna a lenyúló felhőfoslányok valamelyikébe, máskor meg pajkosan megszökik Julika éber pillantása elől, hogy röviddel később újra előbukkanjon nagyhuncut hunyorgással és — jóval nagyobb távolságban.

Julika repesve lohol utána.

Ily vidám kergetőzés közben érik el a fenyvest, ahol azonban oly sűrű tömörségben sorakoznak a fák, hogy tenyérynyi nem sok, de még akkora rés sem kerül a Julika csillagkereső nézésének.

—Jaj, jaj! —szepegi félve — hol vagy csillagocska?! Nem látlak, nem tudom merre menjek?...

—A füled után — tanácsolja a bohó csillagocska és Julika azonnal megértette.

Lágy énekhangot szűr feléje az erdei csend, meg könnyű szárnyak suhogó nesztét...

Mintha ígézet szállta volna meg, úgy indul Julika a sejtelmes hangok irányába... Vakon botorkál áthatolhatatlan feketeségben. Térdre is bukik, ágak is karcolják, haját megtépázzák, — de észre sem veszi. Csak megy... megy, előrenyújtott karokkal tapogatódzva.

Ugy rémlik neki, hogy sohasem lesz már vége ennek a gyötrelmes bukdácsolásnak, amikor a fák közül ezüstös fényt lát derengeni. Még egy útforduló. — és eléje tárul a mesebeli kép!

Látja, valóságosan látja a díszes angyalsereget! Látja az aranybaltácskák csillanását és hallja a hegyikristályból fogazott fűrészeeskék sivító dalát.

Nagy-nagy elragadtatásában elfeledkezik magáról. Tapsol örömében.

Az angyalkák kezében egyszerre megáll a munka. Meglepve, ámultan nézik az odacsöppent Julikát. De aztán előlép a főangyal és haragosan rámutat:

— Megint eljött egy kíváncsi
mindent látni akaró!

Am a tündéri látványtól megbűvölt Julika mitsem hall a haragos szavakból. Magánkívül áradozik:

— Ó, mily csodaszépek vagytok!
Arcotok mily ragyogó!
Szárnyatok, mint hattyú pelyhe,
hangotok égi zene...
Mesélte Áron bácsi,
mi dolgotok idele'...!

Nagyot nyel, majd könnyörögve mondja:

— Ugy szeretnék én is, én is
kisbaltával dönten!
Arvaságomban még nem volt
egy nap sem örömteli...

Hej, elbúsúlja magát Julika, de úgy, hogy még a könnyei is kicsordulnak. Még az a szigorúnak látszó főangyal is megsajnálja és vigasztalni kezdi.

— Ne sírj, ne ríjj, kicsi Julka:
aranybalta? — hogyne jutna!
Am ügyelj a regulára:
tilos lesújtanod fára,
amíg meg ne kérdeznéd:
áldozza-e életét?

Julika lelkesen bólintott és kapva-kap a pirinyó aranybaltácska után. Okulás céljából, darabig figyelmesen szemléli az angyalkák tevékenykedését. Elnézi, amint meg-megállnak egyik-másik takaros kis fenyő előtt, kedveskedve körülrepkedik, szárnyaikkal körülcirógatják, miközben hízelkedve durúzsolják;

— *Fácska, fácska fenyőfácska,*

reád is gyermek várna,

ki már régtől, ébren, alva,

akarva, vagy nem akarva,

érted vágyik szüntelen...

A kérő anyalszónak ugyan ki tudna ellenállni? A kisleány semmi esetre sem. Habozás nélkül felel:

— *Hát ha így van, ám legyen!*

Ugysem lehet szebb halálom

vágjatok ki, én nem bánom.

Serényen munkálkodnak az angyalkezek és Julika nemkülönben. Észre sem veszik az idő múlását, csak akkor rezzennek össze, amikor a főangyal hármat csettint a szárnyával.

— Hamar, hamar! — kiáltja ijedten. — Mindjárt lemegy a nap és ha nem siettek, bizony mondom, lemaradunk...

Nosza, előáll a hétlámpás Göncölszekér; szempillantás alatt meg is telik a karácsonyfának szánt fenyővel. És lám már az angyalkák is bontogatni kezdik szárnyaikat.

Julikának szívére fut az ijedség, kezéből kihull a kis aranybalta.

— *Hová igyekeztek?* — *kérdi sírásra görbült szájjal.*

— Vissza az égbe — felelte sietősen a főangyal.

— Miért, mit fogtok ott csinálni?

— Feldisznítjuk szépen a karácsonyfákat!

— És énvelem mi lesz?...

Te láttad azt, amit eddig csak nagyon kevesen láthattak. Teljesült a kívánságod. Nem elég ez neked?

Julika könnyörögve teszi össze kezecskéit:

— Ha veletek mehetnék én is...

— Dőre kívánság! Hiszen te nem vagy angyal!

— De szeretnék az lenni! — esdekel Julika és hangos sírással szalad az induló csillagszekér mellett.

— Könnyen lehetsz, ha valóban akarod — nyugtatná őt a legutolsónak maradt kisangyal.

— De hogyan...? hogyan?! — sikoltja Julika. Érti, hogy nem bírja már azt az iramot és ott fog maradni.

A főangyalnak megesik rajta a szíve. Villámsebesen visszarepül hozzá és gyorsan hadarja:

— Ninesen idő a magyarázkodásra... Adok neked egy tanácsot. Ha azt megfogadod, egészen bizonyosan angyal lesz belőled.

— És feljutok a mennyországba is?

— Hogyne, amint eljön az ideje!

— Jaj, mondd hát hamar, mit kell tennem?

Röviden hangzik a felelet:

— *Tartsd meg a tízparancsolatot!*

Julika lélekzetét is visszafojtva, sokáig néz a tünező alakok után, mélyen elgondolkozik, majd sarkonfordul és szaladni kezd hazafelé...

Ott aztán szerencsésen be is kerül a kapun és nyomban úgy érzi, mintha nagy kődarab esne le szívéről: a tanya népe még mindig az igazak álmát alussza! Nyilván sejtelmük sincs az ő kirándulásáról!

Sietve fordul az ólakba — nincs biz' ott semmi baj! A malacok is megélték s a baromfihad is előkerül kakasszóra.

Az egész rejtelmes éjszaka egyedül Julika szívében hagyott mélyenható nyomokat.

Julikáéban, aki idővel olyan dolgos, becsületes, istenfélő lányzóná válsdült, hogy messzi környék legényei vetekedtek a kezéért. Feleségül is ment hétvármegye legmódosabb daliájához, aki azóta sem szünt meg magasztalni az ő nagyszerű Julikájának nagyszerű tulajdonságait.

— Valóságos földreszállt angyal ez az asszony! — Kérkedik büszke örömmel. — Szinte attól tartok, hogy egyszeresak meg-gondolja magát és visszarepül az egekbe.

— Ne féljen kend attól, édes uram — mosolyog ilyenkor Julika asszony. — Nem vágyódnám én el innen, megtaláltam én már a mennyországomat itt is.

És boldogságtól kipirult arccal hajlik gügyögő kisfia bölcsője fölé...

Udvardy Raácz Emm

Karácsonya.

*Karácsonyfa! Világ fénye!
Te világítsz földre, égre.
Amíg a te fényed ragyog,
mosolyognak kicsik, nagyok.*

*Karácsonyfa! Világ béke!
Te alattad van a béke.
Együtt vannak ott a hívek,
ölelkeznek minden szívek.*

*Karácsonyfa! Világ gyöngye!
Kincseket szorsz a göröngyre.
Amíg te állsz: jó mindenki
s nem szegény a földön senki.*

*Karácsonyfa! Világ fája!
A szívünket tegyük rája
ajándécul a Kisdednek,
örömére az Istennek.*

Csomörkányi Pál.

Karácsonyi pásztorjáték.

Prológus (Öreg juhász kilép a függöny elé):

*Emberek, asszonyok, fiatalok, vének,
Ezen a szent estén elétek kilépek*

*S köszönök tinéktek nagy Dicsértessékkal,
Hozok vigasságot, szép jó békességgel.*

*Vén pásztor vagyok én, no hiszen látjátok,
De tudom eláll majd a szemetek, sátok,*

*Ha sorra elmondom, amin általestem
Pásztortársaimmal messze Betlehemben!*

*Haj, ha meglátjátok, haj, ha meghalljátok,
Haj, az ingeteket is odaadnátok,*

*Ha elmondhatnátok, hogy köztünk voltatok,
Pedig csak szegény nép, pásztorok voltak ott.*

*Szegény nép, rongyos nép, együgyű emberek,
És mégse cserélne egy is tiveletek.*

*Hej, egyetlen egy se bizony, azok közül,
A kik ezt a jászolt áldogálták körül,*

*Amelyben született világ Megváltója,
Világnak Öröme, szerelmetes Jója!*

*Azt a jászolt, melyben szalma közt születék
Az örök Szövétnek, lobogó Fényesség!*

*Azt a jászolt, melynél mosolyog az Anya,
Kis Jézust szoptatta boldog Szűz Mária!*

*Azt a jászolt, melyhez királyok is jöttek,
Boruliak eléje, csókolták a földet!*

*Azt a jászolt, melyhez tudósok járultak,
S bölcs fejükkel ők is porig alázkodtak!*

*Azt a jászolt, melyet körülterdepeltek
Koldus, fejedelem, koros agg és gyermek!*

*Hát nézzetek énrám, reszket kezem-lábam,
Hanem azt a jászolt színről-színre láttam,*

*S azóta nincs bajom, bánatom énnekem,
Csupa vigasság már én öreg életem!*

*Azért most nyissatok ti is fület, szemet
S nyomon kövessétek mindez hogy is esett:*

*Ezt nézve nézzetek és látva lássátok,
Szívetekbe vésvé meg is megtartásotok!*

*Mert örök szépség ez és örök tanulság,
Örök élet titka és örök boldogság!*

*Most hát visszalépek én is öreg pásztor
A függöny mögé, hol láttok még egy pásztort*

*S befejezve versem mondok rá egy ament:
Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus. Amen.*

(Öreg pásztor visszalép a függöny mögé, amely kis vártatva felgördül. *Szín:* füves térség, közepén pásztortűz mellette ülnek a pásztorok. Hajnal felé jár az idő, távolról halkan kolompszó halatszik ide, jelezve, hogy ott legel a nyáj. A pásztorok egy része subáikra heverve beszélget, ketten a tűz fölötti bogrács körül foglalatostkodnak. Heten vannak a tűz körül. Beszélgetnek.)

Bundás (Nagy kócos hajáról kapta ezt a nevet): Mondom nektek, valami készül Izraelben!

Kajla (Elálló nagy füle van): Ugy igaz, minthogy Kajlának neveztek! Csuda dolgok történnek!

Öreg pásztor (aki a prológot mondta): A levegőnek is más-milyen illata van, mint máskor. Olyan édes a szellő, mint a csúrgatott méz és olyan illatos, mintha illatos olaj volna!

Sánta: A vándorok furesa dolgokat beszélnek. Azt beszélik, hogy az idén hegyétől-tővéig kalászba borult a gabona e vidéken.

Bundás: Azt beszélik, hogy kétszer lesz aratás az idén s a fák ágai a földig hajolnak s oly édes és ízes minden gyümölcs, amilyent emberi nyelv még nem ízlelt.

Kajla: A tudósok azt beszélik, hogy visszafelé kerengenek a csillagok, mintha az Ur megállította volna az időt, mint egykor Józsuá idejében. Nagy csudák történnek körülöttünk, pásztorok!

Mind: (Áhítatosan, halkan): Nagy csudák!

Öreg pásztor: A kalmárok, akik áruikkal bejárják Kelet és Nyugat városait, azt beszélik, hogy forrong a világ, közeleg az Új Rend. Közeleg az Ítélet, amely letöri majd a Gonosz szerveit és meghozza a jók jutalmát e földön.

Rongyos (Még rongyosabb, mint a többi pásztor): A szegények azt mondják, készül az új Törvény, amely felruházza a szűkölködőt, megvigasztalja az özvegyet és árvát.

Kajla: Próféta támadt Izraelben, bizonyos János nevezetű, aki az Eljövendőről prófétál és sereglenek a népek. Mindenki éri a csoda közelségét!

Bundás: Azt beszélik, közel a Messiás!

Mind (áhítattal, halkan): Közel a Messiás!

Énekhang (Kintről, közeledik):

*A juhásznak jól megy dolga,
Egyik dombról a másikra
Terelgeti nyáját,
Fújja furulyáját,
Bú nélkül éli világát!...*

Bojtár (Az éneket abbahagyja és még kintről, kiabálva): Hé, pásztorok, pásztorok! Bundás, Kajla, Rongyos, Sánta, Öreg, gyertek, gyertek, siessetek! Csoda történt! (Megjelenik, vállán bárányt hoz. A pásztorok fölgráznak a tűz körül.)

Öreg pásztor: Mit óbégatsz, te suttyó? Miféle csoda?

Bojtár (lihegve a nagy fölhevüléstől): Idenézzenek kendtek! Nézzék meg ezt a bárányt!

Mind (Közelmennék és bámúlva nézik a bárányt): Csoda! Csakugyan csoda történt!

Sánta (Sántikálva táncrakerekedik, kiabál, még bukfencet is hány): Csoda történt! Csoda történt!

Öreg pásztor: Nézzétek, színarany a szőre!

Kajla: Nézzétek, hogy villognak a körmei!

Bundás: Gyémántból vannak azok, nézzétek!

Rongyos: Nézzétek, a szeme olyan, mint az ibolya!

Kajla: Jaj, mindjárt, mindjárt megszólal!

Öreg pásztor: (Áhítattal): Csoda történt!

Sánta (Mint előbb): Csoda történt! Csoda történt!...

Öreg pásztor (Bojtárhoz): Hogy történt, mint történt, hol találtad? Beszélj el!

Bojtár: Hát, nem is olyan régen, leheveredtem a fügefa alá, amott túl, a dombhajlás alatt, hiszen tudják, kendtek hol, — mondom leheveredtem, hogy majd pihenjek egyet. Hanem a kis pihenésből nagy szundítás lett. Álmodtam is valami szépet, de nagyon szépet, hanem, hogy mit, azt már úgy elfelejtettem, hogy ugyan, ha fölakasztanának, se tudnám kendteknek elmondani! Szóval...

Öreg pásztor (Közbevág): Ne locsogj annyit! Gyerek!

Bojtár: No, hiszen ez is odatartozik! Elég az hozzá, hogy egyszer csak valami rossz álom váltotta föl az előbbi jót: azt álmodtam hirtelen, hogy édesanyám dézsába nyomja a fejemet, aztán valami melegvizes, puha ronggyal dörgöli az arcom, hogy ha lehet, hát lemossa róla a szutykot. Hát ez, akárki akármit mond, nem jó álom!

Bundás: Gyorsabban, te szutyok Jancsi, mert kupán váglak! Mi van a csuda-báránnyal?!

Bojtár: Ejnye már, de türelmetlenek kendtek! Hát hiszen nem azt mondom ehen is? Álmomban, mondom, nyűszítettem, sírtam, kegyetlenül, mert nem szeretem valami nagyon, ha melegvízzel

cirógnak (a közönség felé: igaz-e gyerekek, annál már jobb a túrósesusza is!) No szóval, a nagy nyüsítésnek az lett a vége, hogy egyszer csak fölébredek! S hát akkor veszem észre, hogy nem is az édesanyám nyomkodja az én fejemet valami dézsába. hanem a Puli nyalja nagy igyekezettel az arcom.

Öreg pásztor: De te hosszú fülű bojtárgyerek, most menten kitekerem a nyakad, ha nem mondod mindjárt az aranyszőrű bárány dolgát! Ki törődik azzal, hogy a te maszatos arcodat megnyalta a puli?

Bojtár: (Méltatlankodva): Ejnye, de figurásak kegyelmetek! Hát nem azt mondom mindétig, amit kívánnak tőlem? — Hát alighogy kinyitom a szemem, fogja ám a puli a nadrágom szárát és cibálni kezdi kegyetlenül, hogy keljek már föl s menjek, de gyorsan!

Kajla: Ühüm, pedzi már!

Bojtár: No, fölkeemergek erre, hogy oldalba verem a pulit, mert azt gondoltam, megbolondult. De ahogy feléje hajítom a furkósbotomat úgy félreveti magát, mint a nyíl s már vagy tíz lépéssel előttem ölti felém a nyelvét, mintha csalogatna. Na erre aztán igazán megdühösödtem s eszeveszetten üldözni kezdtem. Hát amint futok, egyszer csak olyant láttam, hogy menten földbegyökerezett a lábam. A zöld pusztá közepén egy gyönyörűséges fehér rózsabokorba virított, de olyan csudálatosan szép, hogy olyant még szem nem látott. Ez a bokor is azalatt nyilhatott ki, amíg én aludtam és a puli nagyban nyalogatta az arcom...

Öreg pásztor: Ez is csoda!

Sánta: Csoda történt, csoda történt! (Mint fent.)

Bojtár: Még jól magamhoz se térhettem a nagy elálmélkodásból, amikor hallom ám, hogy a bokor olyan hangot ad, mint egy maszületett bárány. Azaz, hogy nem is olyant, csak ahhoz hasonlót, de annál sokkal szebbet ám! Nagy ijedtségemben minden imádságot elmondtam, ami hirtelen eszembe jutott, s csak akkor derült föl az ábrázatom, amikor a rózsabokorból kimászott ez a kisbárány itt. Azt hittem először, hogy csak álmodom az egészet, olyan szép volt; amint rásütött a holdvilág ezüstös fénye. De a csoda még ezután is folytatódott. Lehajoltam és megsímogattam az aranyos szőrét, amikor édes, halk hangon de tisztán érthetően megszólalt: „Kedves bojtár, emelj föl engem a válladra és vigyél el társaidhoz s együttesen ajándékozzatok a kis Jézusnak, a világ Megváltójának, aki ma született, mint én“.

Mind (Ámúlva): A kis Jézusnak?

Öreg pásztor: A kis Jézusnak? Hazudsz, te bojtár, vagy részeg vagy, vagy talán csak álmodtad az egészet! Ki lenne az a Jézus?

Bundás: Mi ilyen nevű papot nem ismerünk, pedig nyilvánvaló, hogy áldozati bárányt csakis papnak szokás küldeni, hogy imádkozzék az Urhoz, a lelkünk üdvösségéért!

Mind: Hazudsz te bojtár! Megérdemlenéd, hogy eldöngessünk, mint a hazug embereket szokás!

Bojtár (Félig könnyezve): Hát így ismernek kegyelmetek engem? Esküszöm mindenre, ami szent előttem, hogy az utolsó betűig igaz mindaz, amit elmondtam. Minden úgy történt, ahogy mondtam. Ez az aranyszőrű bárány világosan azt parancsoolta, hogy vigyük őt a kis Jézushoz.

Mind: Dehát ki az a kis Jézus?...

(A színpadon a fény hirtelen megváltozik, a félhomályt rózsaszínű fény váltja fel, a pásztorok a tűz körül szoborcsoporttá merrevülnek és távolról felhangzik a *Mennyből az angyal* dal! ama, de e'őször szöveg nélkül, csak zene, esetleg zümmögés, amely közelebb érve, mind erősebb lesz, majd végül belépnek az *angyalok*, fehér egyszerű ruhában, szárnyakkal és ekkor énekelni kezdik a *Mennyből az angyalt*. Az ének elhangzása után):

I. Angyal. Kérdeztétek, ki az, aki ma született? Hát most tudjátok. Ő a világ Megváltója, az Ur egyszülött Fia, aki ma született Betlehemben és minket küldött el hozzátok, hogy siessetek az ő üdvözlésére, mert Ő a szegény emberek egyetlen reménysége. Hallottátok az angyali szókat, siessetek tehát!

Pásztorok (Már az ének alatt lassan térdre ereszkedtek): Hallottuk az angyali szókat! Oh, Urunk, drága Jézus!

Angyalok: (Elmennek.)

Öreg pásztor: Hallottátok? Láttátok? Megtörtént a csoda! Amit úgy vártunk! Siessünk! De ne üres kézzel! Én elviszem szegény kis Jézuskának a subámat, biztosan fázik abban a rideg jászóiban!

Kajla: Én juhtúrót viszek neki!

Bojtár: Én az aranyszőrű báránykát viszem neki!

Rongyos: Én csak imádságot vihetek neki, de hiszen Ő úgyis a szegények Istene, drága megváltója!

Öreg pásztor: Csak gyorsan, gyorsan, hiszen hallottátok az angyal szózatát!

(Tesznek-vesznek, mindegyik kis batyut csomagol be az ajándéku szánt holmikkól, majd ezt éneklük:

Az angyalok most hirdetik,

Pásztorokat elvezetik...

Nosza mi is keljünk fel,

Betlehembe menjünk el.

Haj, haj haj!

Ugy repüljünk mint a raj!

(elmennek, a színpad elsötétül.)

II. KÉP.

(Szín: ugyanaz, mint az előbb, csupán a pásztortűz hiányzik; szabad füves térség; lassan hajnalodik. Ez a kép a betlehemi jászolhoz való zarándoklást mutatja be, tehát a szereplők állandó mozgásban vannak a színpad egyik oldalától a másikig. Akinek mondókája van, egy percre megáll, azután megy tovább. Mikor a színpad kissé kivilágosodik, a pásztorok éneke hangzik, amely közvetlenül az előbbi kép eseményeire utal.)

Pásztorok (Sorba bejönnek s amíg az ének tart, körbe járnak):

Csordapásztorok
Midőn Betlehemben
Csordát őriznek
Éjjel a mezőben,
Isten angyali
Jövének melléjük,
És nagy félelemmel
Telék meg ő szívük.
Örömet mondok
Néktek ne féljetek,
Mert ma született
A ti üdvösségtek:
Menjete el csak
Gyorsan a városba,
Ott találjátok
Jézust a jászolban...
El is menének
És el is jutának,
Köszöntésére
A kis Jézuskának.

Öreg pásztor: Hallod-e bojtár, el ne ejtsd az aranyszörű báránykát, mert kitépem minden szál hajad!

Bojtár: Inkább meghalnék, semhogy elejtsem a kis Jézuskának szánt ajándékot! (Egymásután lassan elvonulnak s az ének első szakasza még hangzik, egyre távolodva.)

Kalmár (jön batyuval és kísérettel, akik szintén terheket visznek): Én kalmár vagyok, kereskedő, aki sorra járom Kelet és Nyugat városait. Bolyongásomban meghallottam a szellőtől, hogy ma született a kis Jézuska, a világ megváltója, fölkerelkedtem tehát, becsomagoltam legszebb portékáimat, hogy elvigyem Neki, hogy hadd örvendezzek a rideg jászolban. Siessünk emberek, hogy mielőbb odaérjünk!

Kísérők (Karban): Siessünk, hogy mielőbb odaérjünk! „Az angyalok most hirdetik“... (el énekelve).

(A három napkeleti böles jön hosszú, csúcsos sapkában, színes bő ruhákban.)

I. Böles: Mi vagyunk a híres napkeleti bölcsek, akik örököltük a nagy Salamonnak és a prédikátornak világgraszoló bölcsességét.

II. Böles: Mi vagyunk a híres napkeleti bölcsek; megvénültünk, hajunkat, szakállunkat belepte az öregség jele, a dér, s hiába kerestük a bölcsek kövét, nem találhattuk meg. De most hírt hallottunk, hogy megszületett a kis Jézuska, a világ megváltója, azért fölkerelkedtünk s elmegyünk hozzá, hogy okosságunkra büszke fejünket megalázzuk az isteni Kisdéd előtt.

III. Böles: Mi vagyunk a híres napkeleti bölcsek,

Megyünk a Kisdédhez, aki nálunk bölcsőbb...

Mind: Az angyalok most hirdetik

Pásztorokat elvezetik, stb... (elmennek).

(A három királyok jönnek, fejükön korona.)

Gáspár: Mi vagyunk a három napkeleti királyok, Gáspár, Menyhért és Boldizsár. Nagy, hatalmas fejedelmek vagyunk, de most megyünk, hogy hódolatunkat mutassuk be a leghatalmasabb fejedelemnek, kis Jézusnak s arannyal, tömjénnel és mirhával kedveskedjünk Neki.

Mind: Az angyalok most hirdetik,

Pásztorokat elvezeti stb... (elmennek).

(Nagy csapatban jönnek a szegény emberek, rongyosak, betegek. Ilyen felkiáltások hangzanak közülük: Jaj a lábam!... Segíts meg Jézuskám!... Védj meg a keményszívűek ellen!...

I. Szegény: Mi vagyunk a világ szegényei, árvái, özvegyei, akik e gonosz világban nem leltünk orvosságot sebünkre. Hanem most megszületett a mi orvosságunk, aki megöli a világ gonzságát s elvezet bennünket az Ő szent országába. Siessünk azért Hozzá, hogy leborúlva előtte, imádjuk őt, aki jászolban született, mintha a legkoldúsabb lenne közöttünk. Sietve siessünk hozzá!...

Mind: Az angyalok most hirdetik

Pásztorokat elvezetik stb. (elmennek, a színpad előttül).

III. KÉP.

(Szín: Ugyanez a szabad térség, csak az egyik oldalán egy nagyobb fajta „betlehem“, amelyből erős világosság árad ki, de bele látni nem lehet. Körülötte térdepelnek a pásztorok és a többi zarándokok, akiket az előbbi képen láttunk, a három király kivételével.)

Öreg pásztor: Most, hogy ajándékainkat bemutatattuk Isten egyszülött Fiának, a mi Urunk, Jézus Krisztusnak, aki megmente nekünk, hogy fényességes arcát megláthassuk, testvéreim, most énekeljünk az ő dicsőségére!

Mind (ének): Kirje-kirje kisedöcske,
Betlehemi gyerököcske stb.

Három királyok: (Ének után megérkeznek): Odaállnak a betlehem bejárata elé és egyszerre mondják:

Adjon Isten Jézusunk, Jézusunk!
Három király mi vagyunk.
Lángos csillag állt felettünk,
Gyalog jöttünk, mert siettünk,
Kis juhocska mondta, — biztos
Itt lakik a Jézus Krisztus.

Menyhárt: Menyhárt király a nevem,
Segíts édes Istenem!

Gáspár: Istenfia, jónapot, jónapot!
Nem vagyunk mi vén papok.
Ugy hallottuk, megszüiettél,
Szegények királya lettél,
Benéztünk hát kicsit hozzád,
Üdvösségünk égi országot!
Gáspár volnék, afféle
Földi király személye.

Boldizsár: Adjon Isten Megváltó, Megváltó!
Jöttünk meleg országból.
Főtt kolbászunk mind elfogyott,
Fényes csizmánk is megrogyott,
Hoztunk aranyat hat marékkal,
Tömjént egész vasfazékkal.
Én vagyok a Boldizsár,
Aki szerecseny király.

Öreg pásztor: (Benéz a betlehembe):

Irul-pirul Mária, Mária,
Boldogságos szűz anya.
Hulló könnye záporon át
Alig látja Jézuskáját.
Pásztor, király, mind muzsikál.
Meg is kéne szoptatni már.

(tréfásan) *Kedves három királyok,*
Jóéjszakát kívánok!

A munkácsi hősök

Fehér hóban piros vércsepp ...

Vércsepp körül varjú madár

Sikongva szól: itt a halál !

Sok-sok vércsepp, sok-sok varjú.

Kihült szemek, dermedt karok.

Jaj, magyarok! Mind magyarok!

Miért haltak? Kik ölték meg?

Miért a könny, az árvaság?

— Mert gyilkolt a rút gyávaság!

Munkácsi föld, friss vércseppek,

Szent koporsók, hős halottak :

Áld titeket, áld a holnap !

Áld a holnap s áld az Isten.

S nem lesz köztünk soha egy se,

Ki nevetek elfelejtse.

El nevetek, hős vártanúk,

Évszázadon, évezreden!

Megőrzi a történelem ...

1939. január 6.

Móra László.

Beszéd szeretet-estre.

MAGYAR TESTVÉREIM !

Ezekben a napokban, amikor megnehezült felettünk az idők járása, amikor úgy érezzük, hogy a történelem jár fölöttünk, két-tós kötelességünk, hogy elesett magyar embertársainkon segítségünk minden tőlünk telhető módon és eszközzel. Eszembe jutnak itt ama csodálatos kenyérszaporításnak titkai s felidézem emlékezetünkbe ezen az estén, miként folyt az le. Esteledvén pedig — mondja a Szentírás — hozzámenének tanítványai, mondván: Puszt a hely és már eljárt az idő, bocsásd el a sereget, hogy a falvakba menvén, eleséget vegyenek maguknak. Jézus pedig mondá nekik; Nem szükséges elmenniök; adjatok ti nekik enni. Felelének neki: Nincs itt más, csak öt kenyérünk és két halunk. Akkor szóla az Ur; Hozzátok azokat nekem ide. És miután meghagyta, hogy a sereg telepedjék le a szénára, vevé az ötkenyeret és két halat s égre tekintve, a tanítványoknak adá a kenyeret. A tanítványok pedig a seregnek. És evének mindnyájan és a fönmaradt hulladékokból tizenkét kosárral szedének. Az evők száma pedig ötezer férfi volt, az asszonyokon és gyermekeken kívül.

Ezeket a szavakat érzem megelevenedni ezen a mai estén, amikor összegyűltünk, hogy szétosszuk a reászorulók között azt, amit szívünk, szeretetünk a számukra összegyűjtött a jölelkű adakozóktól.

Csodálatos erő van a szeretetben! Ime, amikor már úgy éreztük, hogy vége minden áldozatkészségnek, mert magunknak is beosztással kell élnünk: kinyílt a szeretet virága a szívekben s az öt kenyérből és két halból újra százan és százan olthatják éhségüket, csillapíthatják szenvedésüket. Csodálatos erő van a szeretetben, Magyar Testvéreim! Igen, ez a csodálatos erő dobban-totta össze most is a szíveket, ez a csodálatos erő terelt össze bennünket erre az estre, ez az erő avatott bennünket ma vendéglátó gazdává.

És ahogy az Irás mondja, a csodálatos kenyérszaporítás után a fönmaradt hulladékokból tizenkét kosarat szedtek össze, úgy a mi áldozatkészségünknek is megmaradt csodálatos áldása, amely több, mint amennyit áldoztunk ez estéért. Odaadtuk a nálunk jobban rászorulók számára kenyérünk felét, minden még nélkülözhető és megmaradt kincsünket... de kaptunk érte kétannyi örömet, százannyi meglelégedést: a mindennapi kenyérhez jutottak tekintetében, hálás reánk gondolásában. Ez a boldogító érzés marad meg nekünk s ezért, — érezzük — érdemes volt áldozatosnak lennünk.

A másik kép, amit ma, ezen az estén a lelki szemeim előtt látok: az a sok száz és száz kinyújtott vézna kar, reménytelen szem, amely meglátja a feléje nyújtott kenyeret s amely nem

úgy nyúl feléje, mintha alamizsna volna, hanem úgy, mint testvér ad a testvérnak: szívvel, meleg szeretettel, minden lealázó gondolat nélkül!

Lehetetlen meghatódottság nélkül elmondanom, mit látok még lelki szemeim előtt... Ott látom az elesett özvegy édesanyát, akit gyermekei unszolnak a kenyérszégésre s napok óta üres a ládafia... Látom az elhagyott, elaggott öregeket, akiknek minden vágya az öregkor megérdemelt pihenőjét keresi, s döbben ten kell ráébredniök, hogy a mindennapi kenyerük sincs biztosítva... Látom a kitaszított árvát, amint nagy szerénységében már kérni sem mer... És látom, igen, ma este ezt is látom: mint derül fel az özvegy édesanya tekintete a szeretet megnyilvánulására; látom az életük végét járó öregeket, akiknek életbarázdás arcát megaranyozza a mi szeretetünk reájuk sugárzó fénye; látom az inséges, szerény árvát, aki elfelejti most árvaságát s a mi kinyújtott kezünkben elvesztett Édesanyja áldott kezeit fedezi föl!

Köszöntöm, köszöntöm szívvel, szeretettel mélyen tisztelt magyar testvéreimet, akik lehetővé tették azt, hogy községünk elhagyott szegényeinek egy megelégedett estét, boldog napot szerezhettünk. Tudom, szent meggyőződésemm, hogy nincsen veszve az a nép, amelynek megnyílik még a szíve az elesettek iránt, tudunk adni szegénységünkéből a nálunk is rászorultabbaknak. Köszönöm mindazoknak nemes cselekedetét, akik letörölték a szenvedők és inségesek könnyeit gondos, meleg kezükkel, szeretetük melegével. Áldja meg az Isten mindazokat, akik — bár maguk sem rendelkeznek bőséges javakkal, — hallgatva szívük szavára, megosztották kis dolgaikat azokkal, akik ma itt általam mondanak nekik hálás köszönetet!

A munkácsi hősök sirjánál

Oh zengjed, búgjad énekem:
Piros a hó a végeken.
Örök magyar sors, örök hősmese:
A végbeli vilézek élete.

Egy magyarra hajdanán is,
Ellenségből jutott száz is;
Borát más itta, kenyerét más ette,
De más sohase halt meg helyette.

Végvár vagyunk, ha bent, ha kint...
Örök végvár, testvér, így tekintsd!
Ellenség volt s van száz annyi, mint magad,
De azért a magyar is volt és marad!

Ha keserű is kicsi kenyered,
 Ha kemény kő is hideg fekhelyed,
 De tiéd a föld, tiéd a vár,
 Nem vagy idegen, hontalan betyár.

Szeresd egymást, testvér, hősök sarja,
 S várad, amelynek kikezdett alja,
 Építsd, s a zsirodon hizott árulód,
 Ahová való, patkánylyukba fojtsd.

Oh, kihullt vér minden cseppje,
 Minden magyart ihless teltre...
 Se barát, se sógor, emeljen edzen
 E tudat, s tartson össze minden ellen!

Madácsy László.

Magyar katonák!

Felétek küldöm ifjú szívemet, —
 amerre lép a végtelen menet:
 hol dal harsan, — hol bakancsok alatt
 döng a föld és új tavasz fakad;
 hol kinyitnak a hervadt violák —
 Katonák! Ó magyar katonák!

Felétek küldöm ifjú szívemet:
 Aranykalászos róna integet
 s benne bűg az estharang szava;
 lányok álma, csókja, sóhaja,
 kaszák pengése: új magyar világ —
 Katonák! Ó magyar katonák!

Felétek küldöm ifjú szívemet,
 Felétek száll a mult, mint üzenet,
 ha atyák korhadtt, porló csontjai
 megindulnak zászlót bontani,
 hol szélben zúgnak a kárpáti fák!
 Katonák! Ó magyar katonák!

Vasvári István.

TANÍTÁSOK, VÁZLATOK.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

1940. január 3. hete.

I. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A világításról.

Nevelési cél: A szem egyik legnagyobb kincsünk!

Szemléltetés: A különféle világítóeszközök természetben és képen.

Megfigyelésre utalás: Miért jobb nappal elvégezni az írást, mint este, lámpavilágúál?

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. A téli esték hamar beköszöntenek. Miért? Miért hosszabbak a nyári nappalok? De azért a téli estéknek is megvan az örömük. Egy este azonban — eltört a lámpaüveg, a kereskedések már zárva voltak, aznap este hamar le kellett feküdni: nem volt világosság!

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma a világításról!

II. Tárgyalás. a) Nem mindig volt villany és gáz!

b) A mesterséges világító eszközök fejlődése: mécs, gyertya, petróleum, karbid, gáz, villany.

c) Legjobb a felülről jövő világosság.

d) Az egészségre káros világítóanyagok (rontják a levegőt és a lélekzésre alkalmatlan anyagot (gázokat) termelnek.) Ezért káros a gyertyavilágítás. (Lángja lobog, gyenge fénye rontja a szemet, a levegőből sokat fogyaszt (oxigént), tehát rontja azt.) — A petróleumlámpa is rontja a levegőt, sok meleget fejleszt, néha kormoz is. Ha nem kellő finomításu, könnyen robban. — Legyünk óvatosak a petróleummal! Égő gyújtóval ne közeledjünk a petróleumhoz. A lámpába égés közben ne töltsünk petróleumot, mert felrobbanhat!

e) Mesterséges világításnál lehetőleg ne írjunk, ne olvassunk! Legjobb és pótolhatatlan a természetes világítás: a nap fénye!

f) A legcélszerűbb, legegészségesebb a villanyvilágítás. A levegőt nem rontja, veszélytelen, kényelmes és takarékos.

III. Összefoglalás. Rajzoljuk le (egyszerű sematikusán) a különféle világítóeszközöket s közben beszéljük meg megegyezően a róluk szerzett ismereteket.

Alkalmazás: Készítsünk színes papírból lámpaernyőt.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

1940. január 3. hete.

I. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A 9-es ismertetése.

Nevelési cél: A számtani gondolkozás kifejlesztése.

Szemléltetés: Számológépen; korongokon; ujjakon; vadgesz-

tenyével; (esetleg más gyümölcs is alkalmas); négyzet alakú színes lapokkal; a tekejátékon; dominóval stb.

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A nyolcas számkörben való számolás felújítása korongokkal. Számlálás fel és vissza. Összeadás, kivonás, szorzás és osztás a nyolcas számkörben.

b) Célkitűzés. Adjunk még 1-et a 8-hoz!

II. Tárgyalás. a) Számolás 9-ig vadgesztenyével 8 meg 1: 9. 7 meg 2: 6 meg 3: 5 meg 4: 4 meg 5: 3 meg 6: 2 meg 7: 1 meg 8?

b) Számlálás az ujjakon! 5 meg 4? (Elvétellel kivonás a 9-es számkörben.)

c) Szétbontás és összetevés. Négyzet alakú színes lapokon. Hányszor 3 a 9? Hányszor 1 a 9? Hányszor van meg a 3 a kilencben? És az 1?

d) Miből áll a 9?

e) Elvont számokon begyakorlás. Mennyi 8 meg 1? Mennyi marad, ha 9-ből elveszek 2-t? Hányszor három 9? Hányszor van meg 3 a kilencben?

f) Számjegyírás. Felírjuk a 9-et a táblára. A tanulók a kezükkel rajzolják a ívegőbe. Majd az írkába.

III. Összefoglalás. a) Kapcsolás. Miből áll a kilenc?

b) Begyakorlás. A számsor 9-ig és vissza.

c) Alkalmazás. Játsszunk tekejátékot (kuglizzunk)!

Beszéd- és értelemgyakorlat.

1940. január 2. hete.

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Hogyan kerül a kenyér asztalunkra?

Nevelési cél: Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma...

Szemléltetés: Képeken.

Megfigyelésre utalás: Hogyan sütik otthon a kenyeret?

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az emberek foglalkozása. Miért dolgozik az édesapa, mit dolgozik? Milyen foglalkozásu emberek vannak még?

b) Célkitűzés. Hogyan kerül a kenyér asztalunkra?

II. Tárgyalás. a) Egy búzaszem útja a kamrából asztalunkig. A gazda felszántja földjét. (Mikor?) (Puha ágyat vet a búzaszemnek.)

A búzaszem téli álma.

Megérkezik az első tavaszi napsugár! (Felébred a búzaszem.)

A csodálatos élet! (A kis búzamazból egy nála sokkal nagyobb növény fejlődik!)

Kalászbán ring a mező! (A kis búzamaz megszászorozza önmagát!)

Cseng a kasza, mikor fenik! (Aratás.)

Arató ünnep falun. (Hálaadás.)

Behordás és cséplés.

A buzaszem a kamrából a malomba kerül.

Községünk malmai: szél-, gőz-, vizimalom.

Fehér liszt lett a buzaszemből!

Édesanyám kenyeret süt!

b) Elmélyítés. Vályi Nagy Géza: Az uj kenyér című költeménye.

Uj kenyér.

Milyen oszló, milyen foszló,
Ducoshátu, szép, pirosló,
Illatos, lágy, hófehér
Az uj, szent magyar kenyér!

Milyen ropogós a héja,
Kíváncsú a karéja!
S mily beszédes, mily szelíd,
Mikor frissen felszelik!

Lisztjét édesapám hozta,
Anyám keze dagasztotta,
Tán azért is oly szépszinű,
Kalácsnál is jobbízű!

Tán azért száll — hogyha látom —
Ég felé az imádságom:
Ó, édes, jó Istenünk:
Mindig ilyet adj nekünk!

III. Összefoglalás. a) Begyakorlás. A táblára írt vezérszavak alapján.

b) Alkalmazás. Rajzoljuk le, amit most beszéltünk! A buzaszem vándorútja!

c) Megfigyelésre utalás: Hogyan süti édesanyám a kenyeret?

Olvasmánytárgyalás.

1940. január 2. hete.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Három királyok c. olvasmány tárgyalása.

Nevelési cél: A néphagyományok megbecsülése.

Megfigyelésre utalás: Figyeljék meg az egyes népi szokásokat.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés keltés. Elmúlt a karácsony! Mit csináltak az ünnepek alatt? Milyen szokás van nálatok karácsony estjén? Hát Szilveszter este mit csináltak a nagylányok? A magyar ember érdekes régi szokásokat őrzött meg az ünnepekkel kapcsolatban. A legtöbb egyházi ünnepet régi szokásaival tartja meg. Milyen ünnep volt a múlt héten?

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma a Vízkereszt ünnepi szokásokról.

II. Tárgyalás. Joszt Ferenc: Három királyok című olvasmányának bemutatása.

Három királyok.

A gyerekek már beleuntak a hógolyózásba meg a csúszkálásba. Bementek hát a meleg szobába s az ablakból szemlélték a szállingó hópihéket.

— Jaj, hát azok micsodák? — szólt ijedten az ablak mellett Karesi.

— Maskarák, maskarák! — örvendezett Pista, aki bátrabbnak és okosabbnak akart látszani öccsénél.

— Ugyan már, no! Dehogy maskarák! Hisz azok csak Vízkereszt után, farsangkor szoktak megjelenni! — okoskodott Rózsi, a két fiú néneje.

Erre már a gyermekek édesanyja is kitekintett az ablakon..

Három különös tömzsi alak állt künn a léckerítés előtt. Hosszú fehér ing libegett mindeniken. Az ingek alól jó meleg téli gúnya kandikált ki. No, még ilyet: téli gúnya fölött fehér ing! Ezért voltak hát olyan tömzsiek! Csizmája is volt mind a háromnak! Első tekintetre hóembereknek tűntek fel a nagy fehér ingben. De más is volt rajtuk a fehér ing fölött. Az egyiknek vállán piros papírszalag volt átkötve, a másikén zöld, a harmadikén meg kék.

A piros szalagos jókora fakardot szorongatott a kezében. A zöld szalagos meg egy csengőt rázott teljes erővel. No, de mégis csak a kékszalagos volt a legkülönösebb! Olyan fekete volt a képe, mint a szerezsené. A kezében meg egy nagy kiugrós csilagot tartott.

— O, hiszen ezek a három királyok! — mondta a gyermekek édesanyja. — Ilyenkor szoktak járni, karácsony és vízkereszt között. Behívjam őket?

— Hívjuk be, hívjuk be a három királyokat! — szólalt meg ismét egyszerre a két nagyobbik gyerek.

Csak éppen Karesi szepegett egy kicsit a feketeképűtől. De lassan ő is nekibátorodott.

Nyílt az ajtó s belépett a fakardos király és megszólalt:

— *Gáspár király az én nevem,
Aranyamat emelgetem!*

Aközben csakugyan úgy emelgette a tarisznyáját, mintha teledes-teli lett volna arannyal. Alig fejezte be mondókáját az első király, már ott volt nyomban a második, nagy esengetyűjével.

— *Menyhért király az én nevem,
Tömjénemet emelgetem!*

— mondta s úgy emelgette közben ő is a tarisznyáját, mintha az is tömve lett volna kincsel.

Benn termett most a feketeképű is. Ő is elmondja a magáét:

— *Boldizsár király a nevem,
A mirrhámat emelgetem!*

Azzal ő is megemelintette a tarisznyáját. Ezután együtt énekeltek mind a hárman:

— *Királyok ajándékát:
Aranyat, tömjént és mirrhát
Vigyünk mi is Urunknak,
Ártatlan Jézusunknak.
Szép jel és szép csillag,
Szép napunk támadt.
Szép napunk támadt!*

Amikor a *csillag* szót kiejtették, Boldizsár király mindig kiugratta a csillagot.

Az ének után Gáspár megint beszélni kezdett:

— *Csillag után ballagtam,
Aranyamat Jézusnak adtam.*

Boldizsár a *csillag* szó említésekor megint kiugratta a csillagot. Gáspár még egyet emelintett a tarisznyáján s úgy tett, mintha kiürítené.

Gáspár után Menyhért került sorra:

— *Csillag után ballagtam,
Tömjénem Jézusnak adtam —*

A tarisznyával ő is úgy tett, mint Gáspár az előbb.

Végül Boldizsár következett:

— *Csillag után ballagtam,
Mirrhámat Jézusnak adtam —*

mondta s tarisznyáját ő is megemelintette, mintha valóban kiürítené. Ezután megint közös éneklésbe fogtak:

— *Kérjük a szép szűz anyát,
Kérje értünk szent Fiát,
Hogy békeességben tartson,
Ellenség, hogy ne ártson!
Szép jel és szép csillag,
Szép napunk támadt,
Szép napunk támadt!*

A gyermekek és édesanyjuk úgy elgyönyörködtek a három királyok szép játékában! De még nincs ám vége!

Most már tréfás énekbe kezdtek a királyok:

— Elvégeztük a nótánkat,
Kifárasztottuk a szánkat,
Most aztán, ha nem irigylük,
Az adót megadni illik:
Meleg cipót, szalonnát,
Sült malacot, kocsonyát,
Aranyalmát meg diót,
Ropogós mákospatkót,
Vagy ha az nincs, más valamit,
Adjon Isten a helyébe ezerannyit!

Volt is minden, amit csak kívántak. Jutott mindenből még a tarisznyába is.

Isten áldását kívánták azután a házra és megelégedetten továbbmentek.

- b) Az olvasmány által keltett élmények megbeszélése.
- e) Az olvasmány gondolatesoportonként való tárgyalása.

A gyermekek maskarának nézik a három királyt.

Hogy volt öltözve a három király?

Behívják a gyerekeket.

A három király bemutatkozik.

Tréfás énekük.

A három király megajándékozása.

- d) Az olvasmány egészben való elolvastatása.
- e) Az olvasmány tartalmának összefüggő elmondatása.
- f) Elmélyítés. Gyűjtjük a néphagyományokat!

III. Összefoglalás. Miért értékesek a néphagyományok? Hogyan keletkeztek? Milyen néphagyományokat ismerünk községünkben? Ki tud ilyet elmondani?

Költeménytárgyalás.

1940. január 3. hete.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Móra László: *A Rongyosok* című költeményének tárgyalása.

Nevelési cél: Tiszteljük a hősokeket!

Szemléltetés: Képek egykori újságokból, mellékletekről.

Vázlat.

I. Előkészítés. a) Bszélgessünk arról, mi történt ma egy éve? Minek örültünk akkor? Mi került vissza hazánkhoz? Idézzük fel

újra emlékezetbe az akkori időket: hogy szorongtunk a rádió mellett? Lestük a híreket! De amíg mi a jó meleg szobában ültünk, mit csináltak a derék magyar ifjak? Tereljük rá a szót: kik voltak a „rongyosok”? Életüket kínálták a haza boldogulásáért! Jól tudták, mi sors vár rájuk: de nekik első és legszentebb volt a haza! És hányan nem tértek vissza akkor, amikor már lehetett volna... Hányan nem látták a magyar honvédek diadalmas bevonulását a felszabadított területekre! Így érkezünk el a költemény hangulatához.

b) *Célkitűzés.* A mi kedves költőnk, Móra László is írt egy szép verset a rongyosokról! Elmondom nektek!

II *Tárgyalás.* a) A költemény bemutatása.

A RONGYOSOK.

*Szeptemberben nagyot dobbant szíve
S ment boldogan, mert hitta a haza
És kergette a becsület-szava.*

*Októberben, fényes erdő szélén
Hajrát zúgtak a névtelen nagyok,
Egyszercsak, jaj! — a szívéhez kapott.*

*Harangzúgás, menet nem kísérte,
Rádió sem emlékezett róla...
Koszorúja egy szál őszirózsa.*

*Mit álmodik? Vagy mit panaszkodik?
Hol született és mi volt a neve?
Nem tudja más, csak örök Istene.*

*Hős volt, nagy volt ő s a többi ezren,
Az öklük érc, a szívük vert arany,
A „rongyosokon“ Isten csókja van.*

*Isten csókja dajkálgatja őket,
Aranyérmet szór a napból rájuk.
Halálukért ez a glóriájuk...*

(1939. november 16.)

b) A költemény által ébresztett élmény elmélyítése. A gyermekek mondják el, volt-e valaki ismerősük a „rongyosok“ között? Ki tudja, kik voltak ott? Mit köszönhetünk nekik? Stb.

c) A költemény szakaszonkénti tárgyalása. Szómagyarázat.

Becsületszava; hajrát zúgtak a névtelen nagyok; a szívéhez kapott; rádió sem emlékezett róla...; Hol született és mi volt a neve? Nem tudja más, csak örök Istene; az öklük érc; a „rongyosok“; aranyérmet szór a napból rájuk; glóriájuk.

d) A költemény egészben való elolvastatása.

e) A költemény tartalmának elmondatása.

f) Elmélyítés. Nemesak nagyok, hadvezérek tesznek feledhetetlen szolgálatot hazájukért; ezek a névtelen hősök, akiknek talán semmi jel sem hirdeti nagyságukat, többet adtak édes hazánkért, mint sokan mások! Nem hírnévre, nem kitüntetésre, nem dícsőségre vágytak: önzetlenül, minden haszon nélkül vállalkoztak a legnemesebb feladatra: a haza szolgálatára. Nem érdemlik-e meg legnagyobb tiszteletünket? Hősök voltak, mint minden magyar, ha úgy kívánja a haza!

Természeti és gazdasági ismeretek.

1940. január 4. hete.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A vetőmag előkészítése.

Nevelési cél: Nem várhat jó termést, aki nem ügyel a vetésre. „Ki mint vet, úgy arat.

Szemléltetés. Gabonarosta, konkolyozó bemutatása. Előcsíráztatás.

Megfigyelésre utalás: Miként készülnek otthon a vetésre?

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A trágyázásról tanultak összefoglalása. Mi a trágyázás? Miért szükséges? Milyen az istállótrágya, hogyan kezeljük a trágyát? Hogyan trágyázzuk a talajt? Melyek a keveréktrágyák? Mi a zöldtrágya? Melyek az ismertebb műtrágyák?

b) Célkitűzés. Beszéljünk ma a vetőmag előkészítéséről.

II. Tárgyalás. a) A vetés előkészítése. Vetésre csak fejlett, ép, tiszta és csírázóképes magvakat használunk. Fejletlen magvakból nem várható egészséges és bő termés. Ezekről, valamint a gyommagvaktól megtisztítjuk a vetőmagot. A vetőmagot tehát a vetés előtt előkészítjük. A vetőmag előkészítéséhez tartozik a válogatás, a rostálás, a konkolyozás, az előcsíráztatás, a csírázóképeség megállapítása és a csávázás.

b) A válogatás. Vetésre csak fejlett és hibátlan magvakat használunk. A nagyobb magvakat (pl. babot) kézzel válogatjuk meg. A kukoricánál a legszebb csöveket rakjuk félre vetőmagnak. A cső végén levő szemek fejletlenségük miatt alkalmatlannak vetésre, ezért ezeket külön morzsoljuk le. A gabonaféléknél az apró, fejletlen szemeket rostálással szedjük ki a vetőmag közül. Ezért a vetőmagot mindig gondosan rostáljuk meg.

c) A rostálás. A rostálást szelelőrostaikkal végezzük. (szemléltetés). A rosták ugyanis nagyság és súly szerint osztályozzák a vetőmagot, továbbá megtisztítják a törött magvaktól, a könnyebb gyommagvaktól, a szalmadaraboktól s a pelyvától.

d) A konkolyozás. A szelelőrosta nem tisztítja meg a vetőmagot a gömbölyű gyommagvaktól (pl. a konkolytól és a bükköny-

tól.) Ezeket a konkolyozóval távolítjuk el a vetőmagból. (Szemléltetés). A konkolyozó hengeralakú s tulajdonképpen rostaféle szerkezet. Némely konkolyozón szelelőrosták is vannak.

e) Az előcsíráztatás. A magvak előcsíráztatását rendszeren csak a gyümölcsfánál végezzük. Mezőgazdasági növényeknél erre nincs szükség.

f) A csírázókéesség megállapítása. A magvak csírázókéességéről magunk is meggyőződhetünk. E célból tegyünk 100 gabonamagot nedves itatóspapír közé s tartsuk ezt 18—20 fokos meleg helyen állandóan nedvesen. A jó magvak néhány nap múlva csíráznak. Ha 100 mag közül 90—95 kicsírázik, akkor a gabonamagvak csírázó képessége elég jó. Minél régebb a mag, annál gyöngébb a csírázókéessége. Ezért 1—2 évesnél régebb magot ne használjunk vetésre.

g) A csávázás. A búzában néha sok kárt tesz az üszög nevű betegség. Ezt szabadszemmel nem látható gomba okozza. A búza üszögös magvaiban nincsen fehér lisztanyag, hanem fekete kellemetlen szagú por. Ujabban a könnyebb és hatásosabb porpácolást használják.

A búza csávázását a következő módon végezzük. Egy félfelekű hordóba 100 liter vizet teszünk s ebbe 0.5 kg rézgálicot oldunk fel. Egy kétfülű vesszőkosarat kibélelünk ritkaszövésű zsákkal. Ha a rézgálic már feloldódott, akkor 10—15 liternyi vetőmagot teszünk a kosárba, ezután két fülénél fogva alámerítjük a rézgálicoldatba, úgyhogy a kosár széle 2—3 ujjnyira kiálljon az oldatból. Most egy másik munkás kézzel többször jól megkeveri a magot és két tenyere között megdörzsölgeti. Ezután a kosarat egészen az oldatba merítjük. Így az üszögös magvak az oldat felületére kerülnek, ahonnan lemerhetjük. Ezután kiemeljük a kosarat az oldatból, a fölösleges vizet pár percig lecsöpögtetjük és a magvakat a ponyván vékonyan elteregetjük. Napos, szeles időben nagyon hamar megszárad s vetésre alkalmas. A pácolt magot nem tesszük abba a zsákba, amelyikben addig volt, mert az teli van üveggörrel, hanem egy jól kiporozott és a használt csávázóoldatban kimosott (fertőtlenített), majd kiszáritott zsákba tesszük.

Ujabban a száraz porpácolást ajánlják. Ennél az eljárásnál egy zsákba 15—20 kg vetőmagot teszünk, ráhintjük a poralakú pácolóanyagot. Ezután bekötjük a zsák száját s ide-oda rázzuk benne a magot. Pár perc múlva a finomra pácoló anyag minden magon megtapad. Nagy előnye az előbbi pácolással szemben, hogy a magot nem kell szárítgatni.

III. Összefoglalás. a) Magváloztatás és magnemesítés. A folytonos termelés következtében a magvak idővel elsatnyulnak, elfajzanak, vagyis bizonyos mértékben elveszítik értékes tulajdonságaikat. Ezért időnként változtassuk a vetőmagot, vagyis ne a saját termelésünkből vessünk, hanem más vidékről hozassunk. A vetőmag jó tulajdonságainak kitenyésztésével sok gazdaság fog-

lalkozik. Ezek a gazdaságok állami felügyelet mellett árulják az úgynevezett nemesített vetőmagvakat. A magnemesítés sok szakértelemet kíván. Kisgazda nem is végezheti. A nemesített vetőmag drága, de nagyobb és jobb minőségű termést biztosít.

Egészségtan.

1940. január 3 hete.

V OSZTALY.

A tanítás anyaga: Az idegrendszer.

Nevelési cél: Ép testben ép lélek!

Szemléltetés képen.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az érzékszervekről tanultak felújítása és összefoglalása.

b) Célkitűzés. Ma az idegrendszerről, az idegek működéséről beszélünk!

II. Tárgyalás. a) *Az idegek* a haj és köröm kivételével az egész testet behálózó sárgásfehér fonalak. Vastagságuk a kötőtűt, sőt a tollszárét is eléri. Végső ágacskaik hajszálvékonyak. Valamennyi ideg az agyvelőből, vagy a gerincevelőből indul ki. Az agyvelőt és a gerincevelőt az idegekkel együtt idegrendszernek nevezzük. Az agyvelő az idegrendszer központja.

Erős nagyítás alatt vizsgálva az ideget, azt látjuk, hogy minden ideg sok-sok, néha százezernél is több idegrostból áll, melyeket kötőszöveti burok vesz körül. Az idegrostok a gerincevelőben és agyvelőben egy darabig még tovább haladnak s végül minden idegrost egy-egy idegsejtben végződik. Az idegrost az idegsejtnék hosszúra kinőtt nyúlványa. Az idegsejtek nagy csillag- vagy gúlaalakú sejtek. Számtalan, elágazó nyúlványaik útján, egymással is sokszorosán összekapcsolódnak.

b) *Az agyvelőt* a három rétegű agyhártya és a koponya csontjai védik. Legtömegesebb részét, 4/5-ét a nagy agyvelő teszi, melyet hátul a híd köt össze a kis agyvelővel és a nyúltvelővel. Ennek folytatása a gerinccsatornába nyúló gerincevelő.

A nagy agyvelő domború felszínét egy hosszanti mély bevágás két féltékére osztja, melyeket az agygerenda köt össze; felületén kanyargós négy szűk üreget, ú. n. agyvelő-gyomrocskát találunk, melyek kevés víztiszta folyadékot tartalmaznak. Ennek a folyadéknak beteges nagyobbodása idézi elő a vízfejtiséget.

Az agyvelőt átmetszve, látjuk, hogy külső, pár milliméter vastagságú szürke kérgén belül fehér állomány alkotja. A nyúltvelőben és gerincevelőn kívül van a fehér, belül a szürke állomány. De még a nagy agyvelő belsejében is vannak a fehér állományban szigetszerűen elszórt szürke részek: idegdúcok. Míg a fehér állomány keresztül-kasul húzódó idegrostokból szövődött, a szürke állományban az idegsejtek vannak felhalmozva.

c) Az idegrendszer szerkezete nagyjában a távíró, vagy telefon berendezésére emlékeztet. A drótokat az idegrostok képviselik, melyek az idegekben kábelekké egyesülnek. A központ a szürke agykéregben van, a végállomások az érzékszervekben, izmokban és mirigyekben. Az agydúcok mint közbeeső állomások szerepelnek, melyek egymással is sokszoros összeköttetésben állnak.

d) Az idegek működésük szerint lehetnek *érző-, mozgató- és elválasztó idegek*. Az érzőidegek az érzékszervekből s egyéb belső szerveinkből egyre hozzák a jelentéseket az agyvelőnek, míg a mozgató és elválasztó idegek az agyvelő parancsait viszik az izmokba és mirigyekbe, mire azok a rájuk parancsolt működést elvégzik.

e) A nagy agyvelő szürke kérge az öntudatnak, érzésnek, akarásnak és minden szellemi műveletnek székhelye. (Szellemi műveletek: figyelem, emlékezés, ítélőképesség, gondolkodás, érzelmek és indulatok). Azért megerőltető szellemi munka után a fejünkben érezzük a fáradtságot, míg a testi munka után izmainkban. Az agyvelő többi részeiben csak az öntudatlan és akaratunktól nem függő életműködések központjai vannak. Így pl. a nyúltvelőben a lélekzés, a szívverés központja, a kis agyvelőben a test egyensúlyban tartásához szükséges mozgások rendező központja, a gerincevelőben pedig különféle reflexműködések központjai stb.

A szürke agykéregben külön-külön területeken helyezkednek el a látás, hallás, szaglás, ízlelés, tapintóérzés központjai. E területek sejtjeiből erednek a látó-, halló-, stb. idegek. A beszéd, az írás, az egyes testrészek mozgató központjai is egymással szoros összeköttetésben vannak. Az agykéreg más területei a gondolkodás szolgálatában állanak. Amint sérülés éri vagy betegség támadja meg az agyvelő egyik vagy másik részét, az illető központ abba-hagyja működését. Az egész szürke agykéreg működésének megszűnése az oka az eszméletvesztésnek.

Minél nagyobb és minél fejlettebb valakinek a nagy agyveleje, minél nagyobb felületet alkot rajta a szürke agykéreg, annál nagyobb a szellemi képesség és értelem.

Tudósok és lángelméjű költők, művészek agyvelején több és mélyebb a barázda; tehát a szürke agykéreg is. Kisebb szerepet játszik az agyvelő nagysága, amely a test nagyságával arányos. Azért a nő, bár agyveleje kisebb, mint a férfié, szellemi és értelmi téren nem marad el mögötte. Feltűnő különbség van a nagy agyvelő tömegét és barázdátlanóságát illetőleg az ember és az állatok agyveleje között. Testsúlyához véve az embernek van a legnagyobb és legerősebben barázdált agyveleje. Az emlősök és madarak agyveleje gyérebben barázdált; az alsóbbrendű állatoké pedig síma felületű. Az emberi agyvelőnek súlya ötnegyed és másfél kg között váltakozik.

f) Belső szerveinket is, a zsigereket sűrű ideghálózat járja át. Ezek az idegek az ú. n. zsigeri, vagy szimpatikus idegrend-

szerhez tartoznak, amelyben régente a rokonszenv (szimpatia) székhelyét hitték. Ennek a központi részét a gerincoszlop mentén végighúzódnó idegláncolat, az ú. n. határköteg alkotja, melybe számos idegdúc van iktatva. A zsigeri idegrendszerhez tartoznak többek közt a szív, a gyomor, a belek, stb. mozgató-, érző- és elválasztó idegei és az ú. n. érmozgató idegek is. Ezek az érfalak síma izmaiban végződnek. Működésük az erek szűkítésében vagy tágításában áll, amit a bőrön az elsápadás vagy kipirulás árul el.

g) Az idegrendszer, amely a nap folyamán folytonosan dolgozik, időnként pihenésre szorul. Alvás közben a szürke agykéreg működése szünetel. Amikor az alvás még nem mély, vagy mikor már közel vagyunk az ébredéshez, a látó, halló, stb. központokban önkénytelenül felmerülő emlékekkel szövednek az *álomképek*, sőt ezek hatása alatt az alvó ember néha még mozgást is végez: nevet, sír, felül, kiszáll az ágyból stb. Minthogy ítélőképességünk alvás közben szünetel, álmaink is sokszor képtelenek, bádarak.

h) Az embert agyvelejének rendkívüli fejlettsége, értelmének sokoldalúsága, tanulással szerzett tudása és a beszéd messze kiemelkedik a többi teremtmény közül. Ennek köszönhetjük a tudomány minden áldását, a művészetek minden gyönyörűségét.

1940. január 4. hete.

Történelem és alkotmánytan.

1490. január 4. hete.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A nemzeti újjászületés kora: Széchenyi István gróf.

Nevelési cél: A nemzet nagy tanítómestere, aki messze századokra megszabta a nemzet útját... a „Leghívebb magyar“ volt!

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Hazánk a francia forradalom és a napoleoni háborúk korában. II. Lipót; az 1790–91-i országgyűlés; a francia forradalom; Martinovics és társai összeesküvése; a francia háborúk; gazdasági bajok, nemzeti kiváltságok; Szent-szövetség.

b) Célkitűzés. Ugy látszott, a nemzet végleg elmerül az elnyomás hullámaiban. Hogy mégsem történt ez meg, az egy kiváló lángeszű magyarnak volt köszönhető: Széchenyi István grófnak. Beszéljünk ma róla.

II. Tárgyalás. a) Az 1825–27-i országgyűlés. Az 1825-ben összehívott országgyűlés tagjaira a nemzeti feladatok egész sora várt. Hazánk ekkor valóban elmaradt a nyugateurópai nagy államok fejlődése mögött. Példátlan volt, hogy nálunk a nemzet nyelvét kizárták az igazgatásból, a fővárosban magyar nyelven nem beszéltek. Az emberbaráti érzésekkel nem lehetett összeegyez-

tetni azt, hogy míg a kiváltságos osztályoknál volt minden jog, addig az ország fenntartásának majdnem minden terhe a jobbágy vállaira nehezedett.

Valósággal a nemzeti vagyon poecskéolása volt, hogy kitűnő földjeinket rosszul művelték, iparunk fejletlen volt, a kereskedelem pedig, amely más nemzeteket gazdaggá tett, a magyarságot nem érdekelte. Ha a nemzet élni akart s európai színvonalon akart maradni, okvetlenül változtatni kellett ezeken az állapotokon. A magyar országgyűlés belátta azt, bizottságot is küldött ki a szükséges reformok előkészítésére. Ennek munkálatai azonban csak lassan készültek el. Sokan voltak, akik a lassú készülődéssel nem voltak megelégedve s e helyett tetteket sürgettek. E férfiak között a vezető szerepet gróf Széchenyi István ragadta magához.

b) Gróf Széchenyi István élete. Gróf Széchenyi Ferencnek, a Nemzeti Múzeum megalapítójának fia, Bécsben született. A katonai pályára lépett; résztvett a Napóleon elleni háborúkban és különösen a lipcei „népek csatájában“ tüntette ki magát hősiességével. Később kilépett a hadseregből, beutazta Európát, sokat tanult, alaposan megismerte a külföldi viszonyokat, intézményeket. Utján akkoriban legjobb barátja, báró Wesselényi Miklós is elkísérte. Utazásuk alkalmával elkeseredve látták a nyugati államok fejlett gazdasági, társadalmi életét és elhatározták, hogy vállvetve fognak dolgozni hazánk helyzetének megjavításáért.

c) A Magyar Tudományos Akadémia megalapítása. Az 1825-i pozsonyi országgyűlésen Felsőbüki Nagy Pál követ azt hangoztatta, hogy magyar anyanyelvünket a teljes pusztulástól csak a szegény magyar írók mentették meg s ideje volna már, hogy a gazdag magyar főurak is tegyenek valamit nyelvünk megmentéséért. Ekkor a hallgatóság soraiból felállt gróf Széchenyi István és a magyar nyelv művelésére hivatott Magyar Tudós Társaság megalapítására felajánlotta összes birtokainak egyévi jövedelmét, 60.000 forintot. A példáján felbuzdult főurak áldozatkészsége rövid idő alatt olyan összegeket biztosított, hogy ebből megalakulhatott a Magyar Tudományos Akadémia. Széchenyi Istvánnak ez a fellépése és a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása az 1825-i országgyűlés legjelentősebb eseménye.

d) A nemzeti erő egyesítése. De Széchenyi nagyon jól tudta, hogy egyedül nem képes céljait megvalósítani. Ezért maga köré gyűjtötte az eddig inkább Bécsben tartózkodó főnemeseket. Szórakoztatásukra lóversenyeket rendezett s buzdította őket, hogy fordítsanak nagyobb gondot a magyar lótenyésztésre. Ebből a célból Lótenyésztőtársaságot alapított, ez később az Országos Magyar Gazdasági Egyesületté alakult át és az ma a gazdasági életünknek egyik irányítója (OMGE). Hogy a magyar főurak szétforgácsolt erejét közös munkára egyesítse s hogy gyakori eszmecserére adjon nekik alkalmat, megalapította Pesten a Nemzeti Kaszinót,

melynek példáján a vidéki városokban is mind több hasonló kaszinó keletkezett.

e) Széchenyi irodalmi működése. Széchenyi gazdasági eszméinek mennél szélesebb körben való elterjesztése céljából irodalmi téren is korszakot jelentő munkásságot fejtett ki. 1830-ban megjelent könyve, a *Hitel*, amelyet „honunk szebb lelkű asszonyainak” ajánlott, valósággal felrázta a nemzetet. Ebben a könyvben rámutatott arra, hogy a magyar birtokos sok földje mellett is annak ellenére, hogy nem fizet adót, sokszor olyan szegény, hogy közeljár a koldusbothoz. Ennek legfőbb oka, hogy az ősiség miatt birtokát el nem adhatja s nem kaphat rá pénzkölesönt, nincs hitelle. Pénz nélkül pedig nem képes elhanyagolt birtokát rendbehozni. Ezért sürgette az ősiség eltörlését, a földnek gazdaságos művelését, jó utak, hidak, csatornák építését, gyárak, malmok alapítását. „A múlt elesett hatalmunkból — mondotta könyve végén — a jövődönnek urai mi vagyunk. Bírjuk inkább elszánt hazafiságunk és hív egyesülésünk által drága anyaföldünket szebb viradásra. Sokan azt gondolják: Magyarország volt; én azt szeretem hinni: lesz!”

Széchenyi a *Hitel*ben kifejtett terveit a „Világ” című munkájában rendszerbe foglalta, harmadik nagy művében, a „Stádiumban” pedig a tervszerű haladás útját mutatta meg nemzetének messze évszázadokra előre. Munkáinak hatása oly nagy volt, hogy rövid idő alatt nagy párt, a haladók tábora állott melléje s terveit magáénak vallotta.

f) Gazdasági alkotásai. De a nagy irodalmi munkásság mellett Széchenyi nem tévesztette szem elől azt sem, hogy építő, nemzetet átalakító hatását tettekkel jobban lehet elérni, mint a legékesebb szavakkal. Elveit a gyakorlatban is igyekezett megvalósítani. Megindította a rendes gőzhajóforgalmat Bécs és Pest között; megkezdte az Al-Duna sziklagátjainak szétrobbantását s így a hatalmas folyamnak ezen a szakaszon hajózhatóvá tételét. A nagytehetségű magyar mérnökkel, Vásárhelyi Pállal együtt hozzáfogott a Tisza szabályozásához s evvel óriási területeket szerzett a magyar földművelés számára. Életre keltette egyik legkedveltebb eszméjét, a Lánchidat Buda és Pest között. A technikának ezt a remekét Clark Ádám angol mérnökkel építette meg. Ez a hid üttötte az első rést a nemesség adómentességén, mert itt nem es és jobbágy egyformán volt kénytelen fizetni. Széchenyi példáját követve a magyar társadalom is felbuzdult és több új intézményt hívott életre. 1837-ben közadakozásból felépült a Nemzeti Színház, nemsokára azután megalakult az első magyar pénzügyintézet, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár.

g) Széchenyi István reformtörekvései az országban igen erős visszhangra találtak. Különösen az 1825 és 1848 között három éven-

ként összehívott országgyűlések foglalkoztak sokat Széchenyi terveivel, ők is reformálni, újjáalakítani akarták hazánkat. Ezért ezeket az országgyűléseket reformországgyűléseknek nevezzük.

Lassanként a reformpárt vagy más néven szabadelvű (liberális) párt az országgyűlés alsó tábláján többségre jutott s a jobbagy terheinek könnyítése, a magyar nyelv jogainak kivívása téren igen értékes munkásságot fejtett ki. A felsőtábla tagjai, a főrendek, azonban nagy többségben elleneztek a reformokat s az alsó tábla javaslatait rendesen leszavazták. Főleg a szentszövetség eszméitől áthatott bécsi kormány igyekezett lehetőleg minden reformot megakadályozni. Így aztán a haladás e téren lassú volt. E miatt a magyar rendek nagy részében az a gondolat erősödött meg lassanként, hogy hazánknak újjáépítését a bécsi kormány szándékosan akadályozza s ezért, ha kell, a nemzet jövője érdekében szakítani kell Ausztriával. Széchenyi ezt az áramlatot hazájára nézve veszedelmesnek tartotta, küzdött is ellene szóval és írásban, de terjedését már nem tudta megakadályozni, mert ez iránynak szószólója a kiváló szónok, Kossuth Lajos volt, aki ékes-szólásával, elragadó beszédeivel lassanként a maga táborába hajtotta a magyarság nagyrészét.

Széchenyi veszedelmesnek látta az Ausztriával való kapcsolatok lazítását, esetleg elszakítását. Kossuth nem félt a kormánnyal való összeütközésétől, azt hitte, hogy ha a nemzet összefog, szembeszállhat a jóval fejlettebb s jobb gazdasági erőben lévő Ausztriával. Széchenyi elsősorban éppen ezért elsősorban a nemzet gazdasági megerősödését akarta, azt hirdetve, hogy ha gazdaságilag megerősödünk, könnyebb lesz szabadságunkat és teljes függetlenségünket kivívnunk. Kossuth azonban elsősorban a függetlenséget sürgette s csak azután gondolta a gazdasági megerősödést elérni. Bár a nemzetnek e két nagy vezére egyformán a szent célért, a nemzet boldogulásáért lelkesedett, útjuk szétvált: s a nemzet a fiatal Kossuthot követte. Széchenyit a nemzete sorsáért való aggodás utóbb súlyos betegségbe döntötte s a szabadságharc bukása után, afeletti kétségbeesésében, hogy ő vitte a nemzetet a pusztulás útjára újításaival, önkezével vetett véget életének.

Összefoglalás: Széchenyi érdemei: Személyes alkotásaival és kortársaira, sőt az utókorra is gyakorolt hatásával mérhetetlen értékeket adott nemzetének s az út, amelyet a nemzet számára megjelölt, ma sem ért véget.

MESÉLUTÁN.

Nagy Lajos

Tizenhat éves volt, midőn fejére tették a szent koronát. Első útja Nagyváradra vitte, Szent László sírjához, mert a földön példaképül, az égben szószólóul már ekkor a szent királyt választotta. Annak példájára kemény kézzel teremtett rendet az országban és kényszerítette békére vagy meghódolásra a be-betörő szomszédokat. Meghódolt előtte a havasföldi vajda, aki Károly Róbert halálának hírére elpártolt az országtól; s mert Moldván át gyakran betörtek a tatárok, Lajos király leszámolt velük is: tönkre verte a tatárok hadát. Majd a Dráván túli részekben termett, hol a Németújváriak és Brebiriek garázdálkodtak, nyíltan szövetségbe az ország régi ellenségével, Velencével. Az urak egy része meg is hódoltak, de nem volt ideje megtörni Velence uralmát, mert hirtelen Nápolyba kellett sietnie.

Nápolyban volt öccse, Endre, akit még apja összeházasított a nápolyi király leányával, Johannával. De ezen a házasságon nem volt áldás. Johanna nem szerette Endrét, s hallani sem akart arról, hogy férjét megkoronázzák. A nápolyi udvarban Endrének egyetlen barátja sem volt, számba sem vették. A fia sorsán aggódo anyja, az özvegy királyné már 1343-ban ellátogatott Nápolyba, hogy saját szemével lássa, mi történik fiával. Fia és menyje nagy ünnepséggel fogadták, de az élesszemű anyát nem tévesztette meg a fényes fogadás. Világosan látta, hogy Johanna alattomban mindent elkövet, hogy ne kerüljön Endre fejére a korona. Johanna mézes-mázos szavakkal altatgatta az anyai szív aggodalmait. Mindent ígért és a királyné végre abban a hitben hagyta el fiát, hogy mégis meg fogják koronázni.

De Johanna gyalázatos módon megfojtatta Endrét Aversa várában. 1345 szeptemberében egy éjszaka vadászás közben Aversa várába tértek pihenni. Vígán vacsoráztak, azután az urak elszéledtek, Endre és Johanna pedig visszavonultak szobájukba. Éjjel után gyilkosok lopóztak a szomszédos terembe. A teremőr bekopogtatott Endréhez s valami ürüggyel kihívta. Endre felkelt s hálóköntösében, fegyvertelenül, fődetlen fővel kilépett a terembe. A gyilkosok rárohantak azzal a szándékkal, hogy leteperik és megfojtják. Fegyvert nem használtak ellene abban a babonás hitben, hogy sem vas, sem méreg nem fog rajta: megóvja ettől az a gyűrű, melyet édesanyjától kapott. Endre kétségbeesetten védekezett, segítségért kiabált. Valahogy kiszabadult a gyilkosok keze közül s futott szobája felé fegyverért. De az ajtó ekkor már zárva volt. Endre magyar dajkája fölébredt a szörnyű kiabálásra, az ablakhoz szaladt, segítségért sikoltott, de a vár messze esett

a várostól, nem hallották kiáltását. A gyilkosok egy pillanatra megdöbbenek, de hamar összeszedték magukat, aranyos hajánál fogva földre rántották Endrét, hurkot vetettek a nyakára, kihurgolták a kertre nyíló erkélyre. Itt felakasztották, aztán a holttestet ledobták a kertbe.

Nagy volt a felháborodás mindenütt, ahová eljutott az eset híre. Erzsébet királynénak, az anyának és Lajos királynak fájdalom leírhatatlan volt. Az itáliai fejedelmek is fel voltak háborodva, s a jobb érzésűek hívták Lajos királyt: jöjjön, foglalja el Siciliát, mellette lesznek.

Lajos király nem hagyhatta megtorlatlanul testvére halálát. Nagy haderővel indult 1347 novemberében Visegrádról, s megérkezvén olasz földre, minden városban, ahol átvonult, nagy tisztelettel fogadták. A bűnös Johanna és hercegi cinkosai kétségbeesetten készültek az élet-halál harcra. Vagy háromezer főnyi hadat összehoztak a megszeppent bűnösök, de Capua mezején Lajos szétverte Tarantói Lajos herceg seregét. Johanna sírva, jajgatva, haját tépve menekült Nápolyból. Ám a hercegek nem menekültek: ők hódolattal várták Lajos királyt, hátha megkegyelmez nekik. Durazzói Károly és Róbert tarantói herceg Aversáig elébe ment Lajos királynak. A király barátságosan fogadta a hercegeket.

— Hát az öcséitek hol maradtak? — kérdezte tőlük.

— Nápolyban vannak, hogy előkészítsék a fényes bevonulást.

— Hívjátok csak ide őket — mondta a király. — Ha együtt vonulunk a városba, fényesebb lesz a bevonulás.

A hercegek elküldtek öcséikért; már mind együtt voltak: a három Durazzói s a két Tarantói herceg. A király este megvendégelte őket, de vacsora után nyájas tekintete megkeményedett és nyers hangon kiáltott Durazzói Károlyra:

— Gonosz herceg, tudd meg, hogy kezemben vagy és hogy érdemed szerint fogsz bűnhődni. Mondd meg, miért gátoltad öcséink megkoronázását? Ime itt a leveled, melyet titkon írtál, s mely most nyíltan vádol téged.

A hercegek sápadtan, némán hallgatták a király szemrehányásait. Durazzói Károly hebegve mentegetődzött. De a király hajthatatlan maradt. Lacfi István vajdára bízta a hercegek őrzését, maga pedig összeült híveivel, hogy megbeszéljék a további teendőket. Azt határozták, hogy Durazzói Károlyt kivégeztetik azon a helyen, ahol Endrét meggyilkolták; a többi herceget pedig foglyul Magyarországra viszik.

Az ítéletet végre is hajtották.

Ám Durazzói Károly kivégzése megdöbbenést keltett. A hercegek híveinek nem volt nehéz izgatni a népet, s előrelátható volt, hogy Lajos uralma nem lesz tartós Siciliában. A pestis, a „fekete halál“, mely akkor söpört végig egész Európán, Lajost is hazatérésre kényszeríté.

Alig tért vissza, Jóhanna hívei fölütötték fejüket. E hírre a király előbb Lacfi vajdát küldötte vissza, majd maga is újra megindult Itáliába, 1350-ben. A szó igaz érteimében, karddal lépett most az olasz földre. Maga is részt vett a háború minden fáradságában.

Július 14-én érkezett Canossa vára alá. Hirnököt küldött az őrséghez: adják fel a várat. A válasz kitérő volt, s a király most ostromot rendel. Maga is hágesón törekszik vitézei között a várba, de egy kő kezén találja, s lezuhan az árokba. A vár parancsnoka látja ezt, s megparancsolja embereinek, hogy kíméljék a király személyét. És szól a királynak: „Igen esodálom, felség, hogy ily veszedelmes támadásnál elül harcol. Kegyeskedjék tovább vonulni“. A király megköszönte a parancsnok jóindulatát, de hozátette:

— Illő, hogy a király jó példát mutasson vitézeinek!

Az őrségnek nem jött segítség, végre is feladták a várat.

Más alkalommal egy folyón alkalmas gázlót keresett az átkelésre, hada számára. Épp akkor egy közvitéz ért oda lovával, hogy azt megítassa. A király megszólította:

— Fiam, menj bele a folyóba, hadd lássam, mély-e amott?

— Felséges királyom, — felelt a katona — félek, hogy elragad az örvény.

— Ne félj semmit, csak ugrass be!

A katona megsarkantyúzta lovát, beleugratott a folyóba s egyszerre csak feje fölött összeesapott az örvény. A ló valahogy kivergődött, de a legény benn maradt s kétségbeesetten viaskodott a halállal. Erre a király habozás nélkül utána ugrat, de az örvény őt is elragadja. Skarlát köpenye azonban elterült a víz színen s fenntartotta a királyt. Nem a maga életére gondolt, hanem a közkatonáéra: megragadta üstökénél fogva s kiúszott vele a partra.

Aversa újabb ostrománál oly közel merészkedett a falakhoz, hogy a szemes örök felismerték s nyilat vontak rá. A nyíl a király ballábába fúródott. Rémülten vitték sátrába a megsebzett királyt, kinek rettenetesekek voltak a fájdalmai. A nyíl beledagadt a lábába. Ki kellett húzni. Lacfi István és Wolfart Ulrik vállalkoztak a kihúzásra. Tizenkét rántással sikerült csak kihúzni a nyilat, minden rántással húst szagztatván ki s szörnyű fájdalmat okozván. Már azt hitte, belehal, s rendelkezett temetési helyéről. Esztergomot jelölte meg. De a gondviselés megtartotta a nagy király életét. S amint egy kevésbé csillapodott fájdalma, lóra ült, végig lovagolt a táboron. A katonák lelkesen ünnepelték a már megsiratott királyt.

Győztes serege élén Nápolyba is bevonult.

Teljesen felépülvén sebéből, Lacfit nevezte ki Sicilia helytartójává, maga pedig Rómába indult, ahová ekkor, a fekete halál

megszünte után, Európa népeinek százezrei zarándokoltak. Ezer borsisakos vitéz kísért ezen az útján. A szent városban nagy ünnepségekkel fogadták. Szőnyegek voltak elterítve az utcákon, a házak feldíszítve, a város kapujánál száz bíborba öltözött ember fogadta a magyar királyt és kísért Szent Péter templomáig. Lajos több napig ájtatoskodott Rómában, hatalmas adománnyal róttá le háláját; azután búcsút vett a szent várostól, búcsút az olasz földtől, oly sok diadalának színhelyétől, s visszatért az édes anyaföldre, szép Magyarországra.

Benedek Elek.

Jegyzet. A magyar fegyver hatalma Károly Róbert fiának, Nagy Lajosnak korában tündöklött a legmesszebbre. Ez időről írja Petőfi: hogy akkor magyar tenger vizében hunyt el Észak, Kelet, Dél hullósillaga. Harcolt Dél-Itáliában (ezekről a küzdelmekről szól olvasmányunk is); visszahódította Velencétől Dalmáciát, megsegítette a lengyeleket a litvánok és tatárok ellen, a lengyel koronát is fejére tette.

Magyar harangszó

*Zúgnak a harangok
A kuruc Kassában
Érenyelvek hirdetik
Szerte a világban.*

*Az ősi magyar föld
Megindult, visszatért
Egy millió magyar
Lerázta bilincset.*

*Egy millió testvért
Szívünkre öleltünk,
Rákóczy Ferencért
Nem sír már a lelkünk.*

*Cseng-bong a harangszó
Kétkedők fülébe,
Üstökösként ragyog
A derengő éjbe
Rákóczi jelszava
Petőfinek dala.*

*Ezeréves múltunk
Nem lehet veszendő
Magyar hittel hiszem
Miénk a jövőendő.*

*Lombok suttogása
Vizek csobogása
A magyar harangszó
Csengése, bongása.*

*Ujabb ezer évrnek
Hirdetői lettek.
Óh, vedd le már Uram
Rólunk a keresztet.*

Seres Jolán.

Karácsony

*Ki csillog az éjbe
Karácsonyfa fénye
Két kis koldus gyermek
Nézegeti félve,
Könnyük reá fagyott
Sápadt kis arcukra
Suttogja az ajkuk:
De szép karácsonyfa!
Körülötte boldog
Nevető gyermekek,
Kipirult arcocskák
Fénylő gyermekszemek.
Lassan hazatérnek.
A hideg szobába,*

*És az álom-tündér
Szemüket lezárja.*

*Nekik is csillog már
A szép karácsonyfa,
Az égből egy angyal
Ép az imént hozta,
Tele minden jóval,
Aranyos díóval,
Jézuska küldötte
Cukros moggyoróval.
A könnyes kis arcok
Lassan kipirulnak
Boldog karácsonyról
Reggelig álmodnak.*

Seres Jolán.

Szülői értekezéslet

A tanulók házi feladatának ellenőrzése.

Mikor a gyermek eléri azt a kort, hogy tankötelessé válik, a szülők beiratják az iskolába s nagyon sokan azt gondolják, hogy ezentul most már az iskola veszi át teljesen a gyermek nevelését. Tisztelet a kivételnek, nem minden szülő gondolkozik így, de fájdalom, egyre többen vannak, akiket egyrészt az egész napi munka, amely elszólitja a szülőket a családi otthontól, másrészt talán olykor a szülői kényelemszeretet, sokszor ráviszik e gondolkodásra a szülőket. Ezeknek a szülőknek szól mai előadásom, akik ellenőrzik ugyan gyermekük házi munkáját, de csak olykor-olykor s nem rendszeresen.

Mikor a gyermek az iskolába kerül, az iskola természetesen átveszi a gyermek nevelésének egy részét, de — hangsúlyozom — nem minden vonatkozásban! Ismereteket nyújt, megismerteti a gyermeket sok olyan hasznos dologgal, amire otthon nem volna alkalom, ráneveli a közös életre, hiszen minden ember társaságban, közösségben éli le életét.

A jó családban tehát nem szűnik meg a gyermek nevelése az iskolába járás után sem. Hiszen az iskolában sok gyermek van, egészen másként történik a nevelés, mint otthon, de mások a körülmények is. A gyermeket, mint egyént, továbbra is csak a szülői ház nevelheti eredményesen. Az iskola — mint már mondtam — társas életre igyekszik nevelni a gyermeket, amit

viszont a család nem tehelne meg. Így nagyszerűen kiegészíti egymást e két intézmény: a család és az iskola. Kiegészíti, de csak akkor, ha mindent megtesz mindkét fél — a család is, az iskola is —, hogy egymás munkáját megkönnyítse! Mig a családban főként udvariasságra, kötelességteljesítésre, istenfélelemre, hazaszeretetre lehet inkább nevelni a gyermeket; az iskola megismerteti őt a társadalomban élő ember kötelességeivel, azokkal a szükséges ismeretekkel, amiket majd felnőtt korában kell alkalmaznia községe, hazája törvényei és parancsaival szemben.

Mig azonban a szülő csak egy vagy néhány gyermekkel foglalkozik, az iskola — már csak természeténél fogva is — sok gyermekre igyekszik hatni. Éppen ezért a gyermek munkája nem fejeződik be az iskolában, hanem házi feladat alakjában az iskolában már megértett ismeretek begyakorlása otthonra marad legtöbbször. Már most ha az iskola megteszi kötelességét, a gyermekkel megérteti az új ismereteket, itt az iskolában — amennyire lehet, meg is erősíti e tudását, jól tudjuk azonban, hogy minden ismeret csak akkor gyökerezik meg az ember tudatában, ha azt erősen emlékezetébe vési, azaz alaposan begyakorolja. Ez a begyakorlás marad rendszerint otthonra, ennek ellenőrzése maradna tehát a kedves szülőkre, mert értsük meg, hiábavaló az iskola minden erőfeszítése, mindig csak félmunkát érhet el, ha ez a megerősítő munka, ez az elmélyítő begyakorlás elmarad, vagy — pláne! azt a gyermek helyett a jószándéku, de gyermekének mégis sokat ártó szülő végzi el! Mi lesz ennek a következménye? Először is gyermekük nem tanulja meg a feltétlen kötelességteljesítést, ami nélkül pedig nem fog boldogulni az életben sem! De más kár is származik a dologból. A szülő egyenesen ráneveli gyermekét, hogy könnyítve sorsán, majd elvégzi helyette ő, a szülő a reá nézve talán kellemetlen munkát. Így a gyermek egyrészt részesévé válik az iskola becsapásának, másrészt — megtanorodik a tanító tiszteletében, ami az iskola munkájának eredményét teszi tönkre. És végre is mi lesz a gyermekkel? Az a szülő, aki pedig csak a legjobbat akarta gyermekének: maga neveli akaratnélküli, munkakerülővé, aki igyekszik — egyelőre csak a tanítót, később majd a saját szüleit is félrevezetni, becsapni!

Jól tudjuk, hogy nem minden szülő teheti azt, hogy ott üljön gyermeke mellett, amíg az házi feladatát végzi. Azt is tudjuk, hogy a szülő sokszor maga sem emlékszik már erre vagy arra a dologra, amit a gyermek tanul. De van az ellenőrzésnek más fajtája is. Az, hogy legalább azt őrizzük ellen következetesen és szigorúan — hiszen a saját gyermekünknek teszünk jól vele! — hogy naponta nézzük meg, elvégezte-e a gyermek a feladatát s hogyan? Ha nem, vagy ha az nem kifogástalan, irassuk le vele még egyszer, de csak akkor segítsünk neki, ha okvetlenül kell, amikor talán beteg volt s a hiányzás következtében nincs tisztában valamivel. Máskülönben végezze el ő, ha soká tart is,

mert a maga munkájával megszerzett ismeret lesz a legtartóssabb emlékezetében.

Ha a gyermek azt látja, hogy otthon, a családi körben is ugyanazt kívánják tőle, mint az iskolában, hogy a dolgát pontosan és minden alkalommal el kell végeznie, akkor megismeri a kötelességteljesítés szükségességét és az elvégzett munkával járó megelégedést, ez pedig önbizalmat kelt a gyermekben.

A gyermek otthoni életében szigorú rendet kell teremtenünk. Ezt a rendet az okosan összeállított házirend fogja megállapítani, amelytől ne térjünk el még vendég érkezése alkalmával sem! Legyen ideje a játéknak is, mert az is szükséges, de legyen ideje a komoly munkának is, hiszen a gyermek az életre készül, ahol első mégis csak a munka, a kötelesség elvégzése lesz! Ezzel elérjük azt, hogy a gyermek megszokja s egész életére megtartja az okos időbeosztást s nem lesz kellemetlensége az elmulasztott kötelességteljesítés miatt. De más haszna is lesz az otthoni pontos időbeosztásnak. Rendszeretövé válik a gyermek. Megtanulja azt, hogy nemcsak kis holmijának rendbentartásában, hanem idejének okos kihasználásában is rendet kell tartania, ha nem akar összeütközésbe jutni a házirenddel, vagy az iskola törvényeivel. De ellenőrizzük időnként a gyermek könyveit, kis holmijait is. Ugy feküdjön le a gyermek minden este, hogy már előkészítve legyen polcán a másnapra szükséges könyv és füzet, ceruza és toll, s ne reggel kelljen azokat rémülten keresgélennie. Ez a reggeli lázas sietséggel összekapkodás ideges állapotot teremt a gyermekben, így jön el az iskolába, nem tud figyelni, s az egész délelőttöt úgy üli át, hogy testben ugyan jelen van, de a lelke ki tudja merre kalandozik. Mig ha már este elkészítette volna dolgait, reggel nyugodtan végezheti dolgát, nem kell sietnie, kapkodnia, pontosan ér az iskolába, ott egész lélekkel és figyelemmel részt vehet a közös munkában s maga fog legjobban örülni, hogy ismét gyarapodott elméje.

Összefoglalva az elmondottakat, az okos szülő mindig és mindenben rendet követel gyermekétől. Rendet az időbeosztásban, kis holmijának rendbentartásában, viselkedésében, mindenben. Csak így érheti el a szülő, hogy gyermeke megszokja a rendet, a kötelességteljesítést s ezzel már elejét is velle rengeteg bajnak, ami a gyermeket az iskolában s majdan az életben érheti. Mert a bajok legnagyobb százaléka úgy az iskolában, mint majd később az életben a rendetlenségből, a kötelességmulasztásból származnak s teszik elkeseredetté az embert.

Szívleljék meg ezt a mélyen tisztelt szülők s tudom, ha nehezen is de be fogják látni, ez az egyetlen mód, ahogyan gyermekeiket jól nevelhetik, amivel azt hiszem nemcsak a gyermeknek, hanem maguknak is megszerzik a legnagyobb megnyugvást: gyermekük jövőjének biztosítását.

Szegény Misi álma.

Karácsonyi mesejáték.

Szereplők:

Anya
Misi
Laci
Pali
Angyalok
Krampusz
Gonosz Ferkó

(Szín: Szegényesen berendezett szoba; a bal hátsó sarokban karácsonyfa, amelyen már egészen csonkig égtek a gyertyák. Középpütt az asztalon petróleumlámpa, félig lecsavarva, a szemközti levő falon fekete feszület. A jobb oldali fal mellett ágy, amelyen szegény Miska fekszik, nagyon álmosan hallgatja özvegy édesanyja meséjét, aki az ágy szélén ül. A díszletek olyanok legyenek, hogy hamar el lehessen tüntetni őket, a képváltozás miatt. Idő: késő este.)

Anya (a mesét folytatva): ... Akkor aztán magához hívatta az öreg király és ezt mondta neki. Na te kedves mesebeli herceg, látom, hogy nagy hős vagy te és amellelt igazságos is, mert szeretted a szegényeket, megsegítetd az özvegyeket és az árvákat. Te nem olyan vagy, mint a gőgös Marci, aki csak a maga javát nézi, mással nem törődik. Te megmentetted az én fiamat a haláltól, ezért most neked adom fele országomat, meg a királykisasszonyt. Én már öreg vagyok ugys, kormányozz te helyettem, tudom nem válik ez országom kárára. Légy boldog és tedd boldoggá az országomat is. — Ezt mondta az öreg mesebeli király a szegény mesebeli hercegnek.

Misi: Jaj de szép, édesanyám! S hát a kis herceg erre mit válaszolt?

Anya: Hallgasd csak tovább! Mikor az öreg király befejezte szavait, a rongyosruhájú mesebeli herceg így válaszolt a király beszédére: Látom és köszönöm a te jószágodat, oh király, de azt én el nem fogadhatom, mert én nem lehetek egy ország királya. Mert tudd meg, én az egész világ királyának egyszülött fia vagyok és minden királyok az én szolgálaim, akik fölött én ítélkezem. Maradj meg azért te királyi trónodon, amíg a kis herceg megnövekszik, hogy aztán teutánad ő uralkodhasson, a királykisasszonyt pedig add férjhez a szomszéd királyfihoz és boldogan éljétek, amíg meg nem haltok!

Misi: Nahát! Hát a kis Jézuska volt a mesebeli herceg?

Anya: Bizony fiám, hallgasd csak! Amíg beszélt a mesebeli herceg, az öreg király látja ám, hogy foszlik le a ruha a herceg testéről és egyszer csak maga előtt látja Krisztus Urunk szomorú

testét, őt szent sebével és töviskoszorúval a homlokán. Az öreg király erre csak leborul ám az Ur szent színe elé és csókolgatni kezdi azokat a szent sebeket s könyörögni kezd hozzá, hogy bocsássa meg az Ur, amért nem ismerte meg mindjárt benne Isten egyszülött Fiát. És egyszerre végtelen örömet és végtelen szomorúságot is érzett, úgyhogy sirt-nevetett különös boldogságában. Az Ur Jézus Krisztus pedig mosolyogva megsimogatta a jó öreg király ősz fűrteit s azután angyalok éneke mellett fölemelkedett a földről és nagy fényességgel az égbe szállt, Atyja mennyei birodalmába. Az ősz király palotája pedig ettől kezdve olyan, de olyan földöntúli fényességben úszott, hogy aki bűnös ember oda betette a lábát, menten megvakult a nagy fényességtől.

Misi: Ó, de gyönyörű! De édesanyám! De mi lett gőgös Marc-i sorsa?

Anya: Gőgös Marcit bizony nagyon megbüntette a Jézuska! Amért nem segített a szegényeken, ő is szegénnyé lett nemsokára, amért nem gyámolította a nyomorékokat, ő is nyomorékká lett nemsokára, amért szívtelen volt az árvákkal szemben, ő is árvává lett nemsokára, amért elkergette Isten kéregetőit, ő is kötődüssá lett nemsokára s aztán a saját bőrén tapasztalhatta mindazokat a földi nyomorúságokat, amelyekről a gazdag és gőgös emberek olyan könnyen és szívesen megfélekeznek. Ez lett a sorsa gőgös Marcinak, édes fiam, minden emberek elrettentésére és tanulságára. — Eddig tartott az igaz mese, hanem most az alvás következik ám, Misi fiam. Aludj hát és álmodj szépeket a mesebeli hercegről, a kis Jézusról. (Betakargatja, megcsókolja és fölkel az ágy széléről.)

Misi: Édesanyám, én is olyan jó akarok lenni, mint a mesebeli herceg! Én is szeretni akarom szegény testvéreimet, hiszen én is szegény és árva vagyok és édesanyám is özvegyasszony, aki keserves munkával keresi meg a mindennapra valót és nem pihen akkor sem, amikor mások szórakoznak.

Anya: Bizony kisfiam, benned van énnekem minden reménységem. Hanem most imádkozzunk és aludjunk, hogy reggel frissen ébredhessünk Szent karácsony ünnepére.

Mindketten:

Lecsukodik már a szemem,
Drága Krisztus légy énvelem.
Kerülj körül őrző angyal,
Altatgass el Szűz Mária,
Mosolyogj rám kicsi Jézus,
Isten egyszülött szent Fia, Amen.

Anya (letérdel a Feszület elé és hang nélkül imádkozik, csak a szája mozgása látszik).

Misi (ásítva): Jó éjszakát, édesanyám!

Anya (befejezve az imát, keresztet vet és föláll): Neked is

jőéjszakát kisfiam és álmodj szépeket. (Elfújja a lámpát, odamegy az ágyhoz, megegyeszer betakarja Misit és megcsókolja, aztán kimegy. A szín teljesen elsötétül.)

II. JELENET

Hang (rövid szünet után, kívülről, a teljes sötétségbe belehasít, kétségbeesetten): Segítség! Segítség! Segítség! Gonosz Ferkó belelőkött a szakadékba! Segítség! Segítség!

Misi (fölríad): Mintha hangot hallott volna! Oly szépet álmodtam és valami mintha beleszólt volna az álmomba! Vagy talán még most is álmodom? Dehát akkor hol van a mesebeli herceg?...

Hang: Segítség! Segítség!

Misi: Jézusom! Hiszen ez Pöttöm Pali hangja! (Föül, az álmodt dörgöli ki szeméből.)

Jámbor Laci (futva érkezik az ablakhoz, amely most halványan kivilágosodik s Laci bedugja rajta a fejét): Misi, Misi, ébren vagy?

Misi: Te vagy az Laci? Ébren, most ébredtem föl. Mintha Pöttöm Pali segélykérő hangját hallottam volna! Csak nem történt vele valami?

Laci: De bizony, nagy baj történt vele! Az erdőre mentünk ki fáért, hogy szent karácsony estén legyen mivel befűtenünk. Csak hullott gallyakat akartunk gyűjteni, de az uraság fia, a Gonosz Ferkó meglátott bennünket és kergetni kezdett. Palit elérte és belelőkte a szakadékba. Én is csak alig tudtam elszaladni előle!

Misi: Ó, a gonosz lélek!

Hang: Segítség! Segítség!

Misi (kiugrik az ágyból, öltözködni kezd): Jaj, siessünk, mert még ottveszik szegény! Hanem tudom megbüntetni a Jézuska azt a Gonosz Ferkót! Hanem büntessen is, megérdemli a kemény szívéért! (Már felöltözött, az ablakhoz közeledik, de valami még észébejut. (Visszafordul.) Azám, kötelet is kell vinnünk magunkkal, hogy felhúzhassuk a szakadékból. Milyen szerencse, hogy nem zúzta halálra magát szegény! (Az asztalfiókból kötelet vesz elő, kimászik az ablakon és Lacival együtt elmennek. A szoba üres és sötét, csak az ablak-keret van kivilágítva.)

Hang: Segítség! Segítség! A Gonosz Ferkó belelőkött a szakadékba! Segítség!... (Ezután csönd, szünet.)

III. JELENET.

Angyalok (a »Mennyből az angyal«-t zümmögik, szöveg nélkül. Odagyülekeznek az ablak alá.)

I. Angyal: Ez az, ez a ház az! Itt lakik a Szegény Misi, akihez küldött bennünket az Égi Gyermek.

II. Angyal: Ez a ház az, menjünk be, hogy lerakhassuk az ajándékokat Szegény Misi számára!

Mind: Gyerünk, még mielőtt ismét visszajönne! (Egyenként bemásznak az ablakon. Csomag van a kezükben; egyébként szárnyasak, fehér ruhásak. Mikor bent van a mind, körülnéznek a szobában, mindent megnéznék közelről.)

III. Angyal: Nézzétek, milyen nagy ilt a szegénység!

IV. Angyal: Milyen kevés dísz van a karácsonyfán!

V. Angyal: Milyen kevés ajándékot kapott szegény Misi!

VI. Angyal: Pedig ő a legjobb fiú a faluban!

VII. Angyal: Nézzétek, milyen kopott itt minden! Törött az asztal lába is, a szék lába is!

II. Angyal: Milyen kopott az ágynemű!

III. Angyal: De milyen tiszta!

IV. Angyal: Szegények és mégis segítenek a náluk szegényekben!

V. Angyal: A szerencsétlen sohase kopog náluk hiába!

VI. Angyal: Most is, azért nincs az ágyában, mert egy szegény kisfiún segít, akit egy gonosz a szakadékba taszított!

VII. Angyal: Azért is küldött most bennünket az Urjézus, hogy jutalmazzuk meg a jóságáért!

I. Angyal: Szedjük hát elő ajándékainkat! Én új ruhát hoztam neki, mert a régi már annyira foszlott, hogy édesanyja, a szegény özvegyasszony megfoltozni is alig tudja. (Ruhát vesző elő és a szék támlájára teríti szépen.)

II. Angyal: Én cipőt hoztam neki és harisnyát, mert a régít már egészen elnyűtte, úgyhogy szinte mezítláb jár a hideg havon. (Cipőt és harisnyát vesz elő és elhelyezi a szék mellett.)

III. Angyal: Én ingeket és más fehérneműt hoztam neki, mert amiye van, már egészen szétment a sok mosásban. Tudom, örül neki majd, szegénykém! (A ruha fölé elhelyezi az ingeket is.)

IV. Angyal: Én ennivalót hoztam neki, sok jó falatot, hogy kárpótoljam a rengeteg éhezésért. Hadd egyen valami jó, tápláló edelt, legalább most, karácsony szent estéjén! (Az asztalra helyezi.)

V. Angyal: Én játékokat hoztam neki. Mert nemcsak a gazdag gyerekeknek kell a játék, hanem a szegényeknek is. Oh, én tudom, hogy ennek örül majd a legjobban! A rődlinak, az építőköveknek, a szép piros labdának! De én még könyveket is hoztam neki. Mert Szegény Misi a legjobb tanuló az iskolában, de édesanyja nem tud neki könyveket venni s tudom, majd meghal a szép könyvekért! (Sorra mind kirakja az asztalra.)

VI. Angyal: Én az édesanyjának hoztam mindenféle ruhákat, mert ő is egészen lerongyolódott szegény a sok munkában! S neki mindig első gondja a fia és csak azután, akkor is ritkán kerül sor arra, hogy magának is vegyen valamit. (Elhelyezi a csomagot.)

VII. Angyal: Én háztartási eszközöket hoztam a szegény édesanyjának. Edényeket és mindent, amire a háztartásnak szükség-

sége lehet, de nem tudja megszerezni abból a kevés pénztől, amit mosással szerez.

I. Angyal: Így! Most, hogy híven elvégeztük, amit ránk bízott a Jézuska, siessünk vissza a mennyországba, még mielőtt visszaérkezik Miska. Hanem előbb takarjuk le az ajándékokat, hogy annál nagyobb legyen a meglepetés, mikor fölfedezik őket. (Letakarja az ajándékokat.)

Mind: (miközben egyenkint mennek ki az ablakon):

Amit küldött a Jézuska,
Élvezd egészséggel Miska!
Légy tovább is jótanuló,
Mások baján is búsuló.
Mert aki nem rossz és lusta,
Segíti azt a Jézuska!

(A »Mennyből az angyal«-t zümmögve, ahogy jöttek, elmennek. Csönd, szünet.)

IV. JELENET.

Hangok (kintről. Laci és Miska hozzák Palit): Vigyázz, Laci, jól fogd, nehogy elejtsük szegényt . . . Jaj, a térdem! . . . Na ne félj, mindjárt otthon leszünk . . . Így ni, már itt is vagyunk! (Megjelennek az ablak előtt, Laci bemászik, Miska besegíti Palit, aztán ő is bemászik az ablakon.)

Miska (lefektetik Palit az ágyra): Na, hála Istennek, nem történt semmi nagyobb bajod. Az a szerencséd, hogy a szakadéokban vastagen volt fölhalmozodva a hó és így puhára estél. Különben halálra zúztad volna magad! Hanem most meséld el, hogy történt!

Pali (még mindig nyögve és térdét tapogatva): Ugy történt, hogy édesanyám kiküldött az erdőre, hullott-gallyért, — hiszen tudod, milyen szegények vagyunk, hogy ne kelljen karácsony szent estéjén is fagyoskodva várnunk a kis Jézust. Lacival ketten ki is mentünk és hozzá is láttunk a gally-gyűjtéshez . . .

Laci: Amikor egyszercsak megjelent a Gonosz Ferkó, az uraság fia és gonoszul ráknemordul: Hát ti mit kerestek itt a más erdőjében? Ha fa köll, menjete a ti erdőtökbe, ha meg nincs erdőtök, fagyoskodjatok! Vagy nem bánom én, akármit csináltok, csak innen takarodjatok! És ocsmány szavakkal szidni kezdett bennünket.

Pali (szavába vág): Erre mi kértük őt, hogy ne legyen olyan lelketlen, hogy a szent estén elkerget bennünket, mikor otthon fagyoskodunk, engedjen legalább egy kevés gallyat gyűjteni, hiszen abból neki nem lesz semmi kára. Az a gally úgyis kárba veszett volna különben.

Laci: Erre lett aztán még csak dühös! Mint a furia, úgy esett nekünk és kergetni kezdett. Én elszaladtam . . .

Pali: Én is elszaladtam, de a szakadék szélén utolért és megvert és szitkozódva letaszított a szakadékba.

Misi: Oh, a gonosz, hogy nem fél a Jézuskától!

Gonosz Ferkó (nagy kamasz, kaján arccal, megjelenik az ablakban): De mennyire nem félek a te Jézuskádtól, te mulya! A Jézuska csak a koldusok száján forog mindig! Mi gazdagok, nem szorultunk rá! De nem ám!

Misi: Elhallgass, te pimasz!

Ferkó: Mit merészelsz, te koldus! Még te mered kinyitni a szádat? Hiszen ha bemegyek, mind a hármatokat összetörlek! És csak egy szavamba kerül, édesapám mind a hármatokat kitesz a koldus putritokból és aztán mehettek! Le is út, fel is út!

Laci: Ugyan ne mondd, azt hiszed, megijedünk?

Pali: Még azért is kikapsz édesapádtól, amiért engem lelőktél a szakadékba!

Misi: Te szégyentelen! Szent karácsony estéjén így beszélni!

Ferkó: Nem hallgattok el azonnal?

Laci, Pali, Misi: De nem ám!

Ferkó: Ugy? No megálljatok! (Bemászik az ablakon s csak most látszik, hogy olyan erős, hogy könnyen elbánhatna mind a három ellenfelével, akik most megriadtan próbálnak menekülni előle. Pali sántikál.) No, most mulassátok meg, mekkora legények vagytok!

Misi: Takarodj haza, mert szólok édesanyámnak!

Ferkó (megvetően): Az édesanyádnak? He! Azt hiszed megijedelek?

Misi: Tiszteletesen beszélj az édesanyámról, hallod-e? Nem bántott az léged sohasem!

Ferkó: Vigyázz, mert elraklak! (Farkasszemét néznek egymással.)

Misi: Na lássuk, hogy mersz-e? (Összeakaszkodnak és dülakodni kezdenek.)

Laci, Pali (Misi segítségére akarnak sietni, amikor kintről):

Krampusz hangja (kisértetiesen): Hol van az a vásottszívű Gonosz Ferkó? Hé, emberek, nem láttátok erre csatangolni? Én vagyok a Krampusz, adjátok elő Gonosz Ferkót, hadd leckéztetem meg egy küssé ökelmét! Gonosz Ferkó, Gonosz Ferkó! Gyere elő, ha mersz!

(Az első behallatszó szóra abbamarad a dülakodás és mind a négyen szoborrá dermednek, rémülten néznek egymásra.)

Mind (gyerekes megdöbbenéssel): Jaj, a krampusz!

Ferkó: (vacogó foggal): Én ne...em fé...é...lek!

Laci: Nem félsz? Hát akkor szóljunk csak ki a Krampusznak, hogy jöjjön ide érted! (Indul az ablak felé)

Ferkó (rémülten megragadja Lacit): Ne, ne!... Lacikám, ne szólj!... Inkább megígérem, hogy nem bántalak többet benneteket!...

Krampusz hangja (már közelebből): Gonosz Ferkó! Hej, Gonosz Ferkó, gyere elő! Ugyis megtalálalak, ha a föld alá bujjsz is!

Ferkó (rémülten az ágy alá bújik): Ne... áruljátok el...

Nektek adom a vizipuskámat... Ugy-e nem árultok el?... Az új futballabdámat is nektek adom, csak ne áruljátok el!... (Az ágy alól könyörög és látszik, hogy reszket.) Jézuskám, csak ez egyszer segíts!

Misi: Nem kell a vizipuskád, sem a futballabdát, te gyáva! Ugy-e most nem mersz kiállni?

Krampusz (megjelenik az ablak előtt, Ferkó hirtelen berántja fejét is az ágy alá): Szervusztok, Misi, Laci, Pali! Ne ijedjetek meg, nem értetek jöttem, hanem azért a rossz Gonosz Ferkóért! Nem láttátok valahol?

Misi (a többiek szóhoz sem jutnak az ijedtségtől): Krampusz bácsi kérem, ne tessék bántani őt. Megígérte, hogy megjavul...

Krampusz: Hogyisne! Ismerem én már a gonosz csontot! Sokszor megígérte, de még egyszer sem tartotta be a szavát! Adjátok csak elő, tudom, hogy itt bujt el valahol!

Ferkó: Mocorog az ágy alatt és hallható lesz a fogvacogása.

Krampusz: Ehe! Látom már! Ott mocorog az ágy alatt, a gyáva semmirekelője! (Bemászik az ablakon, láthatóvá lesz egész alakja, amely olyan, ahogy ábrázolni szokták.) Gyere csak elő fiacskám, gyere csak!

Misi, Pali, Laci: Ne tessék bántani, megjavul...

Krampusz: Látod, akik ellen legtöbbet vétettél, azok védenek most! Nem szégyenled magad? Gyerünk, gyerünk! (Ráncigálja kifelé az ágy alól.)

Ferkó: Jaj, Krampusz bácsi, kegyelem! Soha nem teszek többet ilyent! Kegyelem, kegyelem! (Jajgatva előkecmerereg az ágy alól.)

Krampusz: Gyere csak, te híres legény, majd meglátjuk, meddig leszel olyan nagyon nagyszáju! Majd meglátjuk, hajigálsz-e le még ártatlan szegény gyerekeket a szakadékba! Majd meglátjuk, segít-e rajtad az a teméntelen nagy gazdagságod, amellyel most olyan nagyon büszkélkedel! Majd meglátjuk, kinek lesz: fel is út, le is út! (Megfogja a gallérját és vonszolni kezdi el az ablaktól.) Gyerünk, gyerünk, Gonosz Ferkó! (Elviszi.)

Laci: Na ennek most jól ellátja a Krampusz a baját!

Pali: Jaj, én úgy megijedtem!

Misi: Én is légy nyugodt, de nekünk nincs a krampusztól félni valónk! Mi nem tettünk semmi rosszat!

Pali: De nézd csak, mi van ott az asztalon, az alatt a takaró alatt?

Laci: És nézd, ott a széken?

Misi: Nahát! Még az előbb nem volt itt semmi! Fogalmam sincs, mi lehet!

Pali: Nézzük meg!

Misi (odamegy és felemeli a takarókat): Jézusom! Nézzétek, mi minden van itt! Ki hozhatta ezeket? (Laci, Pali odaszaladnak.) Nézzétek, de hiszen ez csuda! Csak a Jézuska, vagy az angyalok hozhatták!

Laci: Nézd, mi van ezen a cédulán!

Misi: Hadd lám! (Olvassa.) Szegény Misinek és édesanyjának küldi a Jézuska.

Laci: A Jézuska küldte! Persze, hiszen te vagy a legjobb tanuló és mindenki szeret téged! De gyerünk haza, talán nekünk is küldött a Jézuska!

Misi: Ha nem küldött, akkor én odaadom az enyémnek egy részét nektek! Akár most mindjárt eloszthatjuk!

I. Angyal: Megállj, Misi, ne oszd te el azt, amit neked küldött a Jézuska. Lacinak és Palinak is küldött Ő, mert ők is jó gyerekek és megérdemelték. Csak el ne feledjétek, hogy mindig jónak kell maradnotok, szeretni kell egymást, segíteni a szegényen, az elhagyotton, akkor rajtatok is segít mindig a Jézuska! (Eltűnik.)

Mind: Angyalka! A Jézuska küldte! Dicsértessék az Ő szent neve!

Laci: Hallottátok? Nekem is küldött ajándékot a Jézuska!

Pali: És nekem is!

Misi: Gyerünk, nézzük meg!

Mind: Gyerünk! Gyerünk! (Kimásznak az ablakon. A szoba ismét üres, csend, szünet.)

V. JELENET.

(A szoba lassan kivilágosodik, reggel van. Misi az ágyban alszik.)

Anya: Miska, Miska, reggel van!

Misi (álmosan fölriad): Édesanyám!... Hol vagyok?... Hol van az anyyalka?... Jaj, talán csak álmodtam mindent? (Megpillantja az ajándékokat.) Nem, mégse! Nézd, Anya, mégsem álmodtam! Nézd, mit küldött nekem a Jézuska!

Anya: Uram, Isten, ez csakugyan nem álom!

Laci, Pali (berohannak): Misi, Misi, nekünk is küldött a Jézuska ajándékokat! Nem álmodtunk az éjjel!

Anya (letérdel a feszület elé): Nagy csodát tett velünk az Isten, megmutatta, hogy a szegény ügye, aki őbenne bíz, nincs soha elveszve! Jegyezzétek ezt meg és most énekeljünk hozzá, hogy a jövőben is legyen mindig velünk az ő szent lelke.

Mennyből az angyal...

FÜGGÖNY.

Tartalom.

OKTÓBER

Kovácsné Huszár Jolán: Tanyai iskolás. (Vers.) — V. L.: A nemzeti öntudat nevelése. — Móra László: Virágot hoztunk. (Vers) — Beszédék. A hősök temetőjében. Szent Imre napjára. Szent Erzsébet napjára. — Székely László: Szent Imréhez. Harsányi Lajos: A szent asszony. F. Huszár Amália: Névtelen hősök. Mihály László: Imre herceghez. Palasovszky Béla: Árpádházi Szent Erzsébet himnusza. Vasvári István: Magyar katonák! (Versek.) — Vázlatok. — Tanítások. Beszéd- és értelemgyakorlat (I. o. Beszéd- és értelemgyakorlat. II. o. Olvasmánytárgyalás II. o. Számolás és mérés. III. o. Természeti és gazdasági ismeretek III. o. Beszéd- és értelemgyakorlat. IV. o. Természeti és gazdasági ismeretek. IV. o. Számolás és mérés V. o. Történelem. V. o. Természettan. VI. o. — Mesedélután. Csengery János: Elszakított földön. (Vers.) Pozsonyi vértanúk. Babay József: Kikap a cseh határkő... F. M.: A morva ezredes és a magyar kém. Vitéz Kiss Ernő. Sanyi Mikulása. (Mikulásesti tréfa.) — A Mikulás. —

NOVEMBER

Harsányi Lajos: Üdvözlégy gyermek. (Vers.) — Kormányzó urunk névünnepe. — Tanítások, — Vázlatok. Beszéd- és értelemgyakorlat. I. o. Helyesírás és nyelvi magyarázatok. II. o. Költmenénytárgyalás. III. o. Beszéd- és értelemgyakorlat. IV. o. Olvasmánytárgyalás IV. o. Földrajz IV. o. Vegytan. V. o. — Mesedélután. Arató Béla: Jézuska subája. Egri Rózsi: Karácsony este. (Vers.) Salamon József: Péterke karácsonya. Udvardy Raáczy Emmy: Julika angyalá lesz. Csomorkányi Pál: Karácsonyfa. (Vers.) — Karácsonyi pásztorjáték.*

DECEMBER

Móra László: A munkácsi hősök. (Vers.) — Beszéd szeretet-estre. — Madácsy László: A munkácsi hősök sirjánál. (Vers.) — Vasvári István: Magyar katonák! (Vers.) — Tanítások, — vázlatok. Beszéd- és értelemgyakorlat. I. o. Beszéd- és értelemgyakorlat. II. o. Olvasmánytárgyalás. III. o. Költmenénytárgyalás. IV. o. Természeti és gazdasági ismeretek. V. o. Egészségtan. V. o. Történelem és alkotmánytan. VI. o. — Mesedélután. Benedek Elek: Nagy Lajos. — Seres Jolán: Magyar harangszó, Karácsony. (Versek.) — Szülői értekezlet. — Szegény Misi álma. (Karácsonyi mesejáték.)

*Szereplők a szövegben előforduló személyek szerint állítandók össze.

Szerkesztésért és kiadásért felel Vicsay Lajos.